

PULSUL GEOSTRATEGIC

Motto: „Opiniile sunt libere, dar nu și obligatorii“ I.L.Caragiale

Interviu cu Dr. Daniel S. Hamilton: „Un parteneriat transatlantic reinventat va cere mai mult de la Europa, nu mai puțin.”

Interviu cu E.S. George Cristian Maior, ambasadorul României în SUA: „Unul dintre cele mai importante aspecte ale Parteneriatului Strategic România - SUA este vitalitatea sa.”

Organizația Națiunilor Unite la cea de-a 75-a aniversare: este timpul pentru solidaritate și acțiune

Interviu cu Denis Cenușă: „Relațiile cu Rusia diferă în funcție de proximitatea geografică, experiența istorică și simetria politico-militară și economică.”

Interviu cu Răzvan Munteanu, analist relații internaționale: „Moscova rămâne principalul actor care poate influența traiectoria evenimentelor din Belarus”

Mitul Panarabismului

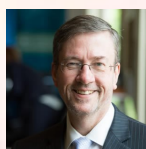
EDITORIAL

3 Cum arată ordinea internațională cu care vor fi întâmpinate viitoarea administrație americană și, implicit, spațiul euro-atlantic

Constantin IACOBIȚĂ

RELAȚIA TRANSATLANTICĂ

4 Interviu cu Dr. **Daniel S. Hamilton**: „Un parteneriat transatlantic reinventat va cere mai mult de la Europa, nu mai puțin.”

9 Interviu cu E.S. **George Cristian Maior**, ambasadorul României în SUA: „Unul dintre cele mai importante aspecte ale Parteneriatului Strategic România – SUA este vitalitatea sa.”

SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ

14 Organizația Națiunilor Unite la cea de-a 75-a aniversare: este timpul pentru solidaritate și acțiune

Ion I. JINGA

16 Interviu cu **Denis Cenușă** (*Expert Grup*): „Relațiile cu Rusia diferă în funcție de proximitatea geografică, experiența istorică și simetria politico-militară și economică.”

18 Interviu cu **Gabriela Crețu**, președinta Comisiei pentru afaceri

europene a Senatului: „Poate fi 'cumpătat' cine are masa plină, cel care nu are mai nimic pe ea flămânzește!”

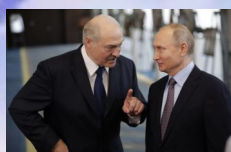

ZONE DE CRIZĂ ȘI CONFLICT

28 Interviu cu **Răzvan Munteanu**, analist relații internaționale: „Moscova rămâne principalul actor care poate influența traiectoria evenimentelor din Belarus”

31 Experimentul Rusiei de schimbare a regimului politic în Belarus întâmpină dificultăți

Vladimir SOCOR

34 Interviu cu **Anna Borshchevskaya**, membru al Washington Institute: „Belarus este mai puțin liberă chiar decât Rusia, din cauza lui Lukașenko.”

35 Războiul din Nagorno-Karabakh și moștenirea otrăvită a Kremlinului. Studiu de caz asupra „încălzirii” unui conflict înghețat

Marius MICLEA

41 Afghanistan și nebuloasa cale spre pace

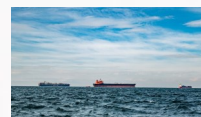
Reza SHAHRESTANI

MAREA MEDITERANĂ

44 Lunga vară fierbinte din Mediterana de Est. Implicațiile geostrategice ale războiului pentru acumularea resurselor

Marius MICLEA

48 Îngrijorare în Marea Egee: jocul periculos al Greciei și Turciei în Mediterana de Est

Eva J. KOULOURIOTIS

BALCANII DE VEST

50 În timp ce Serbia își consolidează legăturile cu Occidentul, Rusia încearcă să le destabilizeze

Jelena MILIĆ

ORIENTUL MIJLOCIU

54 Mitul Panarabismului
Dumitru CHICAN

58 La răscruce de drumuri: sistemul de securitate și apărare colectivă al Orientului Mijlociu arab

Dinu COSTESCU

61 Spinosul drum către pacea Orientului Mijlociu. De la Camp David la „afacerea secolului”

Dumitru CHICAN

70 Siria - Israel: o afacere rusească a secolului?

Dinu COSTESCU

72 Golful Arab și relațiile bilaterale cu Israel. După Abu Dhabi, a fost Bahrain. Cine urmează?

74 Liban: revoluție, clientelism, confesionalism sau dificila cale către reformă

Dumitru CHICAN

78 Despre autori

Motto: „Opiniile sunt libere, dar nu și obligatorii”—I.L.Caragiale

EDITORIAL

Cum arată ordinea internațională cu care vor fi întâmpinate viitoarea administrație americană și, implicit, spațiul euro-atlantic

Constantin IACOBÎȚĂ

În cadrul intervenției sale - prin videoconferință - la sesiunea plenară finală a celei de a 17-a adunări anuale a Clubului de Discuții Internaționale Valdai, care a avut loc în perioada 20-22 oct 2020, președintele Vladimir Putin a punctat un aspect relevant. Liderul rus a declarat că vremea bipolarismului americano-rus a trecut de mult și se înaintează cu pași rapizi spre o ordine internațională multipolară, cu actori precum China și Germania în plină afirmare.

De cealaltă parte a Atlanticului, secretarul apărării Mark Esper discuta - tot prin videoconferință - la 20 oct 2020, cu președintele think tankului Atlantic Council din Washington, D.C. pe tema rolului aliaților și partenerilor în securitatea națională a SUA. Mark Esper a subliniat că prioritatea mandatului său a constituit-o implementarea Strategiei Naționale de Securitate (SNS), care arată că ne aflăm în era competiției dintre mari puteri, principalii competitori ai SUA fiind China și Rusia (celelalte două categorii de amenințări identificate în SNS, datată 2018, sunt state precum Coreea de Nord și Iran, apoi organizațiile extremiste violente).

În scopul pregătirii Departamentului Apărării pentru aceste provocări, a mai subliniat Mark Esper, SNS a stabilit trei linii principale de efort și zece obiective aferente. Două din liniile principale de efort vizează consolidarea alianțelor și construirea de parteneriate, precum și reformarea Departamentului, iar unul din cele zece obiective subsumate constă în punerea unui accent deosebit pe China. Secretarul apărării a anunțat și lansarea noului ghid al apărării de dezvoltare a alianțelor și parteneriatelor, iar cum în spațiul euro-atlantic avem NATO rezultă importanța acordată obiectivului contracarării Chinei - în regiune și la nivel global (în principal investițiile chineze din cadrul inițiativei “One Belt - One Road” vizând Asia, Europa, Africa și Americile).

Orientarea strategică a SUA spre Asia în general și China în particular nu este nouă, iar prioritatea acordată competiției între mari puteri precede administrația Trump. Împreună cu elementele de mai sus, aceasta anunță apusul perioadei - scurte de altfel - unipolarismului care a urmat căderii zidului Berlinului.

Iar cât de repede se erodează ordinea internațională post Războiul Rece o indică o serie de evoluții relevante care au avut loc pe fondul abordării „America First” a administrației Trump, abordare care a afectat - negativ - capacitatea SUA și aliaților săi de a detensiona situații de criză cruciale pentru stabilitatea și securitatea unor regiuni sau globală.

Astfel, viitoarea administrație americană „primește ca moștenire” o ordine internațională în care:

- Orientul Mijlociu și Nordul Africii cunosc o prezență americană tot mai scăzută și cu efecte tot mai mici în ce privește stabilizarea. Din perspectiva europeană, aceasta impune un rol sporit pentru o UE care oricum este divizată (atât intern, cât și în privința unor crize relevante precum cele din Libia, Belarus, Nagorno-Karabakh) și slăbită (pe fondul Brexit, în special);

- acordul nuclear cu Iranul a fost slăbit semnificativ, prin retragerea SUA, în 2018. Recent (la 18 oct) a expirat și embargoul ONU privind transferurile de arme către Iran, iar eforturile americane vizând prelungirea interdicțiilor nu au avut efect (SUA a avut doar un singur susținător în rândul celor 15 membri nepermanenți ai CS al ONU). Washingtonul a reimpus sancțiuni vizând Iranul și statele care fac comerț cu acesta la momentul retragerii SUA din acordul nuclear, însă este de așteptat ca state precum China și Rusia să nu fie descurajate și să încheie aranjamente de transfer de armamente convenționale către Iran, fiecare urmărind să obțină un nivel de influență cât mai mare în regiune;

- SUA și China se află în plin război comercial, iar negocierile SUA-UE privind schimburile bilaterale nu cunosc progrese semnificative;

- nu în ultimul rând, dialogul SUA-Rusia privind securitatea și controlul asupra armelor nucleare nu cunoaște progrese. Ultimul tratat ce limitează armele nucleare strategice ale SUA și Rusiei, Noul START (semnat în 2010) urmează să expire în februarie 2021, iar din modul în care evoluează negocierile în curs rezultă că în cel mai bun caz va avea loc o extindere de un an. De menționat că administrația Trump își propusese drept obiectiv și includerea Chinei într-un nou aranjament nuclear strategic, însă Beijingul a respins ferm o astfel de perspectivă.

RELAȚIA TRANSATLANTICĂ

Interviu cu Dr. Daniel S. Hamilton: „Un parteneriat transatlantic reinventat va cere mai mult de la Europa, nu mai puțin.”

Ediția din acest an a Conferinței de Securitate de la Munchen, cel mai important eveniment din luna februarie și ultimul cu participare directă înainte ca pandemia de COVID-19 să fie pe deplin conștientizată, a fost definitorie pentru modul în care americanii și europenii percep lumea și relația transatlantică. Modul în care a fost organizată (evenimentul a avut ca termă „Westlessness”), participarea americană și europeană (Marea Britanie a absentat, iar Germania nu a fost reprezentată de cancelarul său) și opiniile prezentate au condus la două concluzii. În primul rând, reafirmarea de către SUA a competiției între marile puteri ca prioritate și apelul acestuia către aliații europeni de a se alătura împotriva Chinei, în schimbul reconfirmării angajamentului american față de legătura transatlantică. În al doilea rând, lipsa unității și coeziunii europene (singurul lider reprezentativ a fost Emmanuel Macron, care a expus o viziune asupra Europei și locului său în lume mai mult franceză decât europeană) care s-ar traduce printr-o voce europeană mai puțin auzită pe scena internațională, mai ales după retragerea Marii Britanii din Uniune.

Dr. Daniel S. Hamilton, membru de onoare al Fundației Austriece *Marshall* și directorul Programului Europa Globală al Centrului Internațional pentru Experti *Woodrow Wilson* din Washington D.C., a împărtășit din opiniile sale privind provocările cu care se confruntă Uniunea Europeană și legătura transatlantică, într-un interviu pe care l-a acordat revistei *Pulsul Geostrategic*.

Pulsul Geostrategic: Competiția în derulare

dintre marile puteri, intensificată de pandemia de COVID-19, va schimba natura relațiilor internaționale în perioada următoare. În opinia dumneavoastră, care sunt principalele provocări cu care Uniunea Europeană se va confrunta în contextul prezentat mai sus?

Daniel S. Hamilton: În primul rând, Statele Membre ale UE trebuie să fie unite, nu dezbinat, ca să-și poată asigura siguranța și bunăstarea economică și socială, în timp ce pandemia de COVID-19 continuă să provoace daune fără precedent. Planul de redresare economică a UE și acordul privind bugetul multianual sunt demersuri pozitive, însă deocamdată nu au fost aprobate de Parlamentul European și întârzierile costă vieți și bani. Încă nu se știe cum vor colabora statele membre ale UE atunci când va fi produs un vaccin și acesta va fi gata de distribuție în masă.

În al doilea rând, UE și Statele Membre trebuie să se asigure că pot face față valului de schimbări tehnologice care mătură globul, nu să fie copleșite de acestea. Europa trebuie să elibereze potențialul inovațiilor pentru a fi sigură că societățile europene se mențin la frontierele tehnologiei, în loc să încerce în zadar să se ferească de astfel de progrese.

În al treilea rând, UE trebuie să reziste într-o perioadă în care experimentul european, deși revoluționar și atractiv în multe privințe, și-a pierdut mult din puterea de transformare și de coeziune. Pentru mulți europeni, o Uniune „mai unită” nu este nici inevitabilă și nici neapărat necesară, „Europa instituțiilor” pare că nu este pregătită să facă față provocărilor domestice, iar sloganul „mai multă Europă” aduce mai multe semne de întrebare decât răspunsuri. O Uniune Europeană ale cărei societăți se definesc și se delimitează din nou unele de altele nu dorește și nici nu este capabilă să integreze și alte societăți care îi bat la ușă.

Ținând cont de puterea militară și economică a Marii Britanii, precum și de influența sa cunoscută pe plan internațional, cum credeți că va fi percepută și tratată Uniunea Europeană pe scena internațională în contextul post-Brexit, de către actori importanți precum China, Rusia,

Iran sau Turcia?

Acest lucru depinde în totalitate de măsura în care UE și Marea Britanie se dovedesc capabile să elaboreze aranjamente noi care să le pună în valoare atuurile comune, sau permit ca disensiunile să le domine relația. Brexitul va diminua rolul Marii Britanii în Europa, relevanța pentru SUA și rolul acesteia în lume. UE va resimți la rândul său pierderea Marii Britanii. Companiile britanice au jucat un rol disproporționat în domenii precum apărarea, aviația/spațiul, tehnologiile noi, educația și serviciile, care au importanță strategică pentru capacitatea UE de a juca un rol dincolo de granițele europene și de a rămâne competitivă la nivel global. Marea Britanie deține aproape jumătate din aviația de transport militar și sistemele aeriene de avertizare timpurie și control ale UE. Pierderea capacităților de comandă, control, informații, cercetare, diplomatie și de proiecție a forței ale Marii Britanii va face Politica Externă și de Securitate Comună a UE mai puțin capabilă iar UE mai puțin aptă să combată terorismul și crima transnațională. Plecarea Marii Britanii ar putea slăbi voința statelor membre UE rămase în ceea ce privește sancțiunile asupra Rusiei. Pierderea Londrei ca și centru financiar global al UE va afecta disponibilitatea și costurile serviciilor financiare și capitalului. Brexit nu reduce doar capacitatea UE; este încă un factor care contribuie la o Europă care poate deveni mai fragmentată și mai zbuciumată.

Cum percepeți legătura transatlantică în acest context? În ce domenii ar trebui Washington și Bruxelles să lucreze mai mult împreună pentru a restabili încrederea și consolida cooperarea?

Dacă Donald Trump este reales, acesta va continua să considere UE drept un inamic și va încerca să manipuleze Statele Membre unul împotriva celuilalt. Probabil va continua să slăbească Alianța NATO. Agenda nu va consta în restaurarea încrederii, ci în limitarea pagubelor produse de separarea sigură.

Dacă Joe Biden este ales, SUA și UE vor avea ocazia să construiască un adevărat parteneriat strategic care să stopeze pagubele uriașe produse de coronavirus, clivajele care au apărut în interiorul societăților și între acestea, asaltul asupra principiilor și instituțiilor condus de puteri revizioniste precum Rusia, China, precum și provocările globale pe care nicio țară, oricât de puternică ar fi, nu le poate înfrunta eficient de una singură. Acestea includ schimbările climatice, restabilirea unui sistem comercial funcțional,

conflictele din Orientul Mijlociu extins și alte problematice. În toate aceste chestiuni, UE ar trebui să fie partenerul de încredere al SUA. Nu se știe însă dacă UE va fi pregătită, în cazul în care un președinte american întinde mâna în parteneriat cu o Uniune căreia i se va solicita mai mult, nu mai puțin, ca partener al Americii și nu ca un balast.

Cum vor fi influențate agenda și prioritățile NATO de rivalitatea strategică dintre cele trei mari puteri – SUA, China și Rusia?

Chiar dacă între Beijing și Moscova persistă niște neînțelegeri vechi, acestea colaborează pe o serie de problematice care produc îngrijorări de securitate pentru NATO. Au crescut numărul și amploarea exercițiilor militare comune, inclusiv în mările Baltică și Mediteraneană și și-au consolidat cooperarea pe linie de apărare. Ambele se înarmează pentru a destabiliza societățile democratice. Toate elementele cheie ale adaptabilității NATO care au fost adoptate în cadrul summit-urilor NATO din Țara Galilor (în 2014), Varșovia (în 2016) și Bruxelles (în 2018) se bazează pe două premise esențiale care acum se află sub semnul îndoielii: în primul rând, Rusia lui Putin reprezenta singura amenințare militară importantă la adresa integrității teritoriale a statelor membre; în al doilea rând, Rusia era singură. Nu s-a avut în atenție întrebarea ce se va întâmpla dacă Rusia ar fi susținută de o altă mare putere cu aceleași concepții, precum China, sau cum ar putea influența o antantă China-Rusia calculul de risc al Rusiei în scenariul provocării Alianței.

NATO trebuie să facă mai bine diferența dintre Rusia și China. Trump nu a făcut acest lucru și a denaturat mesajul. NATO ar trebui să aibă în vedere cum ar putea afecta o antantă China-Rusia calculul de risc al Rusiei. Trebuie să se pregătească pentru amenințări hibride la care China participă activ, de exemplu cele la adresa infrastructurilor critice digitale ale Europei (comandă, control, comunicații, cunoașterea situației operative, logistică și alte sisteme). Trebuie să își schimbe Concepția Strategică depășită cu noi linii directoare privind modalitatea de abordare a provocărilor noi.

Integrarea în UE a statelor din Balcanii de Vest este percepută ca un instrument de stabilizare a regiunii și de punere a acesteia pe calea prosperității. Cu toate acestea, probleme care trenează precum lipsa unei soluții pentru criza Kosovo, balansul Est-Vest al Serbiei și Bosniei și Herțegovina sau interferența în regiune a Rusiei și Chinei reprezintă o serie de obstacole în fața acestui proces. Care ar trebui

să fie abordarea UE pentru a depăși aceste dificultăți și grăbi procesul și cum ar putea sprijini SUA eforturile Uniunii?

UE trebuie să se reimplice activ pentru soluționarea problemelor din Balcanii de Vest care trenează. Acestea includ linii clare pentru integrare și sprijin pentru ca țările să creeze condițiile prin care aceasta să fie posibilă. Procesul de la Bruxelles cu privire la Serbia și Kosovo trebuie să aibă prioritate. Acordurile de la Dayton privind Bosnia și Herțegovina trebuie să fie actualizate astfel încât țara să poată scăpa de cleptocrațiile adânc înrădăcinate și să ofere speranță cetățenilor săi. Statele Unite trebuie să rămână implicate, lucrând în parteneriat cu UE și cu cetățenii regiunii.

Legătura transatlantică este suspusă mai multor provocări în contextul actual extrem de complex și trece printr-un proces de redefinire. Ce ne puteți spune despre modul în care Washington percepe și abordează cooperarea transatlantică referindu-vă la punctul de vedere al actualei administrații cu privire la NATO și UE și luând în considerare faptul că europenii promovează conceptul de autonomie strategică?

Dacă Donald Trump este reales, electoratului american îi va fi confirmată opinia conform căreia americanii sunt supuși multor dificultăți economice și sociale interne din cauza faptului că SUA a fost prea generoasă cu restul lumii, primind imigranți, plătiind să apere aliați nerecunoscători și din cauza faptului că elitele politice ale țării au negociat o serie de acorduri internaționale slabe, care au prejudiciat economia americană și angajatul american de rând. Este probabil că o a doua administrație Trump se va dedica și mai mult agendei naționalismului economic și suportării în comun, la nivel internațional, a costurilor.

Neobligat să candideze din nou, Trump este probabil că va fi absolut tranzacțional față de aliații săi. Cei care nu plătesc, nu vor fi protejați. Incertitudinea cu privire la garanția de securitate a SUA va slăbi NATO.

Simplu spus, parteneriatul transatlantic își va pierde echilibrul. Europa și Statele Unite vor fi mai puțin sigure, prospere și mai puțin apte să facă față provocărilor uriașe la adresa lor.

Bufoneriile lui Trump au evidențiat cât de mult continuă să depindă Europa de Statele Unite din punct de vedere al securității. Din păcate, „autonomia strategică” este un slogan folosit de politicieni ca să arate că luptă pentru ceea ce ei consideră a fi interesele europene. Cu toate acestea, sunt vorbe în vânt care pot avea orice fel de

semnificație, pentru oricine. Nu sunt utilizate pentru a promova o strategie, ci pentru a distra atenția de la faptul că nu există nicio strategie.

Cum vedeți implementarea acestui concept și care sunt șansele și orizontul de timp în care am putea vedea o armată europeană?

Totul depinde de alegerile din SUA. Dacă Biden este ales, termenul este de așteptat să dispară și să fie înlocuit de o reînnoire robustă a parteneriatului transatlantic. Dacă Trump este reales, termenul „autonomie strategică” va lua amploare, însă cu o finalitate incertă. Europa nu demonstrează vreun apetit pentru construirea unei „armate europene”. Consecințele economice ale COVID-19 vor face și mai dificilă creșterea bugetelor alocate apărării. Euro-optimiștii ar putea crede că aliații europeni se vor ralia rapid în jurul unui nou cadru al UE de securitate comună. Perspectiva cea mai probabilă este că țări europene individuale se vor înghesui să își asigure aranjamente de securitate bilaterale cu Washington și se vor uita cu mai multă atenție la vecinii lor. Fără SUA la cârmă, aliații NATO se vor orienta în diferite direcții. Este probabil că aceste diviziuni vor fi amplificate de eforturile administrației Trump de a manevra statele membre ale UE unele împotriva celorlalte, pentru a slăbi Uniunea. Iar aceste clivaje vor amenința să readucă Europa tocmai pe modelul istoric, care în secolul trecut a semănat tragedie pe continent, în America și pe întregul mapamond.

Unde se situează țările din flancul de est al NATO în această ecuație?

Dacă NATO este slăbit pe timpul celui de-al doilea mandat al lui Donald Trump, aceste țări vor fi afectate cel mai mult. Dacă Biden este ales, vor fi principalele beneficiare ale unui angajament reînnoit al SUA față de NATO.

Cum vedeți implicarea militară a SUA în Europa în perioada următoare? Putem vorbi despre o prezență militară americană sporită și în regiunea Mării Negre, în contextul deciziei recente a Washingtonului de a reduce numărul militarilor americani dislocați în Germania și de a opera unele redислоări pe continentul european?

Anunțul lui Trump privind retragerea trupelor a avut drept cauză relația personală tensionată pe care o are acesta cu Angela Merkel, cancelarul german. A întâmpinat deja opoziție semnificativă în Congresul SUA. Dacă ar fi să aibă loc, ar necesita ani de zile și ar costa miliarde. SUA și aliații săi au motive serioase să revizuiască în mod constant

raționamentele anumitor dislocări de trupe, dar orice decizie de a reloca sau retrage militari ar trebui să facă parte dintr-o revizuire a posturii strategice a forțelor, nu să fie o urmare a unui anunț al președintelui pe Twitter. În ce privește necesitatea ca Alianța să își consolideze eforturile în regiunea Mării Negre, există argumente semnificative în acest sens.

Politica internă a SUA a devenit destul de polarizată în ultima vreme, uneori chiar volatilă, dacă ar fi să facem referire la mandatul președintelui Trump. Cu toate acestea, în Washington există un consens bipartizan semnificativ cu privire la o serie de aspecte legate de politica externă și de securitatea europeană. În mod tradițional, alegerile prezidențiale sunt însoțite de dezbateri, previziuni și estimări legate de schimbările majore care ar putea avea loc în politica externă a SUA de la o administrație la alta.

Care credeți că vor fi liniile directoare ale politicii externe americane cu relevanță pentru Uniunea Europeană și pentru legătura transatlantică, indiferent de cine câștigă alegerile prezidențiale din acest an?

Statele Unite urmăresc patru direcții în Europa: un continent care să fie deschis, inclusiv pentru bunurile, serviciile și ideile americane; un continent care să nu se afle sub influența vreunei țări sau a vreunui grup de țări ostile SUA; un continent care este capabil să își soluționeze propriile conflicte și un partener apt să colaboreze cu Statele Unite pe o multitudine de provocări globale. Aceste interese de durată au unit președinți din ambele tabere de-a lungul multor decenii. Au motivat sprijinul SUA față de integrarea europeană. Au stat la baza apelurilor americane pentru o apărare europeană mai capabilă. Au stimulat determinarea SUA de a se opune și stopa eforturile naziste și sovietice de supunere a continentului. Și se subsumează eforturilor americane de construire a unui parteneriat global SUA-UE. Trump a desconsiderat aceste interese; Biden le-ar apăra.

Totodată, care vor fi schimbările majore la care trebuie să ne așteptăm cu privire la abordarea și politica față de UE, în cazul în care următoarea administrație de la Washington va fi Democrată? Ar trebui să ne așteptăm la schimbări în relația dintre SUA și state membre ale UE relevante, precum Germania sau la schimbări ale politicii SUA cu privire la dependența energetică a Europei față de Rusia (Nord Stream 2)?

Pe vremea când era vicepreședinte, Joe Biden a insistat asupra faptului că „Europa este piesa de bază a implicării noastre pe plan mondial” și „catalizatorul nostru pentru cooperarea globală”. Primul imbold al lui Biden ar fi să se îndrepte către Europa, ca partener indispensabil al SUA la care apelează mai întâi când vine vorba de provocări pe plan internațional. Este un transatlantist pasionat.

Cu toate acestea, dacă Biden este ales, este posibil ca cea mai mare amenințare la adresa legăturii transatlantice să fie tentația Europei de a crede că relația poate reveni la modul de funcționare obișnuit „business as usual”. Acest lucru ar fi o greșală. Alianța transatlantică pe care o știam s-a dus. O administrație Biden nu va urmări restaurarea parteneriatului transatlantic, ci reinventarea acestuia: să pregătească fiecare parte a Atlanticului pentru o lume cu grave probleme de sănătate, pentru provocări economice și climatice, pentru o distribuție mai largă a puterii, pentru schimbări tehnologice năucitoare, pentru amenințări mai mari la adresa securității, pentru miliarde de noi consumatori și lucrători și pentru o competiție globală mai intensă.

Un parteneriat transatlantic reinventat va cere mai mult de la Europa, nu mai puțin. Va pretinde de la americani și de la europeni să conceapă un nou model de globalizare, unul focalizat mai puțin pe eficiența piețelor și mai mult pe consolidarea rezilienței sociale și a bunăstării. Unele instituții internaționale, precum Organizația Mondială a Comerțului vor trebui reorganizate. Altele vor avea nevoie de conducere noi - de exemplu Organizația Mondială a Sănătății, care trebuie să fie capabilă să adune și să transmită informații în timp real și să investigheze atunci când țările nu sunt oneste. De asemenea, vor trebui înființate altele - spre exemplu un sistem global de supraveghere a contagiunilor și de reacție rapidă asemănător conceptual cu cel al capacităților noastre de prognoză meteo globală. Ar putea fi concepute mecanisme noi de combatere a schimbărilor climatice, a proliferării agenților de distrugere în masă și a provocărilor eminate de revoluțiile digitală, biologică și cuantică. Vechiul sistem care se bazează pe multilateralismul concentrat în jurul unui singur stat nu mai este suficient. Este nevoie de un nou concept al multilateralismului - mai cuprinzător, mai interconectat, mai flexibil și mai agil.

O administrație condusă de Biden va aștepta de la Europa mult mai mult decât par să realizeze europenii la acest moment. Va judeca valoarea legăturii transatlantice în mare parte raportat la

disponibilitatea Europei de a-și asuma o responsabilitate sporită în abordarea propriilor provocări și la capacitatea de a soluționa împreună cu SUA o multitudine de probleme, dincolo de granițele Europei.

Una din prioritățile imediate o va constitui eforturile transatlantice de construire a unor coaliții internaționale care să pună capăt coronavirusului și care să creeze soluții economice de ieșire din recesiune. Una din măsurile timpurii ar putea fi un aranjament între SUA și UE pentru eliminarea barierei comerciale privind echipamentele și consumabilele medicale. Alta ar putea fi o Inițiativă de Redresare Transatlantică, care să stimuleze eforturile americane și europene vizând crearea de locuri de muncă și creștere economică, precum și repunerea economiei transatlantice pe făgașul normal.

Biden este de așteptat, de asemenea, să anunțe imediat că Statele Unite vor adera din nou la Acordul de la Paris privind schimbările climatice. Un parteneriat transatlantic reinventat va trebui apoi să elaboreze rapid o abordare comună vizând îmbunătățirea angajamentelor SUA și UE privind clima, astfel încât să aibă ca obiectiv eliminarea tuturor emisiilor de carbon până în 2050 și un grafic aferent acestuia.

Este probabil că Biden va viza re-angajarea alături de aliații europeni la a stopa eforturile Iranului de a obține arme nucleare. O coaliție transatlantică reinventată ar putea oferi Iranului o înghețare a sancțiunilor, în schimbul unei înghețări a programului iranian de arme nucleare. Ar putea demara un dialog cu Iranul pe probleme legate de sistemele de rachete, combaterea terorismului, drepturile omului, activitățile destabilizatoare ale Teheranului în țări vecine, precum Irak.

Ca și Trump, Biden dorește să pună capăt „războaielor eterne” din Afghanistan, Irak și din alte locuri. Un parteneriat transatlantic reinventat va presupune construirea de parteneriate cu actori care pot aduce un plus de stabilitate și speranță populațiilor din regiune. Ar însemna resetarea cursului politicii SUA și europene privind conflictul arabo-israelian, în special componenta israeliano-palestiniană. Și aceasta va solicita mai mult efort din partea Europei.

Biden este de așteptat să confirme valoarea NATO și a angajamentelor SUA privind apărarea, însă va urmări să definească Alianța raportat la viitor, nu la trecut. Un Concept Strategic nou pentru Alianță și un parteneriat SUA-UE cu adevărat strategic ar putea reprezenta reperele esențiale ale

reinventării transatlantice. Spre deosebire de Trump, Biden nu va fi amicul lui Putin. Dar este probabil să vizeze angajarea Moscovei pe problematici ținând de controlul armamentelor și alte inițiative care pot reduce riscurile și preveni accidentele și erorile care ar putea duce, inevitabil, la conflict. Europa trebuie să fie pregătită cu idei și contribuții.

China va fi un test timpuriu pentru un parteneriat transatlantic reinventat. În Statele Unite există un consens larg - în rândurile Democraților și Republicanilor deopotrivă - asupra faptului că afirmarea Chinei ca rival sistemic trebuie abordată. Diferența esențială constă în faptul că Trump a încercat să își forțeze aliații să-l urmeze servil pe traseul confruntativ, în timp ce Biden este de așteptat că va căuta să se coalizeze cu Europa și alte democrații care împărtășesc aceleași valori, pentru a aborda îngrijorările privind China - majoritatea împărtășite de europeni. Esențial este să fie elaborată o strategie prin care SUA și Europa să angajeze China ca partener, de exemplu pe probleme legate de climă, resurse energetice, sănătate, combaterea pirateriei; o strategie prin care să trateze China ca pe un competitor - spre exemplu cu privire la amenințările cibernetice, asaltul chinez asupra proprietății intelectuale, transferurile forțate de tehnologie, implementarea derizorie a obligațiilor impuse de Organizația Mondială a Comerțului, capacitatea excedentară de producție a oțelului și posibil auto, subvenționată de stat, robotica și alte sectoare ale economiei chineze - și cum să combată ascensiunea Chinei ca rival sistemic, realizată fie prin eforturile de slăbire sau diluare a normelor internaționale, fie prin dezvoltarea unor instituții bazate pe principii antiliberale.

Dr. Daniel S. Hamilton este membru de onoare al Fundației Austriece *Marshall* și directorul Planului Europa Globală al Centrului Internațional pentru Experți *Woodrow Wilson* din Washington D.C. Este, de asemenea, membru al Institutului pentru Politică Externă al Școlii pentru Studii Internaționale Avansate din cadrul Universității *Johns Hopkins*. Este un scriitor premiat, fost diplomat senior al SUA, responsabil pe probleme legate de NATO și de securitatea transatlantică, relațiile dintre SUA și UE, precum și stabilitatea SE Europei.

Opiniile exprimate mai sus reprezintă exclusiv părerea personală.

Interviu cu E.S. George Cristian Maior, ambasadorul României în SUA: „Unul dintre cele mai importante aspecte ale Parteneriatului Strategic România - SUA este vitalitatea sa.”

Parteneriatul dintre România și SUA este deopotrivă un reper important în politica externă a țării noastre, dar și un angajament ferm care ne definește opțiunile. Colaborarea dintre România și Statele Unite a fost și continuă să fie cu atât mai prețioasă și reciproc benefică, cu cât în toți anii de cooperare au fost realizate cu succes multiple acțiuni strategice care să răspundă noilor provocări la adresa securității aliate. Declarația comună privind parteneriatul strategic pentru secolul XXI din 2011 a dinamizat relațiile și este principalul document politic bilateral care consolidează securitatea și prosperitatea comună.

George Cristian Maior, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României în Statele Unite ale Americii, a oferit o evaluare a Parteneriatului Strategic România-SUA din perspectiva celor 140 de ani de relații diplomatice româno-americane, în interviul acordat revistei *Pulsul Geostrategic*.

Sursa: Ambasada României, Washington DC

Pulsul Geostrategic: Într-un context geopolitic instabil, cu tensiuni din ce în ce mai puternice și vizibile inclusiv în regiunea Mării Negre, menținerea securității României și a stabilității în regiune reprezintă un domeniu prioritar de acțiune diplomatică pentru țara noastră în cadrul Parteneriatului Strategic pentru Secolul XXI cu SUA. Dezvoltarea, aprofundarea și extinderea Parteneriatului Strategic cu SUA, pe baza Declarației Comune între România și Statele Unite ale Americii, semnată la Washington, la 13

septembrie 2011, reprezintă un deziderat asumat de către autoritățile de la București.

Cum apreciați stadiul implementării Declarației Comune privind Parteneriatul Strategic România – SUA?

George Cristian Maior: Parteneriatul cu SUA reprezintă, alături de apartenența la NATO și UE, unul dintre cei trei „piloni strategici” ai politicii externe și de securitate a României. Putem spune fără reținere că acest parteneriat, lansat în 2007, se află astăzi la cel mai înalt nivel în evoluția sa din ultimele două decenii. Nu este doar o afirmație diplomatică, ci o realitate pe care o putem observa nemijlocit.

În ultimii ani, dialogul politic bilateral, cel care impune viziunea și direcția de dezvoltare a relației în ansamblul său, a fost de un dinamism și de o consistență extraordinare, la toate nivelurile. Este emblematic faptul că, în 2017, la doar câteva luni de la instalarea noii administrații de la Casa Albă, președintele României a fost primul șef de stat din regiunea centrală și est europeană care a avut o întâlnire bilaterală oficială cu președintele SUA. Ne amintim faptul că, în cadrul acestei întâlniri, președintele Trump a subliniat pentru prima dată în mod public fermitatea angajamentului american față de principiul apărării colective a statelor NATO.

În 2019, în cadrul unei noi vizite bilaterale a președintelui României la Casa Albă, cei doi șefi de stat au semnat o Declarație Comună care reliefează progresul Parteneriatului Strategic România-SUA pe toate planurile. Avem așadar două momente de referință, la cel mai înalt nivel, care marchează rezultatele și dinamica pozitivă a cooperării bilaterale.

Pe lângă acestea, au fost sute de întâlniri bilaterale la toate nivelurile: membri ai celor două guverne, delegații ale Parlamentului României și Congresului SUA, înalți oficiali și experți. Task Force-ul româno-american pentru implementarea Declarației Comune s-a reunit cu regularitate în acești ani, iar agenda a fost mereu substanțială.

Tot acest dialog intens și continuu este bineînțeles susținut de ritmul remarcabil al progreselor în toate domeniile relației bilaterale, fie că vorbim de

aprofundarea cooperării pe problematica militară și de securitate, în mod tradițional cel mai avansat palier al parteneriatului strategic, sau de creșterea și diversificarea cooperării economice bilaterale.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale Parteneriatului Strategic România – SUA este vitalitatea sa. Nu vom putea niciodată să tragem linie și să spunem că toate obiectivele posibile au fost îndeplinite, pentru că permanent apar noi domenii și oportunități de cooperare bilaterală. Acest lucru demonstrează atât compatibilitatea intereselor naționale și viziunilor strategice ale celor două state, cât și o afinitate reală și profundă între poporul român și cel american.

Parteneriatul Strategic cu SUA a fost și continuă să fie în modul cel mai direct legat de transformarea democratică a României, de consolidarea identității noastre transatlantice, de asigurarea securității și de conturarea unui profil geopolitic de anvergură al României într-o regiune supusă multor influențe și provocări.

În ultimii ani, ambasada României în SUA a jucat un rol activ și s-a angajat semnificativ la extinderea nivelului de cooperare dintre cele două state pe toate dimensiunile Parteneriatului strategic. De fiecare dată, a reușit să creeze contexte favorabile pentru dezvoltarea și intensificarea unor acțiuni strategice comune, mutual benefice.

De aceea, o prezentare a contribuției, în particular pe durata mandatului dumneavoastră, la succesul Parteneriatului Strategic bilateral ar fi deosebit de apreciată și relevantă din perspectiva celor 140 de ani de relații diplomatice româno-americane.

O primă observație pe care aș dori să o fac în contextul discuției despre activitatea misiunii diplomatice de la Washington, este legată de importanța muncii de echipă, atât în cadrul ambasadei, unde am privilegiul de a coordona un colectiv de specialiști de cea mai înaltă ținută profesională, cât și în ceea ce privește cooperarea cu celelalte instituții ale statului român cu responsabilități în realizarea obiectivelor de politică externă. În spatele fiecărei întâlniri de succes stau, de obicei, luni de muncă intensă.

Contribuția ambasadei la extinderea și aprofundarea Parteneriatului Strategic cu SUA este cel mai bine reflectată de rezultate. Am menționat deja întâlnirile la nivel înalt și dinamica pozitivă a dialogului politic bilateral. În domeniul militar și de securitate am asigurat o consultare și

coordonare strânsă cu administrația americană atât în plan bilateral cât și în susținerea punctelor de pe agenda NATO care reprezintă interese fundamentale de securitate pentru România (adoptarea măsurilor de descurajare și apărare pe întreg flancul estic ca reacție la conduita agresivă a Rusiei; concentrarea atenției Alianței asupra părții de sud a flancului estic, în mod special regiunea Mării Negre; măsuri de sprijin pentru consolidarea capacității de apărare a partenerilor estici - R. Moldova, Ucraina, Georgia; eforturile de contracarare a războiului hibrid; consolidarea unui rol sporit în cadrul NATO a problematicii securității energetice și cibernetice). Am sprijinit demersurile pentru implementarea angajamentelor privind prezența militară înaintată americană în România și am asigurat o comunicare susținută în ceea ce privește participarea româno-americană la dezvoltarea sistemului de apărare anti-rachetă al NATO, prin intermediul capacităților defensive instalate la Baza Militară Deveselu.

În plan regional, menținem constant pe agenda dialogului cu autoritățile americane problematica de securitate est-europeană, și pledăm pentru o implicare activă a SUA în această zonă. Promovăm activ în mediile din Washington profilul României de stat central-european aliat, cu un rol pivot în proiectarea securității regionale, cu capacități puternice de susținere a securității energetice a regiunii și cu o identitate transatlantică clară, ancorată în valorile democrației.

Dialogul și cooperarea cu partea americană vizează întreg spectrul problematicii de securitate, inclusiv securitatea energetică și cea cibernetică, deosebit de relevante în acest moment pentru interesele fundamentale ale României și ale aliaților noștri.

În ultimii ani, dimensiunea economică a parteneriatului a cunoscut o dinamică fără precedent, pe măsura creșterii volumului schimburilor comerciale și investițiilor, dar și a extinderii domeniilor de cooperare. România s-a implicat alături de SUA în organizarea unor evenimente majore, din care aș aminti doar misiunea Trade Winds din 2017, cel mai amplu eveniment anual al Departamentului Comerțului, în care Bucureștiul a avut rol de centru nodal pentru întreaga regiune, sau Forumul de afaceri regional în cadrul Summit-ului Inițiativei celor Trei Mări de la București din 2018.

Firește, activitatea de diplomație economică și comercială a ambasadei nu se desfășoară numai la Washington. Am stabilit și cultivat relații de

parteneriat cu autorități de promovare economică din diverse state și localități americane, în special acolo unde există posibilități de cuplare a ofertei românești cu interesul specific local. La fiecare deplasare în teritoriu în calitate de ambasador, am dedicat timpul și efortul necesar pentru a mă adresa comunităților locale de afaceri și a prezenta prioritățile economice și aspectele de atracție investițională ale României.

Pe lângă activitatea și demersurile diplomatice propriu-zise, am asigurat în mod activ, potrivit unui anumit specific al mediului american, promovarea constantă și consecventă a imaginii și profilului strategic al României în mediile adiacente celor oficiale - centrele de reflecție și analiză prestigioase, mediile universitare, organizațiile cu caracter economic sau profesional.

Un accent important al activității ambasadei este pus pe relația cu comunitatea românească și pe promovarea și apărarea intereselor tuturor membrilor acestei comunități. Întotdeauna, de la preluarea mandatului, am considerat comunitatea româno-americană drept cel mai apropiat și valoros partener în promovarea intereselor României în Statele Unite. Coordonăm la ambasadă activitatea a 18 consuli onorifici ai României acreditați în SUA și am acordat sprijin direct pentru pregătirile de înființare și deschidere a unui nou consulat general al României la Miami în 2018.

Promovarea culturii și valorilor naționale ale României în mediile sociale, profesionale și publice din Statele Unite reprezintă o investiție constantă de idei, efort și resurse ale ambasadei. Ca exemplu ilustrativ, în 2017 am lansat, la Washington, cel mai mare festival de film românesc din Statele Unite, în parteneriat cu Galeria Națională de Artă americană și cu Institutul American de Film.

În contextul combaterii pandemiei de COVID-19, anul 2020 a marcat noi modalități de consolidare a Parteneriatului Strategic prin ajutorul reciproc pe care cele două state și l-au acordat, inclusiv facilitarea transportului aerian de materiale medicale în România, repatrieri de cetățeni, schimb de experiență și sprijin prin dislocarea unei echipe medicale a Ministerului Apărării Naționale în statul Alabama.

La fel, din perspectivă personală și cu relevanță pentru relațiile dintre cele două țări, care ar fi principalele provocări ale mandatului de Ambasador al României în SUA?

Cred că „provocarea” principală este legată în

primul rând de complexitatea și potențialul enorm al relației bilaterale. Valorificarea acestui potențial necesită multă muncă, menținerea unui dialog constant, la toate nivelurile, cu partenerii americani și, nu în ultimul rând, o foarte bună cooperare cu celelalte instituții relevante din România.

Activitatea la Washington înseamnă și adaptarea la o realitate uneori diferită de ceea ce este perceput drept mediul diplomatic „tradițional”. Stilul de lucru al partenerilor americani este caracterizat de un grad ridicat de exigență și eficiență. Întrevederile pur protocolare sunt o foarte rară excepție. Discuțiile sunt concrete, aplicate și extrem de deschise, ca între parteneri apropiați.

România trebuie să continue să își consolideze profilul de partener de încredere al SUA și să participe activ și substanțial la întărirea legăturilor euro-atlantice, să fie o prezență inteligentă și coerentă în dialogul cu decidenții americani. Amplificarea cooperării în domeniul politico-militar și de securitate, inclusiv în direcția consolidării securității cibernetice, împreună cu aprofundarea Parteneriatului în domeniul economic, constituie direcții strategice principale ale României.

Care sunt perspectivele și provocările pe care le identificați în legătură cu aceste obiective?

După cum o arată rezultatele și dinamica actuală a cooperării, perspectivele de dezvoltare a Parteneriatului Strategic sunt foarte bune, în special în domeniile politico-militar și economic. Aș sublinia chiar faptul că, din ce în ce mai mult, cele două domenii sunt interconectate, fie că vorbim de cooperarea cu SUA pentru consolidarea securității energetice în Europa, de dezvoltarea și protecția infrastructurii strategice sau de securitate cibernetică. Declarația Comună adoptată în 2019 de președinții celor două țări este ilustrativă în acest sens, după cum este și faptul că, în contextul aceleiași vizite la nivel înalt, a fost semnat un memorandum de înțelegere între guvernele României și SUA referitor la tehnologia 5G.

Un exemplu foarte bun de cooperare SUA-România în context regional îl constituie Inițiativa celor Trei Mări (I3M), care are o dimensiune strategică pentru centrul și estul Europei. Prin concentrarea sa pe domeniile cheie ale energiei, transporturilor și digital, I3M acoperă sectoare esențiale pentru securitatea națională, chiar dacă

proiectele respective nu sunt de natură pur militară, ci aduc beneficii majore dezvoltării economice și prosperității cetățenilor.

Provocările majore țin în primul rând de contextul geostrategic și economic global. Fie că vorbim de deteriorarea situației de securitate pe flancul estic al NATO, cauzată de acțiunile agresive ale Rusiei, sau de impactul pandemiei de COVID-19, aceste provocări sunt abordate de România și SUA împreună, ca parteneri și aliați.

Politica din SUA a devenit în ultima perioadă foarte polarizată, uneori chiar volatilă, dacă e să ne focalizăm pe mandatul președintelui Trump. Cu toate acestea, la Washington există un consens bi-partizan semnificativ pe o serie de aspecte de politică externă și privind securitatea europeană. Alegerile prezidențiale sunt însoțite, tradițional, de dezbateri, prognoze și evaluări privind posibilele schimbări majore în politica externă a Americii de la o administrație la alta.

Care ar fi, din perspectiva dumneavoastră, liniile/ elementele de continuitate în politica externă a SUA cu relevanță pentru țara noastră, indiferent cine va câștiga alegerile prezidențiale din acest an?

La fel, ce ne puteți spune despre abordările în materie de securitate și apărare ale celor doi candidați prezidențiali americani?

Parteneriatul Strategic se bucură de un larg și consistent sprijin bi-partizan în SUA, sprijin care reflectă atât eforturile diplomatice ale României, cât și compatibilitatea intereselor fundamentale ale celor două state și rezultatele pozitive ale cooperării pentru ambele state.

Sunt convins, pe baza dialogului foarte bun pe care îl avem cu toți actorii politici relevanți din SUA, că, indiferent de culoarea politică a următoarei administrații americane, va exista o continuitate a dinamicii pozitive din relația bilaterală.

Anexarea de către Rusia a Crimeei, situația complexă din Ucraina, conflictele înghețate din regiunea extinsă a Mării Negre, tensiunile apărute între statele cu interese majore în această zonă, toate acestea ne determină să privim cu și mai multă îngrijorare mediul de securitate regional.

Cum este perceput, în SUA, procesul continuu de dezvoltare a unor capacități militare ofensive rusești în proximitatea României (Peninsula Crimeea)?

Poate conduce procesul de dezvoltare a FA ale României, la care SUA are o contribuție determinantă, la o atitudine mai agresivă din partea Federației Ruse?

Pe această bază și în condițiile în care segmente importante ale granițelor României reprezintă și frontiera estică a NATO și UE, considerați că sunt necesare priorități suplimentare, în plus față de angajamentele existente, care să aducă un spor de securitate și stabilitate?

Iar deciziile Washingtonului de a reduce efectivele militare americane dislocate în Germania și de a opera unele redistribuiri pe teritoriul european, aparent inclusiv în regiunea noastră, ar putea fi subsumate unor abordări și angajamente de securitate sporite ale SUA față de țările de la flancul estic în general și țara noastră în particular?

SUA și România împărtășesc, ca aliați NATO, o preocupare comună asupra evoluțiilor din zona extinsă a Mării Negre. Anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea de către Rusia în 2014 a generat o modificare importantă de paradigmă, respectiv adaptarea Alianței Nord-Atlantice la noua realitate geopolitică și geostrategică de pe flancul estic, dar și o mai mare conștientizare în mediul american a necesității unui răspuns adecvat bazat pe descurajare și apărare, fără a închide însă calea dialogului.

Intensificarea continuă a amenințării ruse în regiune prin militarizarea semnificativă a Peninsulei Crimeea și utilizarea acesteia de către Moscova ca element de proiecție a forței spre alte regiuni (Orientul Mijlociu și Mediterana de Est, de exemplu) continuă să se afle constant în atenția factorilor de decizie de la Washington.

Subiectul securității regionale se regăsește permanent pe agenda discuțiilor România-SUA, atât în plan bilateral, cât și în cadrul NATO. Ca o reflectare a acestei preocupări comune SUA și România au susținut întărirea măsurilor NATO de apărare și descurajare pe flancul estic. În același timp, cele două țări sprijină demersurile de consolidare a capacităților Alianței, prin alocarea de resurse adecvate și modernizarea forțelor armate ale statelor membre.

Acest proces de modernizare este unul firesc și, în cazul României, are în vedere cerințele cărora trebuie să le răspundă forțele armate naționale, inclusiv cele asociate statutului de membru NATO, precum și caracteristicile mediului de securitate în care operează. Nu se poate spune că NATO – o

alianță defensivă – sau vreunul din membrii săi a exprimat vreo amenințare la adresa Rusiei.

Reconfigurarea posturii SUA în Europa se afla încă în procesul de analiză și decizie interinstituțională. Se remarcă însă interesul SUA, exprimat ca atare și de înalți oficiali americani, de a întări securitatea flancului estic al NATO, demers care corespunde imperativelor strategice ale SUA și ale Alianței în ansamblul său.

Legătura transatlantică este supusă la o serie de provocări, în contextul actual deosebit de complex.

Ce ne puteți spune despre modul în care este văzută și abordată la Washington cooperarea transatlantică din perspectiva poziției actualei administrații americane față de NATO și UE, precum și a promovării la nivel european a conceptului de autonomie strategică?

Care ar putea fi rolul statelor situate pe flancul estic al NATO în această ecuație?

Rolul strategic fundamental al cooperării transatlantice este bine înțeles și asumat atât în SUA cât și în Europa. Din punctul de vedere al apărării și securității colective, consolidarea capacităților europene în domeniu reprezintă un pas pozitiv, care poate contribui inclusiv la o distribuție mai echilibrată a sarcinilor în cadrul NATO (burden-sharing).

Este important însă ca dezvoltarea capacităților UE să fie realizată în logica complementarității și cooperării cu NATO, contribuind astfel la întărirea relației transatlantice.

Statele flancului estic pot și trebuie să aibă un rol substanțial în acest proces de consolidare a apărării europene în context transatlantic. Procesul de adaptare la noile amenințări de securitate înseamnă în primul rând întărirea acestui flanc, prin asigurarea prezenței înaintate a Alianței în regiune, găzduirea de structuri NATO, creșterea numărului de exerciții comune și activități de instruire etc. Este, de altfel, una dintre temele principale ale dialogului și cooperării SUA-România și un foarte bun exemplu al valorii adăugate a Parteneriatului Strategic bilateral pentru întreaga regiune.

Pentru că am menționat contextul regional, trebuie subliniate eforturile României, alături de SUA și ceilalți parteneri din zonă pentru aprofundarea cooperării, în cadrul NATO, între statele flancului estic. Formatul București 9 (B9) a fost lansat în acest scop de către România și Polonia, cu susținerea SUA, care a participat activ, ca observator, la reuniunile grupului. Formatul B9 a avut o contribuție reală la adoptarea unor angajamente aliate ferme de consolidare a flancului estic.

Vizita ministrului de externe în SUA (sursa: www.mae.ro)

SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ

Organizația Națiunilor Unite la cea de-a 75-a aniversare: este timpul pentru solidaritate și acțiune

Dr. Ion I. Jinga

Motto: „Împreună trebuie să ascultăm. Și împreună trebuie să acționăm.”

**Secretarul General al ONU, Antonio Guterres,
22 ianuarie 2020**

În ianuarie 2020, Organizația Națiunilor Unite a lansat un proces de consultare a opiniei publice la nivel global, pentru a cunoaște percepția și așteptările oamenilor, în contextul marării celei de-a 75-a aniversări a Organizației. Peste un milion de persoane, din toate statele membre ONU, și-au exprimat opinia în cadrul acestui proiect, iar rezultatele au fost făcute publice la 21 septembrie, într-un raport intitulat „Viitorul pe care ni-l dorim, Națiunile Unite de care avem nevoie”. Răspunsurile primite arată că primele priorități ale majorității persoanelor intervievate, din întreaga lume, sunt îmbunătățirea accesului la asistența medicală, apă potabilă și educație.

Următoarele vizează solidaritatea internațională în combaterea sărăciei și inegalităților, precum și crearea de locuri de muncă. Alte priorități identificate sunt: atenuarea impactului schimbărilor climatice, respectarea drepturilor omului, soluționarea conflictelor, promovarea păcii și combaterea corupției. 87% din cei intervievați consideră că, pentru a face față acestor provocări, cooperarea internațională este esențială, iar 74% sunt de părere că rolul ONU rămâne fundamental în rezolvarea acestor probleme.

Sediul ONU din New York

Născută în 1945 din „cenușa” celui de-al Doilea Război Mondial, Organizația Națiunilor Unite a fost înființată – după cum spunea Dag Hammarskjöld, cel de-al doilea Secretar General al său – „nu pentru a duce omenirea în Rai, ci pentru a o salva de Iad”.

Într-adevăr, în cei 75 de ani de existență, ONU a salvat milioane de vieți, prin aplanarea conflictelor și evitarea unor războaie, prin contribuția sa majoră la eradicarea sărăciei extreme și combaterea bolilor. A facilitat accesul a milioane de copii la educație, a promovat libertatea, a sprijinit națiunile constituite în urma procesului de decolonizare, a construit arhitectura internațională de menținere a păcii și a creat politici și programe esențiale pentru dezvoltarea durabilă a statelor membre. Progrese semnificative au fost înregistrate și în promovarea drepturilor universale ale omului, iar Carta ONU rămâne piatra de temelie a dreptului internațional.

O serie de provocări majore cu care se confruntă astăzi omenirea par, însă, să pună sub semnul întrebării relevanța Organizației: proliferarea conflictelor armate, terorismul, sărăcia, diminuarea accesului la hrană, inegalitățile profunde, pandemia de COVID-19 – care a cauzat cea mai gravă criză economică de la Marea Recesiune încoace, încălzirea globală, creșterea numărului de refugiați, schimbările climatice și reducerea alarmantă a biodiversității – procesul de degradare a planetei afectează deja 2/3 din suprafața uscatului și a oceanelor, un milion de specii sunt pe cale de dispariție, recifele de coral – care au un rol esențial pentru viața marină – sunt aproape de dispariție, în timp ce, în fiecare an, volumul defrișărilor la nivel mondial depășește suprafața unui stat ca Danemarca. Răspunsul la aceste provocări va fi determinant pentru rolul ONU în secolul XXI.

Adresându-se Adunării Generale a ONU, la 22 septembrie 2020, Secretarul General Antonio Guterres observa că: „Cei care au înființat Organizația Națiunilor Unite în urmă cu 75 de ani trecuseră printr-o pandemie, cunoscuseră efectele unei recesiuni globale, genocidul și războiul

mondial... Astăzi, ne confruntăm cu propriul nostru moment 1945”.

La începutul anului, Antonio Guterres identificase, printr-o analogie simbolică cu legenda celor patru călăreți ai Apocalipsei, „*patru călăreți care ne amenință viitorul comun: primul este reprezentat de tensiunile geostrategice globale - cele mai ridicate din ultima perioadă; al doilea este criza climatică de proporții existențiale; al treilea, un sentiment profund și în creștere de neîncredere la nivel global, iar cel de-al patrulea, partea întunecată a lumii digitale.*” Acum, Secretarul General al ONU a menționat „*un al cincilea călăreț ce pândește din umbră: pandemia de COVID-19, care galopează pe întregul glob*”.

În fiecare an, noua sesiune a Adunării Generale a ONU începe cu așa-numita *Săptămână la Nivel Înalt* care, în mod tradițional, reunește la sediul Organizației cel mai mare număr de lideri politici prezenți, la un moment dat, în același loc și în același timp: șefi de stat, prim-miniștri, miniștri de externe, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale, ai mediului academic și de afaceri – în total peste 12.000 de oameni. Anul acesta, însă, COVID-19 a redus cea de-a 75-a aniversare a ONU și *Săptămâna la Nivel Înalt* (22-29 septembrie) la o serie de reuniuni virtuale în care doar ambasadorii se aflau în sala Adunării Generale - purtând măști și respectând distanțarea socială - pentru a asculta intervențiile prin videoconferință și a introduce alocuțiunile preînregistrate ale liderilor lor.

Dar, deși nu este cel mai bun moment pentru a sărbători, actuala perioadă poate reprezenta un punct de cotitură în relansarea multilateralismului și consolidarea sprijinului pentru Organizația Națiunilor Unite. ONU rămâne singura organizație internațională globală, iar cel mai puternic argument în favoarea importanței sale îl reprezintă creșterea numărului de membri: de la 51 de țări fondatoare în 1945, la 193 de state membre în prezent. La fel de relevantă este și competiția acerbă între statele membre pentru poziții importante în cadrul organismelor ONU: de exemplu, candidaturile pentru cele zece locuri de membru nepermanent în cadrul Consiliului de Securitate au fost deja anunțate până în 2047, iar pentru poziția de Președinte al Adunării Generale, până în anul 2077.

Explicația acestui interes nediminuat față de ONU rezidă în încrederea pe care țările o acordă principiilor și valorilor promovate de Organizație. Calitatea de membru al ONU conferă prestigiu,

legitimitate, recunoaștere și statut internațional, iar folosirea inteligentă a tribunei ONU poate crește influența unei țări dincolo de granițele sale fizice, amplificând-o peste nivelul sugerat de dimensiunea sa geografică, de puterea economică sau militară.

ONU a salvat milioane de vieți de flagelul războaielor, de foamete și de pandemii, iar istoria sa se suprapune cu o perioadă de 75 de ani de progrese extraordinare pentru omenire. Când a fost fondată, în 1945, obiectivul general era acela de a evita un nou război mondial și consecințele catastrofale ce i-ar fi urmat. Organizația, pe care Eleanor Roosevelt o numea „*cea mai mare speranță a noastră pentru pace*”, a ajutat la atingerea acestui obiectiv. Rolul indispensabil al ONU a fost evidențiat, odată în plus, în contextul actualei pandemii de COVID-19, în special pentru populațiile cele mai vulnerabile din întreaga lume.

Dar istoria sa nu este presărată doar cu succese. Au existat și neîmpliniri, iar Organizația a fost acuzată de mai multe ori că nu s-a implicat suficient, ori chiar că a eșuat în soluționarea conflictelor sau a crizelor umanitare. Astfel de episoade au alimentat percepția eronată a diminuării importanței ONU, precum și interpretări privind o numită „*oboseală*” în reacțiile sale. Cu toate acestea, după cinci ani în calitate de Ambasador al României la ONU, cunosc foarte bine realitatea că Organizația are la îndemână doar pârghiile și resursele pe care statele membre i le pun la dispoziție și că nu poate face mai mult decât ceea ce statele membre îi permit să facă.

ONU nu mai este astăzi singurul actor principal pe

scena atât de complexă a multilateralismului și relațiilor internaționale, dar rămâne piatra de temelie a cooperării la nivel planetar. La acest moment, nu există un înlocuitor pentru legitimitatea de care ONU se bucură, nici pentru platforma unificatoare pe care Organizația o oferă comunității internaționale în fața amenințărilor globale - cărora nicio țară, oricât de puternică ar fi, nu le poate face față de una singură. Actuala pandemie de COVID-19 constituie un astfel de exemplu.

Deoarece ne confruntăm cu provocări de o magnitudine planetară, nu avem altă soluție decât să continuăm să utilizăm ONU drept un instrument în combaterea acestora - fie că este vorba de pandemii, conflicte, injustiție, foamete, sau schimbări climatice severe. Lumea în care trăim este profund interconectată și la fel de inter-

conectate sunt provocările comune cu care ne confruntăm. De aceea, ele nu pot fi gestionate eficient decât prin multilateralism. Parafrazându-l din nou pe Secretarul General Antonio Guterres: „Este momentul să recunoaștem un adevăr simplu: solidaritatea este în interesul tuturor”.

Sau, așa cum spunea Sanctitatea Sa Papa Francisc, la 25 septembrie 2020, într-un mesaj postat pe Twitter: „Pandemia ne-a arătat că nu putem trăi unul fără celălalt. Organizația Națiunilor Unite a fost înființată ca să apropie națiunile, să constituie o punte între popoare. Haideți să folosim cu înțelepciune această instituție, pentru a construi împreună viitorul pe care cu toții ni-l dorim!”

Notă: Opiniile exprimate în acest articol nu angajează poziția oficială a autorului.

Interviu cu Denis Cenușă (Expert Grup): „Relațiile cu Rusia diferă în funcție de proximitatea geografică, experiența istorică și simetria politico-militară și economică.”

Criticile aduse de liderii europeni regimului condus de Vladimir Putin, pe fondul acuzațiilor privind încălcarea dreptului internațional, nerespectarea drepturilor omului și implicarea în acțiuni de subminare a democrației și a statului de drept în zonele de influență, readuc în discuție nevoia stringentă a redefinirii relațiilor economice, politice și diplomatice dintre UE și Federația Rusă.

Denis Cenușă, directorul programului „Securitate energetică” al Centrului Analitic Independent „Expert-Grup”, a analizat perspectivele și provocările actuale ale relațiilor dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă.

Vladimir Adrian Costea: Pe fondul politicilor și acțiunilor rusești de anexare ilegală a Crimeii și susținere a rebelilor din estul Ucrainei, urmate de intensificarea campaniilor de dezinformare în regiune și sprijinire a regimului dictatorial impus de Lukașenko în Belarus, Uniunea Europeană a reînnoit sancțiunile împotriva Rusiei. În paralel, UE a păstrat relații strânse cu Rusia, practicând o „cooperare selectivă”. În ce măsură Acordul de parteneriat și cooperare (APC) dintre UE și Rusia a rămas o punte de legătură? Considerați oportun, având în vedere evoluțiile la nivel internațional, adoptarea unui nou cadru de cooperare?

Denis Cenușă: Răspândirea gândirii stereotipice și adâncirea neîncrederii în relațiile internaționale sunt deseori cauzate atât de absența dialogului cât și de existența unui dialog defectuos. Relațiile ruso-comunitare trec mai degrabă la etapa unui dialog defectuos, decât la absența oricărui dialog, în general. Șeful diplomației europene Josep Borrell comunică regulat cu omologul său rus, Serghei Lavrov, pe marginea dosarelor care vizează vecinătatea comună sau zonele limitrofe regiunilor învecinate. În anumite cazuri, foarte puține la număr, cum ar fi tematica iraniană, UE și Rusia împărtășesc viziuni mai apropiate decât cele pe care partea europeană le are în raport cu partenerii

transatlantici - SUA. Totuși, tensiunile din dialogul Rusiei cu UE sunt determinate de *realpolitik*-ul egoist rusec, care percepe anumite zone și state situate acolo drept proprietate geopolitică. Acest tip de gândire a dus la anexarea Crimeii și militarizarea separatismului în regiunile Donbas și Luhansk ale Ucrainei, amândouă cu asistența directă a autorităților ruse. În aceeași măsură, reclamarea independenței geopolitice a statelor suverane din fostul spațiu ex-sovietic, precum Georgia sau Ucraina, este interpretată de vecinul lor estic drept „trădare” a loialității istorice și „amenințare” la securitatea națională. În mare parte, emanciparea geopolitică a statelor din vecinătatea comună – Europa de Est – observată inclusiv în cazul evenimentelor post-electorale din Belarus din anul 2020 – pare să fie sursa care alimentează cel mai mult tensiunile din dialogul ruso-comunitar. Cu toate acestea, nici suveranitatea și nici independența statelor mici aflate la intersecția proceselor integraționiste – cel european și respectiv eurasiatic – nu sunt negociabile. Respectarea și protejarea acestui principiu de către UE, inclusiv prin aplicarea sancțiunilor politico-economice, reprezintă un factor irascibil disputat de Moscova. În condițiile în care partea rusă nu vrea să își schimbe comportamentul agresiv, revenirea la dialogul pre-2014, legat de agresiunea rusească împotriva Ucrainei, este imposibilă. În consecință, această stare a lucrurilor nu permite nici realizarea potențialului Acordului de Parteneriat și Cooperare, după cum nici tranziția către un document mai ambițios.

Au fost eficiente sancțiunile economice și diplomatice impuse Rusiei? Care sunt perspectivele de îmbunătățire a relațiilor la nivel bilateral, după contra-sancțiunile dispuse de Federația Rusă?

Există două argumente principale ce oferă anumite explicații în privința eficienței sancțiunilor politico-economice împotriva comportamentului Rusiei față de Ucraina. Primul argument spune că, cu mult peste cele politice, sancțiunile economice au afectat acele sectoare ale economiei ruse care au creat o dependență semnificativă față de piețele financiare globale. Cu o economie în colaps, inclusiv din cauza diminuării prețului global la petrol, avansarea paramilitarilor din regiunea Donbas, sub auspiciul militarilor ruși, în interiorul teritoriului controlat de autoritățile constituționale ucrainene a fost stopată. Acest lucru a oferit de asemenea timp sectorului apărării din Ucraina să-și

ajusteze capacitățile la amenințările rusești. Al doilea argument constată însă că, chiar și cu pierderile suferite de partea rusă, nu a fost posibilă revenirea la situația dinaintea anului 2014. Cu alte cuvinte, Rusia se ajustează la noile realități, cu toate costurile pe care acestea le implică pentru sine, în loc să facă pași în sensul revenirii la regulile de joc setate de dreptul internațional. Contra-sancțiunile introduse de Moscova demonstrează negarea infraționalității, potrivit normelor internaționale, cu care este asociată politica externă a Rusiei față de Ucraina. Atât timp cât UE își menține angajamentele față de Ucraina, politica acesteia față de Rusia nu se va schimba. Restabilirea frontierei ruso-ucrainene dinainte de 2014 și retragerea capacităților militare rusești din Ucraina pot deveni premise pozitive pentru a revitaliza relația ruso-comunitară.

Ținând cont de evoluțiile recente ale relațiilor dintre UE și Federația Rusă, cum vedeți cooperarea cu Rusia în combaterea terorismului și în Orientul Mijlociu?

Rusia caută modalități pentru a-și spori importanța în raport cu alți actori geopolitici. O parte din aceste eforturi este rolul-pivot de care dispune partea rusă în situația din jurul Siriei, dar și în dosarul iranian. Deși insecuritatea generată de terorism nu a părăsit definitiv Orientul Mijlociu, problemele curente țin de re-poziționarea forțelor geopolitice globale în regiune. Un factor impunător este SUA, cu care nici UE și nici Rusia nu pot găsi un numitor comun în privința focarelor de instabilitate caracteristice acestei regiuni. UE apreciază relațiile cu Rusia privind Orientul Mijlociu inclusiv din cauza slăbirii dialogului transatlantic, care ar putea să cunoască o depreciere în continuare sau, din contră, o reevaluare, în funcție de rezultatele alegerilor prezidențiale americane.

Episodul otrăvirii lui Alexei Navalny, adversar declarat al președintelui rus Vladimir Putin, a confirmat din nou că Federația Rusă nu a ținut cont de recomandările incluse în Rezoluția din 2018 a Parlamentului European privind relațiile politice dintre UE și Rusia. Cum evaluați reacția UE după acuzațiile aduse Rusiei? Este necesară o nouă abordare în relația cu Rusia?

Uniunii Europene îi lipsește o capacitate de gândire strategică vizavi de identificarea unui set de principii pentru a relaționa cu Rusia. „Cooperarea selectivă” nu este suficientă, deoarece în timp ce

oferă posibilități practice pentru a dialoga pe unele dosare, menține tonul scăzut pe alte sectoare importante. Ori, ignorarea unei probleme nu duce nicidecum la soluționarea acestora, ci din contră la aprofundarea și ramificarea acestora. Din acest motiv, toate subiectele trebuie să fie pe agendă, iar evoluția pe dosarele importante pentru Rusia trebuie să fie condiționată cu domeniile prioritare pentru UE. Până acum, UE a utilizat în majoritatea cazurilor doar sancțiunile ca modalitate de condiționare a comportamentului rusesc.

În ce măsură statele membre ale UE manifestă aceeași abordare în relațiile cu Rusia? Identificați viziuni diferite în raport cu abordarea promovată la Bruxelles?

Relațiile cu Rusia diferă în funcție de proximitatea geografică, experiența istorică și simetria politico-militară și economică. Prin urmare, țările limitrofe și traumatizate de o istorie comună cu Rusia nu pot

în niciun fel să facă abstracție pentru a avea o relație prietenoasă cu Rusia. Situația se complică din cauza faptului că Rusia nu își recunoaște greșelile din trecut, ci din contră le subliniază și este dispusă să le repete, la altă latitudine și intensitate. Statele UE cu pondere politică, economică sau militară mai apropiată de cea a Rusiei privesc relația de la egal la egal. Anume în asemenea anturaj, Franța sau Germania sunt deschise spre o relație de cooperare cu Rusia, care uneori nu ține cont de interesele statelor mai mici și mai fragile în fața intimidărilor din partea gigantului estic. Această disproporție în viziunile statelor din interiorul UE produce neconcordanțe și împiedică dezvoltarea unor poziții comune la nivel european, în timp rapid și cu impact. Acest handicap va fi greu de depășit, atât timp cât statelor mici nu le sunt oferite garanții de securitate, iar Rusia nu își schimbă radical politica externă, astfel ca să fie eliminate definitiv măsurile de brutalizare informațională, economică sau de natură hibridă.

Interviu cu Gabriela Crețu, președinta Comisiei pentru afaceri europene a Senatului:

„Poate fi 'cumpătat' cine are masa plină, cel care nu are mai nimic pe ea flămânzește!”

Cu o agendă europeană profund schimbată de actualul context, reprezentat de nevoia de a limita (pe cât posibil) dimensiunea și intensitatea crizei economice, sociale și (mai ales) politice apărute în contextul răspândirii pandemiei de COVID-19, solidaritatea între statele membre se manifestă, în primul rând, prin înțelegerea nevoii stringente de a rămâne împreună, în aceeași barcă, punând pe plan secund (cel puțin aparent și pentru o anumită perioadă de timp) mizele interne ale unor interese eminamente naționale. Această poziționare a statelor membre (în format 27) este așteptată într-un moment instabil în raport cu atitudinile și opțiunile politice ale cetățenilor europeni, ale căror emoții și sentimente oscilează între incertitudine și speranță.

Gabriela Crețu, senatoare PSD, președintă a Comisiei pentru afaceri europene a Senatului României, europarlamentar în perioada 2005-2009, a analizat perspectivele și provocările privind gestionarea bugetului UE în contextul crizei provocate de COVID-19, în interviul pe care l-a oferit lui Vladimir Adrian Costea pentru revista *Pulsul Geostrategic*.

Vladimir Adrian Costea: D-nă Gabriela Crețu, asistăm la o accelerare a proceselor de reformare a Uniunii Europene în orizontul post-Brexit. Negocierile asupra viitorului Cadru Financiar Multianual au delimitat puterea fiecărui stat membru în cadrul unei Uniuni marcate de nevoia stringentă de a găsi un consens asupra unui nou drum de urmat. Care sunt principalele noutăți ale CFM 2021-2027, în raport cu provocările economice, sociale și politice cu care se confruntă UE și care este prioritatea acestuia? Statele sau cetățenii?!

Gabriela Crețu: „Capcane și oportunități pierdute” sau „Oportunități pierdute și riscuri asumate” ar fi titluri mai potrivite cu răspunsurile pe care le voi formula la întrebările dumneavoastră! Voi fi onestă, adică extrem de critică și de un optimism foarte moderat cu privire la ambele subiecte, la deciziile Consiliului cu privire la bugetul Uniunii pentru perioada următoare și, respectiv, la poziția României în Uniune.

Vreau să fac o precizare, de la începutul dialogului, pentru a nu fi înțeleasă greșit și lăudată de euroscepticii care sunt foarte vocali, în România de astăzi. Nu vreau să le fac o bucurie. Critica mea e de pe poziția unui pro-european critic și lucid, în același timp cetățean îngrijorat și politician român cu responsabilitate în politicile europene, dar aproape deznădăjduit. Să mă explic!

La nivel global trecem printr-o perioadă de transformări, de schimbări masive ale raporturilor de forțe. Nu doar între state ci, mai ales, între state/societăți și corporațiile care domină noua economie, cea în care locul petrolului a fost luat de informație, de bătaia pentru accesul la date, la controlul și utilizarea acestora. Conform topului *Global Justice Now*, între primele 100 de puteri economice ale lumii, 69 erau corporații și numai 31 state. După criză, raportul va fi și mai dezechilibrat.

Aceste schimbări se întâmplă pe fondul unor tensiuni sociale interne din ce în ce mai mari, generate de inegalitățile strigătoare la cer, după decenii de neoliberalism. Pretutindeni! Criza generată de epidemie reprezintă doar un efect și o abatere momentană a atenției de la deficiențele structurale ale lumii noastre; într-un fel, acoperă și amână o criză financiară considerată iminentă de cei care nu se mint pe ei înșiși.

În acest context, Uniunea Europeană, din care facem parte, deși dăm adesea senzația că suntem în

afară, ar trebui să joace rolul pe care niciunul dintre statele europene nu-l poate juca singur. Sunt prea mici și neînsemnate la scară globală, inclusiv cele mari și puternice, precum Germania sau Franța, și prea tentate încă să se confrunte între ele, în loc să coopereze spre binele comun.

Ori, obișnuiesc să repet, poate mă înțeleg decidenții războinici, secolul nostru va fi al cooperării sau nu va fi deloc! E nevoie de reformarea cadrului instituțional internațional postbelic, aflat în criză, și de crearea unor instituții noi de cooperare, adaptate realităților lumii de astăzi. Integrarea regională este tendința prezentului, la nivel internațional. Cred că nimeni nu gândește serios că ar fi bine să se dezintegreze tocmai ceea ce a fost și este pentru mulți un model de succes al integrării. Uniunea Europeană, cu toate inechitățile și dezechilibrele sale, este cel mai bun loc de trăit, cel mai dezvoltat și pașnic de pe Terra. Cu toate acestea, nu e cea mai bună lume posibilă. Criticii ar zice că e doar cea mai puțin rea!

Deși necesară, Uniunea are câteva deficiențe structurale care o pun în pericol și trebuie eliminate, precum și o ancorare în politici neoliberale care trebuie și pot fi schimbate; am vorbit despre ele într-un alt dialog cu dumneavoastră, dialog pe care l-am purtat cu ceva timp în urmă.¹ Concluzia era atunci, este și acum, că **Uniunea Europeană trebuie reformată cu orice preț, dar păstrată cu orice preț!** Bugetul juca un rol fundamental în atingerea simultană a acestor două obiective pentru că reformarea necesară a Uniunii nici nu a început; nu va împărtășesc optimismul din întrebare.

Bugetul e important nu pentru că marea problemă a statelor Europei ar fi banii! De la criza financiară, Banca Centrală Europeană a creat trilioane de euro, prin așa numitul QE – *quantitative easing*. Băncile și corporațiile au fost principalii beneficiari, dar acești bani ieftini au creat un capitalism fragil, ca un balon de săpun.

Pe fondul austerității pentru state și populație, inflația a rămas stagnantă iar economiile au crescut foarte modest, în țările dezvoltate; în schimb, a crescut prețul imobilelor iar bursa s-a decuplat total de realitate! Luna aceasta, spre exemplificare, s-au suprapus două evenimente imposibile în logica unei economii de piață clasice, în care bursa era barometrul economiei. Marea Britanie a înregistrat cea mai mare scădere a PIB din 1979 încoace (20%, în august) și, în aceeași zi cu anunțul, indicii bursieri au atins un record istoric! Vârf istoric, nu

1. „Aderarea la euro nu e problemă de timp și voință! E de condiții și oportunitate!”, interviu acordat platformei EuroPunkt, 11 martie 2018, <https://www.gabrielacretu.ro/aderarea-la-euro-nu-e-problema-de-timp-si-vointa-e-de-conditii-si-oportunitate.html>.

prăbușire! Explicația este simplă. Banii sunt în exces. Distribuția lor e problema. Un buget finanțând bunuri și servicii publice contribuie la ameliorarea situației.

Din păcate, nici măcar epidemia nu a provocat o interogare a regulilor și o schimbare a discursului semnificativă; *business as usual* continuă. Urmăriți recomandările de țară elaborate în cadrul Semestrului european! Cele care privesc și avantajează sectorul financiar și piețele sunt numeroase și aplicate. Recomandările nou introduse, legate de reducerea inegalităților, construirea pilonului social sau de mediu, în mare parte ignorate sau sacrificate. Austeritatea este din nou la modă!

În loc de mult așteptata reformă a Pactului de Stabilitate și Creștere, avem doar o suspendare a aplicării sale până la sfârșitul anului, astfel încât guvernele, înscrinate până mai ieri că sunt o povară pentru zona privată, să poată salva din nou companiile, așa cum au salvat băncile, la criza financiară din 2009. Bineînțeles, îndatorându-se acelorași piețe financiare care provocaseră criza pentru a acoperi deficitul bugetului public.

România nu face excepție. Chiar dimpotrivă. Se promovează austeritatea pentru săraci; majoritatea cetățenilor nu mai speră la venituri decente, pe motiv de criză, nici la servicii publice mai bune, sub același pretext; asta, atunci când nu sunt exportati de-a binelea.

În România, este evident că cetățeanul nu contează în raport cu interesul statului, care interes însă este definit tot de niște cetățeni; doar că sunt foarte puțini și nici măcar nu pot fi identificați cu nume și prenume întotdeauna. Dar România nu e excepție!

Nivelul european este, în ultimul timp mai ales, mult prea inter-guvernamental, iar guvernele mult prea captive intereselor „piețelor financiar-bancare” pentru a pune cetățeanul în centru.

Pactul social a fost, totuși, semnat de guvernele noastre. Măsurile lui, când nu sunt declarații de bune intenții, pot avea doar efecte marginale, atât timp cât sunt puse în aplicare de aceleași guverne care, sub stindardul eficienței, desființează, în ultimele decenii, politici sociale cu greu câștigate. Guvernele europene au, fiecare, propriile ierarhii de priorități și propriile resurse, foarte diferite; iar guverne de stânga, cu cetățeanul la inimă, sunt în puține state la putere.

Introducerea „semestrului social” e un lucru bun dar nu ne așteptăm la rezultate spectaculoase atât timp cât se urmărește în continuare menținerea

echilibrului macroeconomic european - necesar pentru menținerea monedei comune - cu mijloace microeconomice, adică naționale. Guvernanța economică va fi mai importantă decât viața cetățenilor până va intra economia în implozie din cauza inegalităților! Să nu uităm că statele membre din zona euro nu mai au nici măcar mijloacele clasice, cele de intervenție monetară, pentru a-și ține economiile în stare de plutire! Nu înseamnă că celelalte, precum România, le-ar folosi!

Cât de mult s-au schimbat așteptările și temerile cetățenilor europeni după apariția pandemiei de COVID-19? Se regăsesc acestea în filosofia bugetară a UE, respectiv în Planul de redresare economică?

Nu s-au schimbat atât de mult pe cât ar fi trebuit să se schimbe! Concluziile după experiența pandemiei nu a fost trase, iar lecția nu a fost sigur învățată. Ea nu este doar aceea că frica, oricât de întemeiată ar fi ea, ne transformă în oameni care acceptă, fără a reflecta, decizii impuse nedemocratic sau, mai grav încă, îl transformă pe semen în inamic sau boala în infracțiune.

Ceea ce ar trebui să fie evident este că înainte de epidemie aveam o ordine a priorităților care nu servea cetățeanului și că aceea ordine ar trebui schimbată! Nu epidemia a generat problemele! Epidemia ne-a forțat să le vedem. Ele pre-existau virusului!

Situația spitalelor publice supraaglomerate și imaginile cu cadrele medicale depășite de situație, în occidentul nostru dezvoltat, nu au fost generate de gravitatea pandemiei, ci de slăbiciunile sistemelor de sănătate sub-finanțate, privatizate și supuse regulilor pieței, nu nevoilor vieții. Nu aveam anesteziști suficienți în secțiile de urgență nici înainte de epidemie iar în spitalele private accesul pacienților este contra cost, căci rațiunea lor de funcționare este profitul; nimeni nu se aștepta ca acestea să se pună în serviciul public, la necaz.

Prima concluzie ar fi că apărarea și dezvoltarea sistemelor publice de sănătate reprezintă o prioritate, iar stoparea privatizărilor și eficientizării după principiul maximizării profitului, o necesitate! Doar că sănătatea este competență națională, în timp ce bolile nu au granițe, mai ales în condițiile unei piețe unice și a mobilității permanente a cetățenilor; o parte importantă ar trebui finanțată de la bugetul comun pentru a avea cetățeni sănătoși și a controla pericolul unor epidemii.

În acest scop s-a creat Programul *EU4Health*, care este de circa 20 de ori mai mare decât programul

actual european pentru sănătate. Nu vă bucurați foarte mult! Cel curent este nesemnificativ, de circa un euro pe cap de european, pentru șapte ani. *EU4Health* avea aproape 10 miliarde de euro în proiectul de CFM din care, la negocierile din iulie, șefii de stat și de guverne au mai tăiat câte ceva, în ciuda epidemiei! Este, totuși, un început de apreciat!

În aprovizionarea cu alimente, lanțul scurt este o idee europeană veche deja, lansată din rațiuni protecționiste, cu avantaje pentru producătorii direcți și mediu și cu ceva beneficii pentru consumatori. Extinderea „lanțului scurt” și în sănătate ar trebui considerată o idee rezonabilă. Absența medicamentelor, instrumentarului medical sau materialelor de protecție, la începutul epidemiei, a pus în evidență toate efectele negative generate de delocalizarea producției din rațiuni legate strict de maximizarea profiturilor și exploatarea forței de muncă prost plătite în alte părți. Crearea unei anume autonomii în materie de aprovizionare este necesară, simultan cu întărirea cooperării, mai ales în cercetare și domeniul științific. Sănătatea trebuie sustrasă regulilor pieței! Este absolut deprimant să vedem cum, în loc să coopereze pentru a găsi vaccinul sau medicația adecvată bolii, corporațiile din industria farmaceutică (sprijinite discursiv și de guvernele lor) au început o concurență acerbă, cu subminare reciprocă, pentru a fi primii pe piață și a ajunge la banii publici, care nu sunt deloc puțini. Educația trebuie apărută, de asemenea, de atacul principiilor pieței libere. Să nu ne păzim de virus dar să murim ...analfabeți funcțional!

Cea de-a patra revoluție industrială a sosit și va genera efecte mult mai grave decât orice pandemie. Nu pentru toți. Există și vor exista câștigători! Faptul că platformele comerciale online și rețelele de socializare globale și-au sporit încasările cu zeci de miliarde în cele câteva luni de pandemie se încadrează în tendința de care este conștient demult întreprinzătorul care avea un mic magazin real. Lui îi scădeau vânzările mereu, dar întâlnea (foștii) clienți cu haine noi sau citind cărțile apărute recent, totul cumpărat de pe net...

S-ar putea să descoperim, în cursul vieții noastre, chiar și cei foarte maturi, că devenim inutili economic, înlocuiți fiind de inteligența artificială și de roboți. Asta, în timp ce sistemele de securitate socială sunt, deocamdată, legate de existența unui loc de muncă. Aici e nevoie de o reformă urgentă, dar nu în sensul privatizării lor, cum cred unii. Epidemia a adus în discuția politică serioasă, nu ca

utopie, tema unui venit universal sau dividend universal.

Nu aș spune că tema are mare succes și în România, unde gândirea multora este marcată de o părere proastă despre sine și despre alții, prin extensie. Am întâlnit frecvent opinia că o formă de venit universal ar reprezenta doar un avantaj pentru leneși; nici nu se gândesc că e o salvare pentru ei înșiși; fiecare român, să mă ierte excepțiile, gândește că el e un fel de miliardar în ușoară jenă financiară. Este motivul pentru care criminalizarea, aproape, a asistatului social a reușit în țara cu cele mai mici cheltuieli de asistență socială și cele mai mari nevoi din Europa.

Să revenim la filosofie și realitatea bugetară! Pentru că este o distanță între ele. Mobilitatea mare a forței de muncă, atât cât va mai fi ea necesară, ar impune și o finanțare europeană mai consistentă a educației, atât de necesare economiei, nu doar cetățeanului. Ori, asistăm la un paradox. Statele susțin sus și tare că educația trebuie să fie și să rămână competență națională dar se plâng la fel de mult, cel puțin unele dintre ele, de faptul că investiția în educație nu se recuperează, „nu rentează”, pentru că tânărul absolvent român, să zicem, pleacă să muncească în state europene cu salarii mai mari, cu două efecte negative simultan – lipsa forței de muncă pregătite și banii cheltuiți. Acest motiv real de nemulțumire generează tensiuni politice între statele care pierd și cele care câștigă forță de muncă gata pregătită...

Programul Erasmus, relativ mai bine finanțat în noul CFM decât acum, nu este soluția pentru România și statele similare. Pe lângă efectele pozitive, cu certitudine, a servit drept mecanism de stimulare a exodului de creiere. Măcar și pentru că o mare realizare a sa a fost, ca să-l citez pe fostul președinte al Comisiei Europene, „zece mii de copii” (în familii studențești național mixte).

Cât despre programul de redresare, el are niște principii clare. Fiecare țară își face propriul program de redresare, adaptat nevoilor, dar agreat cu Comisia Europeană. Până la sfârșitul lui 2022, banii se cheltuie după cum au fost repartizați, conform unei formule, pe țări. Cei care nu sunt cheltuiți până atunci se vor distribui centralizat, de către Comisia Europeană, pe principiul „primul venit, primul servit”. La restaurantul cu fonduri, de regulă, sunt alții primii la masă, mai bine pregătiți.

La noi, nu e doar problema de capacitate. Este și una de atitudine. Într-o discuție cu Ministerul Fondurilor Europene despre nivelul nostru de pregătire concretă pentru CFM-ul viitor, am primit

următorul răspuns: „Să nu ardem etapele! CFM nu a fost încă votat...” Problema e că alții ard etapele și, atunci când noi începem pregătirea, ei au angajat majoritatea fondurilor disponibile.

Raportându-vă la așteptările și temerile cetățenilor europeni, în ce măsură UE și statele membre dispun de resursele și politicile necesare pentru a gestiona momentele de criză și de regres apărute în spațiul european în ultimii ani?

Împreună, UE și statele membre ar avea resurse, căci trăim în cea mai dezvoltată și bogată zonă din lume. Se cunosc sau se pot inventa politicile. Nu există voința politică necesară, cel puțin deocamdată, pentru a lua măsurile care trebuie!

Să luăm un exemplu. Cel mai relevant! Germania, statul european cel mai mare și cu cea mai puternică economie, are excedente ale balanței de plăți de aproape 300 de miliarde de euro, în timp ce salariul real este practic stagnant din anii 2000. De rezultatele economice spectaculoase au beneficiat cei puțini, iar inegalitățile au crescut; vinovați pentru asta sunt făcuți, eventual, emigranții. Trebuie să mai precizăm că, pe o piață comună, când o parte are mari excedente, celelalte părți/state acumulează deficite... O modificare a politicilor în Germania ar fi de bun augur nu doar pentru cetățeanul german de rând, ci pentru întreaga Uniune!

Un alt exemplu. La criza financiară, s-a observat o deosebire între UE și SUA. În UE, companiile se finanțau mai mult de la bănci, prin credite, decât de pe piețele de capital; în State, era invers. Bineînțeles, asta făcea băncile mai sensibile la mersul economiei, trebuiau să-și asume riscul creditelor neperformante, dar le făcea și mai interesate de buna funcționare a economiei reale. Ignorând faptul că tocmai modelul american a generat criza, în ultimul deceniu s-a făcut din uniunea piețelor de capital și din finanțarea tuturor (inclusiv IMM-uri sau sectorul public) de pe piețele financiare un fel de panaceu pentru viitorul economiei europene; nu este! Am dat exemplul londonez mai sus. Marea Britanie nu mai este în Uniune, dar situația europeană nu e diferită semnificativ.

Jumătățile de măsură nu sunt soluții pentru unitatea europeană pe termen mediu și lung, de asemenea. Mă refer acum la *Next Generation EU*, programul de redresare salutat de mulți federaliști europeni ca pe un moment istoric, „momentul hamiltonian” al Europei, cu trimitere la acordul din

1790, care a dus la transformarea Statelor Unite ale Americii într-o confederație. Nu este! Uniunea a decis doar să se împrumute în nume propriu, folosindu-se de ratingul bun pe care îl are pe piețele financiare.

Este un pas important, dar care nu trebuie confundat cu mult-doritele obligațiuni europene (bonduri), care ar fi presupus o mutualizare a riscurilor cu care economiile se confruntă pe o piață unică, fără granițe. Nici pe departe! Cele 750 de miliarde – nu discut dacă sunt suficiente sau nu, pentru că nu consider banii drept principala problemă – vor fi împărțiți după o cheie negociată, nu după gradul de afectare a economiei fiecărui stat membru. Ei sunt de fapt 390 de miliarde, pentru că restul sunt împrumuturi, și toți trebuie returnați. De unde!? Din bugetul european, după 2028. Dar Uniunea nu are capacitatea bugetară necesară, deocamdată, cu un buget comun de 1% din PIB și cu venituri proprii nesemnificative. Nu are capacitatea de intervenție, nici dacă euro este în pericol. Spre comparație, ca să înțelegeți despre ce vorbesc, iau cazul Statelor Unite.

Pe lângă faptul că e monedă de schimb internațională, dolarul SUA, își datorează relativa stabilitate/încredere de care se bucură pe piețe și capacității de intervenție de la nivel federal – un buget de circa 22-23% din PIB, cu o capacitate de transfer spre statele membre de măcar 10%; dacă, să zicem, Alabama intră în incapacitate de plată, guvernul federal poate să o salveze, ceea ce Comisia Europeană nu poate, dacă ar avea Italia o problemă; pentru că nu are cu ce, nu din lipsă de voință politică (deși nici aceasta nu există). Resursele proprii viitoare sunt deocamdată la nivel de bune intenții și vor afecta statele în moduri diferite, pe care le putem anticipa, teoretic vorbind, dar nu le putem calcula încă.

Această stare de fapt și aceste decizii alimentează tensiunile politice dintre statele membre (mai ales dintre cele creditoare și cele debitoare) în loc să întărească unitatea europeană. Nici măcar epidemia nu a convins unele guverne că decalajele economice și sociale existente au și alte cauze decât „hazardul moral”, adică riscurile nejustificate sau politicile „populiste” ale celorlalte guverne. Poate fi „cumpătat” cine are masa plină, cel care nu are mai nimic pe ea flămânzește!

Sub impactul Brexit-ului și al nevoii de reformare a UE, în ce măsură procesul de articulare a viitorului buget multianual al UE ne oferă o imagine mai clară asupra viitorului construcției europene? În ce măsură motorul

franco-german a fost înlocuit de motorul germano-german?

Uniunea Europeană nu are o problemă de motor! Are una de direcție, adică de politici! Cu viteză se poate merge și în direcția greșită, spre accentuarea tensiunilor și dezintegrare. Cât despre efectul *Brexit* asupra bugetului european, el este mai mic decât suntem lăsați să credem, dar a fost un bun pretext pentru a nu face ceea ce trebuie! Mai grav era eventualul efect de antrenare și de alimentare a discursurilor antieuropene. Nu a fost cazul; nu atât pe cât se așteptau unii.

Acest buget, asupra căruia Consiliul a ajuns la un acord, dar pe care Parlamentul European îl respinge, nu este cel de care era nevoie. Bucuria la știrea că s-a obținut acordul în Consiliul European poate fi justificată doar pe principiul „mai bine un buget prost, decât niciun buget”.

Fără buget, viitorul imediat ar deveni și mai incert. O serie întreagă de programe – coeziune, Erasmus, cercetare – nu pot fi continuate în 2021 decât dacă noul cadru este adoptat. Chiar dacă va fi adoptat până la 31 decembrie, întârzierea este nepermis de mare. Parlamentul European a solicitat Comisiei, de altfel, un plan de contingență, adică reguli de aplicat în primul semestru 2021, în ipoteza neadoptării la timp a bugetului. În ciuda necesității adoptării sale, toate criticile care i s-au adus încă de la început sunt valabile și astăzi.

Am vorbit despre ele pe tot parcursul negocierilor, acasă și în numeroasele reuniuni europene la care am participat. Să nu uităm că, anul trecut, țara noastră a avut Președinția Consiliului Uniunii Europene. Vă puteți imagina că am fost implicată serios, ca președinte al Comisiei Parlamentare de Coordonare a Președinției și președinte al Comisiei pentru Afaceri Europene, comisie în care sunt în ultimii opt ani și raportor pe guvernanță, bugete, piețe financiare. Le reamintesc doar, aceste critici:

–Este insuficient, indiferent de cum ierarhizăm obiectivele (aproximativ 1% din PIB-ul european).

–A fost elaborat într-o manieră strict tranzacțională, de piață. Nu au fost asumate de guverne obiectivele comune care trebuie finanțate, stabilit necesarul și decise sursele. Este rezultatul unei confruntări între așa-numiții *contributori neți* și *beneficiari neți*, confruntare care în trecut era tranșată în, vorba unui jurnalist, „noaptea cuțitelor lungi”, în Consiliul European. Anul acesta a fost exact la fel ca în trecut, doar că înfruntarea a durat patru nopți!

Cât de lungi au fost cuțitele și ale cui, ne va spune viitorul.

–Bunurile publice europene, pacea de care beneficiază toți, dar, mai ales, piața unică de care beneficiază în special numiții contributori neți, sunt considerate pe gratis, chiar dacă este dovedit că avantajele celor care beneficiază de deschiderea piețelor central și est-europene, spre exemplu, sunt net superioare fondurilor de care au beneficiat statele din această regiune. Acest buget reprezintă un triumf al rațiunii contabile!

–Bugetele anterioare erau însoțite de o strategie de dezvoltare; de data aceasta, una integratoare lipsește. Avem, totuși, mai multe strategii sectoriale dintre care unele sunt de luat în considerare (ecologie, agricultură, conservarea biodiversității) iar altele, dezamăgitoare în raport cu așteptările (strategia industrială, de exemplu). Strategia industrială se mărginește la măsuri (cu finanțări aferente) de adaptare a industriei existente la tranziția digitală și verde, fără a fi un program de reindustrializare a economiilor europene prea mult dependente de țări producătoare, mai ales de China.

–Bugetul introduce obiective noi, necesare - combaterea schimbărilor climatice și digitalizarea - dar fără ca cele vechi să fi fost atinse (reducerea decalajelor, coeziunea economică, socială, teritorială, moneda unică solidă) și fără să aibă resurse bugetare mai mari. Resursele proprii noi nu există încă nici la nivel de legislație, sunt simple propuneri. Taxa pe plastic, dacă va fi introdusă, s-ar putea să ne coste mult, ca țară.

–Se acordă un rol important instrumentelor financiare în detrimentul granturilor, cu riscul real de a accentua și mai mult dezechilibrele prin creșterea decalajului dintre țările creditoare și cele debitoare. Această problemă nu apare doar în structura *Next Generation EU*, programul de redresare economică după pandemie; există și în buget.

–*Brexitul* schimbese raportul de forțe între susținătorii austerității (deveniți mai slabi prin pierderea unui adept important) și cei ai coeziunii (aflați în avantaj relativ). Aceștia din urmă nu au știut sau nu au vrut să profite. Cei patru „cumpătați” au înlocuit cu succes Marea Britanie. Drept urmare, sunt reduceri semnificative, pe ansamblu, la politicile tradiționale - agricultură, coeziune - chiar dacă nu e foarte evident la prima vedere, dat fiind modificarea radicală a structurii pe capitole mari, cu mutări de la un capitol la altul, astfel încât

comparația cu CFM curent e greu de făcut și puțin relevantă. Și nu doar sumele sunt importante, ci și felul în care se împart. Fondurile de coeziune erau destinate inițial statelor/regiunilor care nu aveau ele însele posibilitatea să finanțeze reducerea decalajelor; în est, au fost privite și ca un soi de compensație pentru deschiderea piețelor de desfacere. Odată cu CFM actual, s-a deschis accesul spre regiuni sau orașe „de tranziție”, situate în state europene foarte bogate, care pot finanța de la bugetele naționale măsurile de reducere a inegalităților reale de care pot fi afectate.

–Reducerea cu un an a perioadei limită în care fondurile trebuie cheltuite (mult amintita trecere de la $n+3$, la $n+2$) îi avantajează pe cei pregătiți și dezavantajează pe restul.

–Flexibilitatea și simplificările introduse în CFM viitor au fost foarte bine primite, dar ascund și capcane; uneori, mă gândesc că am fi atins o mai bună atragere a finanțărilor nerambursabile, dacă nu aveam avantajul de a alege noi ce anume să finanțăm; decidem greu și nu întotdeauna bine.

Totuși, chiar în varianta aceasta, bugetul UE reprezintă un adaos substanțial la fondurile de investiții ale României; aproximativ 0,6% din PIB. Nu poate rezolva nici într-un caz toate problemele cu care ne confruntăm, dar poate contribui la rezolvarea unora dintre ele. Cu două condiții. Să pregătim un programul național inteligent, respectiv proiectele aferente, și să nu ne încăpățânăm să mergem împotriva sensului istoriei. Trebuie să anunț un lucru necunoscut de o parte dintre colegii mei politicieni. Viitorul s-a întâmplat deja ieri!

România ar putea considera avantaj comparativ faptul că este în topul european (în sens pozitiv) la emisiile de CO₂ pe cap de locuitor și la acoperirea necesarului energetic din resurse proprii. Este mult mai aproape de obiectivele legate de schimbările climatice și înverzire decât majoritatea celorlalte state; tranziția ecologică ar costa-o relativ mai puțin. Tranziția de la socialism la capitalism a rezolvat deja problema poluării industriale (e o ironie tristă). Reindustrializarea necesară se poate face cu noile tehnologii, incomparabil mai eficiente și mai prietenoase cu oamenii și mediul.

Un amplu program național de locuințe (un ANL ecologic) cu consum energetic scăzut ar „împușca” mulți iepuri deodată. Ar reduce consumul energetic și emisiile de gaze, ca și cheltuielile locatarilor, și ar atinge un obiectiv social important. La acest moment - studiul este al Băncii Mondiale, cred - lipsesc un milion de unități locative pentru ca

fiecare român să locuiască decent (în medie!). Ne mai mirăm că oamenii nu fac mulți copii! Bineînțeles, programul ar stimula sectorul construcțiilor și materialelor de construcții, în majoritate IMM-uri autohtone, nu corporații străine, și ar avea o finanțare importantă europeană.

Programul nu există decât în imaginația mea, care ridic problema de câte ori am în față interlocutorii responsabili. La fel cum certificatele verzi nu au generat efectele scontate în direcția re tehnologizării și reducerii poluării, îmi exprim îngrijorarea că nici oportunitățile de finanțare din acest CFM nu ne vor mobiliza.

Se cultivă cumva percepția că *Pactul verde european* este direct orientat să submineze țara noastră și această atitudine e justificarea pentru a nu pregăti toate proiectele care ne-ar face să atragem fondurile dedicate și să atingem obiective care au, suplimentar, și mare suport din partea cetățenilor. Tăierea ilegală a pădurilor este una dintre puținele rațiuni care, poate, ar mai scoate oamenii în stradă, la acest moment.

O justificare mult mai aproape de adevăr a poziției noastre este capacitatea administrativă încă scăzută și dezinteresul politic pentru tot ceea ce poartă atributul „european”; aș mai adăuga interesele pe termen scurt ale unor investitori români dar mai ales străini, bucuroși că în România se acceptă încă tehnologii interzise în țările lor de origine.

Fondurile pentru înverzire nu au drept destinație doar reducerea emisiilor sau a folosirii combustibililor fosili. Pot fi utilizate pentru împăduriri sau stocarea de CO₂, în egală măsură. Epidemia ar trebui să ne învețe și că e important să trăim sănătos, în mediu curat. Am deveni mai puțin vulnerabili la boli, integrați în Uniune și am profita de fonduri!

Recomandarea Comisiei pentru afaceri europene a fost întotdeauna aceea de a finanța de la bugetul european ceea ce se finanțează de la bugetul european, pentru că avem nevoie, iar alte necesități să le finanțăm din bugetul național. Spunem asta pentru că nu am reușit să creăm un alt echilibru de forțe cu prietenii coeziunii destul de puternici pentru a-și impune punctul de vedere în fața austerilor. Austeritatea, să ne înțelegem, nu e vreun comportament moral personal, demn de laudă și creștinesc. Vorbim de o politică economică bazată pe principii din care profită doar cei care au, și pierd cei care nu au! Inclusiv democrația. Câteva importante state europene sunt încăpățânate în a o aplica; mai ales altora.

Pe lângă pregătirea din timp a proiectelor (dar

deja nu mai este timp) și selectarea inteligentă a celor care pot fi finanțate din CFM, mai avem încă o mare piedică în folosirea oportunităților, fie ele și de împrumut în condiții avantajoase. Nu avem bancă de dezvoltare!

Aceasta reprezintă, conform experienței trecute, un element cheie în folosirea instrumentelor financiare de către statele cu capacitate administrativă mai mică. Primul experiment european de folosire a instrumentelor financiare - **Planul Juncker** - își are continuator și în actualul CFM. Este vorba de **Programul Invest EU**, care își propune să atragă de pe piețele financiare circa 650 de miliarde de euro.

Din păcate, la acest moment se pare că vom repeta experiența trecută. **Planul Juncker** nu a fost un succes pentru România. Ne-am situat pe locul 21 în Uniune la finanțări din această sursă, iar fondurile atrase, relativ puține, au fost utilizate mai ales de zona privată.

Prin comparație, Bulgaria a fost pe locul 4 (patru!). Explicația principală a diferenței ar fi tocmai lipsa băncii de dezvoltare, Bulgaria are una, coroborată cu dezinteresul băncilor mari din România de a se implica. Cel puțin acesta a fost răspunsul pe care l-am primit de la fostul vicepreședinte al Comisiei Europene, Jyrki Katainen, „părintele spiritual” al utilizării instrumentelor financiare, cum știm toți cei interesați de domeniul afacerilor europene. El însuși, surprins de diferență, cercetase cauzele acesteia, vorbise cu guvernele și conducerile băncilor și ajunsese la această concluzie.

În ce măsură articularea CFM 2021-2027 reprezintă un răspuns adecvat, în actualul context, la nevoia de a gestiona iminenta criză economică, socială și politică determinată de pandemia de COVID-19?

Este prea puțin și prea târziu, aș fi tentată să spun ca primă reacție! Dar, cum am precizat deja, nu atât banii sunt problema, cât politicile și aplicarea lor. Și nu e vorba de criza generată de pandemie, cât de criza socială și de mediu generate de modelul de economie care domină încă lumea, model dominat de un sistem financiar-bancar total rupt de ceea ce se întâmplă cu oamenii, cu producătorii și consumatorii. Când spun criză socială mă refer la inegalitățile în creștere continuă din interiorul societăților și dintre state, într-o lume plină de bogăție. Când fac referire la criza de mediu, nu mă refer doar la schimbările climatice, care sunt negate de unii, în ciuda evidenței lor. Este vorba de a

conștientiza altceva - trăim într-o lume cu resurse limitate. Drept urmare, ele trebuie administrate de o altă manieră decât cea a capitalismului de secol XIX și XX, ba chiar și a socialismului de secol XX. Nu suntem stăpânii naturii și nu putem să o exploatăm cum vrem, doar pentru a maximiza profiturile; suntem o parte a naturii și trebuie să ținem seama de asta! Altfel, după terenurile afectate de desertificare în fiecare an, pădurile defrișate și ghețarii topiți, vom urma noi. Și nu vom muri în mod obligatoriu de vreun virus.

Virusurile apar și dispar. Vor apărea altele; trebuie să învățăm să trăim cu ele, schimbând modul în care ne organizăm viața, dar fără a înceta să trăim și fără a produce perturbări periculoase pentru societate. Pe lângă măsurile pe termen scurt, pentru a-i încetini răspândirea, trebuie gândite și aplicate măsuri pe termen lung. Unele țin de fiecare dintre noi, cum ar fi întărirea imunității naturale prin sport, activitate în aer liber, vitamine, alimentație sănătoasă. Vaccinurile nu există în toate cazurile și necesită timp lung și bani mulți. Unii nu și le pot permite pe toate acestea, așa cum o mare parte dintre copii nu au mers la școala online pentru că nu aveau tabletă și internet. O mare parte a populației, pe de altă parte, nu a stat în izolare în această perioadă, să nu ne amăgim! Nu pentru că nu i-ar fi plăcut; a muncit în agricultură, în construcții, în fabrici, în magazine, a cărat pachete ziua și noaptea, pentru ca o minoritate să nici nu simtă criza. Și asta, pe bani foarte puțini, cel mai adesea.

Din acest motiv, a gestiona crize sau a preveni crize înseamnă să poți furniza bunurile și serviciile publice necesare, respectiv să reglementezi economia în interesul public. Din punctul meu de vedere, interesul public înseamnă să nu lași pe nimeni în urmă. E în interesul celor de jos, dar și a celor de sus!

Îngrijorător pentru toată lumea e faptul că Uniunea are o serie de politici bune, dar care se vor aplica prost și o serie de politici proaste care se vor aplica bine!

Era momentul să se reducă inegalitățile! Politicile sociale ar fi fost mai ușor de impus în această perioadă, de slăbire a rezistenței private la intervenția statului, dacă statele nu ar acționa ca susținători ai politicilor și gândirii neoliberale!

În realitate, guvernele captive, în loc să împartă bani la populație sau să furnizeze bunuri/servicii publice astfel încât cetățenii să trăiască mai bine iar economia să se relanseze pe baza cererii pentru bunurile și serviciile pe care le furnizează, au direcționat fondurile mai ales direct către companii/

corporații, ca să nu le scadă profiturile; deficite bugetare, oricât de mari, sunt permise pentru asta; nu și pentru a investi în cetățean. Companiile mici și mijlocii nu au fost în egală măsură norocoase. Cel mai adesea li s-a favorizat un credit cu garanții guvernamentale, credit care trebuie plătit cu vârf și îndesat! Deși, vreau să subliniez, IMM-urile de bucură de politici europene speciale.

Viața nu e garantată tuturor, dar profitul garantat public este noua caracteristică a economiei în care ni se spune să remunerăm capitalul, ce ironie, pentru că-și asumă mari riscuri pe piață! Nici măcar legislația nu mai poate fi modificată de legiuitor, ca în orice democrație adevărată, fără ca acesta să fie acuzat că bulversează piețele și afectează profiturile... Triumful capitalismului pentru puțini a fost posibil tocmai prin subminarea și distrugerea democrației. Aceasta, da, este o criză adevărată și extrem de periculoasă pentru viitorul societății.

Nu afirm că doar guvernele sunt neoliberale, mai mult sau mai puțin, și instituțiile Uniunii nu sunt. Așa cum am văzut, marile decizii sunt luate încă de Consiliu, respectiv Consiliul European, adică de aceleași guverne! Comisia Europeană e divizată între vechea generație neoliberală, care domină în DG-urile care răspund de domeniile economice, și o nouă generație, ceva mai socială și ecologistă; cel puțin, acesta a fost surprinzătorul răspuns al fostului Secretar General al Comisiei Europene, la reproșul că nu coordonează directoratele generale astfel încât să nu se mai lanseze documente incoerente, care conțin măsuri ce se pot anula reciproc. Eu credeam că e vorba confruntări de interese și de politici, care politici pot fi schimbate!

Nu-mi fac nici iluzia că există excepții, adică guverne care sunt dedicate doar binelui public, cum cred unii naivi; câteva, care fac mare zgomot anti-european, vor doar neoliberalism pe baze naționale, dar nu îl refuză nici pe cel global! Internaționala neoliberală funcționează încă bine, cea proletară nu a fost încă creată! Iar această situație pune în pericol lumea și Uniunea, în ciuda multor bune intenții.

Voi da un exemplu de politică bună care se va aplica prost - salariul minim european. Nu e o propunere extrem de curajoasă, pentru că nu urmărește să reducă inegalitatea dintre salariul românului și cel al luxemburghezului, ci doar să reducă diferențele foarte mari din interiorul fiecărui stat. Nu este o sumă anume; este un procent raportat la salariul mediu pe economie. Cum credeți că a reacționat România, statul care-și subminează propria existență din cauza inegalităților de venituri

care determină scurgerea efectivă a populației peste granițe!? Foarte, foarte rezervat. De când sunt în politică, aud mereu același refren - creșterea salariului minim va dărâma economia. În timpul guvernărilor social democrate salariul minim a crescut semnificativ, de fiecare dată. Creșterea economică, de asemenea. Era și de așteptat, căci, la nivel macro, cheltuiala unuia reprezintă venitul altuia. Dacă se va prăbuși economia, sigur nu va fi din cauza salariilor prea mari...

Cum evaluați poziția României în cadrul negocierilor purtate asupra CFM 2021-2027? În ce măsură obiectivele și interesele României se regăsesc în articularea bugetului UE?

Pozițiile României, nu poziția României! Noi vorbim, din păcate și împotriva interesului de a ne atinge obiectivele, pe mai multe voci. O coordonare reală instituțională nu există. E o bătălie permanentă între puterile statului în care, nu rareori, Uniunea este folosită pe post de mediator. O asemenea situație fragilizează orice poziție de negociere.

Interesele României trebuie definite. Mai bine zis, definite și redefinite permanent în funcție de schimbarea realităților și probabilitatea de a le satisface. Ele nu sunt de la sine. Atingerea lor presupune cooperare și coordonare cu cei care împărtășesc același punct de vedere, depășirea statutului de insulă, izolată undeva, în estul Europei. Decizia privind bugetul european este încă, așa cum s-a văzut, în mare măsură, competența guvernelor. Ele s-au coalizat de la început în cele două tabere deja tradiționale - prietenii coeziunii și cei ai austerității - „taberele” păstrând însă multe diferențe în interiorul lor.

Câteva obiective „clasice” au avut un suport relativ general în țară - menținerea unui nivel ridicat al finanțărilor pentru coeziune și politica agricolă comună, simplificarea regulilor, menținerea n+3, preferința pentru granturi (subvenții) în locul instrumentelor financiare. Presupun că și președintele le-a susținut atunci când s-au discutat aspecte bugetare, în Consiliul European.

Spun „presupun” pentru că România este într-o situație paradoxală. La Consiliul European participă președintele României, care președinte nu are atribuții bugetare sau responsabilități economice. Toate celelalte state sunt reprezentate de prim-miniștri, adică cei care au aceste responsabilități și primesc mandatele de la parlamente, răspunzând în fața acestora. Mai participă doar președinții din

Cipru, care e republică prezidențială, nu are premier, Franța, unde președintele este „șeful” majorității, și Lituania. (fac precizarea pentru a nu fi contrazisă de cusurgii).

Bineînțeles, guvernul ar trebui să pregătească toate pozițiile președintelui. Să presupunem că o face. A făcut-o în timpul Președinției la Consiliul Uniunii Europene, cu certitudine. Dar miniștrii stăteau pe hol și președintele participa la Consiliul European. Lucrările, ca și cele din Consiliul Uniunii Europene, nu sunt foarte transparente. Dacă nu știți asta, citiți-l pe Varoufakis (*Adults In The Room*)!

Parlamentul nu are posibilitatea să mandateze și să exercite controlul asupra președintelui, ci doar asupra guvernului. Tensiunea dintre instituții a afectat mult eficiența negocierilor.

Consiliul European în care s-a ajuns la acordul inter-guvernamental privind Cadrul Financiar Multianual 2021-2027 nu a fost unul de succes pentru țara noastră. Față de varianta anterioară, au fost mai multe variante, în cei doi ani de negociere, am pierdut circa cinci miliarde de euro, numeroase granturi au fost înlocuite cu credite, n+2 a rămas ca în propunerea de buget, nu s-a revenit la n+3...

Nu pot să vă spun dacă rezultatul e cauzat de faptul că România nu știe să ceară, de faptul că nu am avut aliați sau pentru că nu s-a înțeles despre ce e vorba.

Deseori, politicienii și diplomații străini cu care sunt în relații de amicitie îmi spun că noi nu știm să cerem, să punem condiții. Bulgarii chiar s-au supărat pe noi, la un moment dat, pentru că le-am subminat negocierile legate de amplasarea scutului

antirachetă. Ei aveau numeroase condiții, noi, niciuna! Nu pot să-i contrazic. La fiecare ședință de comisie, mă străduiesc să conving miniștrii, secretarii de stat sau înalții funcționari prezenți că ei trebuie să exprime o poziție românească în negocierile europene, căci suntem co-decidenți, nu să se conformeze pur și simplu pozițiilor exprimate de alții. Unele propuneri pot să ne fie convenabile, e bine să le susținem, altele nu!

Și mai avem nevoie de ceva - gândire pe termen lung și cu perspectivă largă! Politicile de la nivel local sunt importante; există în politica românească destui care chiar se pricep la ele. Există, însă, și alte niveluri ale politicii unde suntem destul de tăcuți, deși ar trebui să fim foarte vocali.

Afirmația nu se referă la mine, zic gurile rele și autorul acestui interviu deja prea lung! Au dreptate! Încerc să-mi fac datoria de parlamentar neuitând etimologia termenului (căci, da, parlamentarii sunt cei care vorbesc în numele celorlalți). Sistematic, la fiecare reuniune, spun ceea ce ar trebui să știe instituțiile europene și parlamentele din celelalte state despre România și despre cum diagnosticăm noi problemele și gândim soluțiile. Bineînțeles, elaborăm și puncte de vedere oficiale, trimise în numele Senatului către instituții. Mă bucur când teme repetate ani de-a rândul își găsesc astăzi locul în documentele oficiale ale Uniunii. Nu e suficient! Cu o floare nu se face... politică pentru cetățean. Dacă nu schimbăm atitudinea de a pleca capul în semn de aprobare, vom rămâne, cu mai multe sau mai puține fonduri, ele nici nu mai contează atât de mult, tot executanți ai istoriei! O istorie scrisă de alții!

ZONE DE CRIZĂ ȘI CONFLICT

Interviu cu Răzvan Munteanu, analist relații internaționale: „Moscova rămâne principalul actor care poate influența traiectoria evenimentelor din Belarus”

Aleksandr Lukașenko a impus în Belarus un stil dictatorial de conducere, caracterizat prin încălcări frecvente ale drepturilor omului, fraudarea alegerilor și reprimarea violentă a mișcărilor sociale. Ajunsă la limita răbdării, după fraudarea scrutinului prezidențial din 9 august 2020, populația s-a mobilizat și a declanșat proteste de masă etichetate drept „revoluție colorată”. Date fiind complexitatea mediului social din Belarus, poziția geografică și legăturile politico-economice pe care țara le are cu Federația Rusă, continuarea stării de criză poate afecta negativ stabilitatea întregii regiuni.

Analistul în relații internaționale Răzvan Munteanu, doctor în Științe Politice și președintele think-tankului *Chamber of Excellence in International Affairs (CEIA)*, a împărtășit din opiniile sale privind criza în derulare din Belarus, în cadrul interviului acordat revistei *Pulsul Geostrategic*.

Pulsul Geostrategic: Cum credeți că pot evolua protestele din Belarus? Este posibil ca Lukașenko să piardă sprijinul unor sectoare sociale importante, precum sindicatele, poliția sau armata?

Răzvan Munteanu: Primul lucru pe care trebuie să îl înțelegem este că evenimentele din Belarus nu au o miză geopolitică, așa cum a fost, spre exemplu, în Ucraina. Manifestațiile nu au loc împotriva Rusiei sau a lui Vladimir Putin și nicidecum nu se marșează pe un discurs de integrare europeană. Protestele sunt anti-Lukașenko și au fost generate de evoluțiile sociale și

economice din ultimul deceniu. Ele nu sunt nici unice, în istoria recentă a acesti țări. În 2006, 2008 și 2010 Belarus a cunoscut manifestații de stradă, ce-i drept însă, amploarea celor din acest an reprezintă cel mai mare manifest de la destrămarea URSS.

Plecând de la această realitate, cred că cel mai bine putem evalua viitorul acestor dinamici apelând la metoda scenariilor.

Primul, și cel mai plauzibil pe termen scurt, este scenariul unui *conflict înghețat intern*. Aici, dacă îmi permiteți o glumă, Rusia este maestră în a orchestra astfel de scenarii în scopul atingerii propriilor obiective. Donbass, Transnistria sau Osetia sunt exemple concrete. În schimb, scenariul privind Belarusul ar presupune menținerea regimului Lukașenko cu sprijinul Rusiei pe un fond controlat al tensiunilor interne, incluzând totodată continuarea sancțiunilor occidentale la adresa regimului de la Minsk dar și o presiune suplimentară pentru Moscova, care ar trebui să susțină pe linia de plutire economia Belarusului.

Un alt scenariu este cel al *tranziției lente*, luându-se în calcul menținerea lui Lukașenko până în 2021 și asigurarea unei reforme constituționale urmate de noi alegeri, sub supravegherea Uniunii Europene și a Rusiei. Un al treilea scenariu, cel al *escaladării tensiunilor*, este și cel mai sumbru, presupunând intensificarea spiralei violențelor interne. Într-un asemenea context, vom asista cu siguranță la o intervenție rusă pentru susținerea actualului președinte, din raționamente geopolitice pe care le vom detalia pe parcurs.

În ceea ce privește posibilitatea ca Lukașenko să piardă sprijinul unor sectoare *sensibile* precum armata și sistemul de intelligence, răspunsul este complex. Simplificându-l însă, putem considera că atât timp cât regimul va fi stabil, armata și KGB-ul îi vor rămâne alături, iar până în acest moment Lukașenko a demonstrat că a controlat foarte bine sistemul de securitate. Cu toate acestea, Moscova rămâne principalul actor care poate influența traiectoria evenimentelor din Belarus, în special prin legăturile sale cu întregul *leadership* din această țară, inclusiv cel structurilor de securitate,

care este mult mai legat de Rusia decât de orice alt stat din această lume.

Un proces de reformă constituțională condus de actuala putere ar putea fi considerat acceptabil de protestatari?

Este un scenariu, dar legitimitatea regimului Lukașenko ar fi dată doar dacă reforma constituțională s-ar face sub supravegherea Rusiei și a Uniunii Europene, ceea ce este imposibil, cel puțin în momentul de față, pentru că Bruxelles-ul nu mai recunoaște actualul regim. Mai mult, unele state europene precum Lituania consideră că președintele legitim al Belarusului este Svetlana Tikhanovskaya. Să nu uităm că la finalul lunii august Lukașenko a propus o serie de reforme, însă a respins total cerința opoziției ca Belarusul să se întoarcă la Constituția din 1994. Din păcate pentru el, inițiativa nu a găsit nici un sprijin în rândul manifestanților.

În ce situație extremă regimul de la Minsk ar putea solicita deschis o intervenție cu forțe de securitate din partea Moscovei?

Rusia nu-și dorește să intervină militar în Belarus, întrucât are suficiente pârghii pentru a ține acest stat în sfera sa de influență. Ar recurge la un asemenea gest doar dacă ar fi ultima soluție pe masă pentru a-și apăra interesul strategic. Mai mult, după exercițiile militare Zapad 2017, multe voci europene au suspectat Rusia că a staționat trupe militare în Belarus.

Cu toate acestea, relația Minsk-Moscova a cunoscut numeroase momente de tensiune în ultimii ani, asta pentru că războiul hibrid al Rusiei în Ucraina, declanșat în 2014 a fost o lecție pentru Lukașenko, care a înțeles că trebuie să ducă o politică mult mai echilibrată în relația sa cu Occidentul. Să nu uităm că, după mai bine de zece ani, Statele Unite au retrimis un ambasador la Minsk, în persoana lui Julie Fisher, în timp ce Mike Pompeo a vizitat Belarusul în februarie acest an.

Mai apoi, în martie 2020, deci nu cu mult timp înainte de izbucnirea protestelor, a avut loc un eveniment pe care mulți analiști tind a-l bagateliza: un număr de 33 de mercenari ruși ai grupului Wagner au fost reținuți de către autoritățile belaruse sub acuzația că urmăreau destabilizarea internă a țării.

Acum, protestele l-au determinat pe Lukașenko să privească din nou către Kremlin, Rusia neezitând astfel să își exprime sprijinul cuprinzător în

domeniul securității, ceea ce înseamnă, printre altele, sprijin informativ dar mai ales militar.

Dacă privim acest tablou și luăm în calcul capacitatea de proiecție a puterii Rusiei în Belarus, nu cred că este exagerat să lucrăm cu scenariul în care chiar Moscova ar putea sta în spatele manifestațiilor în masă, pentru că toate aceste dinamici l-a adus pe Lukașenko mai aproape de Kremlin ca oricând.

Care sunt interesele Rusiei în Belarus și în regiune? Care sunt perspectivele Moscovei cu privire la continuarea integrării Belarus în Statul Unional?

Interesele Rusiei sunt fundamentale, într-o regiune pe care o definește ca „spațiu vital”. Întreaga sa concepție geopolitică este de a crea un spațiu tampon care să o despartă de zona euroatlantică, spațiu care să se afle însă sub influența sa directă. Din păcate pentru Rusia, modelul său politico-administrativ, de susținere a unor regimuri corupte, clientelare, pare a da faliment. Bunăstarea produsă de NATO și Uniunea Europeană este mult mai atractivă pentru țările din regiune, ceea ce a determinat Ucraina să dorească să devină stat membru al Uniunii sau Georgia stat membru al Alianței.

Dincolo de acestea, Belarus joacă un rol important și în concepția de politică externă rusă, prin menținerea coeziunii în cadrul Uniunii Euroasiatice sau a Organizației Tratatului de Securitate Colectiv.

Uniunea Statală a existat până acum în mare parte pe hârtie; multe dintre inițiative nu au fost puse în practică. Cred însă, că pe termen scurt, subiectul nu se va afla pe masa discuției bilaterale întrucât ar putea alimenta tensiunile sociale din Belarus. Pe termen mediu și lung sunt convins că este unul dintre cele mai importante proiecte ale lui Vladimir Putin, și foarte probabil o nouă trambulină prin care să-și poată crește popularitatea, destul de scăzută acum, în rândul rușilor.

Cum evaluați reacția internațională față de criza din Belarus? Identificați premise pentru schimbări ample, care să facă posibilă tranziția către un regim democratic?

UE a reacționat în nota poziționării sale clasice, crescând presiunea politică și economică asupra lui Lukashenko, dar aruncându-l în totalitate în curtea Kremlinului.

Nu cred că actualul lider de la Minsk va accepta o tranziție pașnică, dar ar putea rămâne fără

posibilitate decizională în contextul unei înțelegeri UE-Rusia.

Totuși, opoziția reprezintă o alternativă fragilă, oricât de dur ar suna această afirmație, atât ca urmare a lipsei de experiență politică, cât și din cauza faptului că membrii acesteia se află în marea lor parte în afara țării.

Svetlana Tikhanovskaya a fost subestimată de regimul Lukașenko și nu cred că a fost percepută ca o rivală cu șanse reale din cauza unor calcule strategice greșite, precum, probabil vârsta – să nu uităm că are doar 37 de ani, ceea ce nu-i conferă totuși o maturizare politică pentru funcția vizată – dar și din considerente conservatoare, fiind femeie. În sens contrar, Tikhanovskaya ar fi avut soarta altor personalități înscrise în cursa electorală, așa cum este cazul lui Victor Babariko, Valery Tzipkalo sau Nikolai Statkevich, care fie au fost arestați fie s-au găsit suficiente pretexte pentru a fi eliminați din cursa electorală. Însăși Tikhanovskaya a devenit candidat în locul soțului său, care a fost arestat.

O altă greșală strategică făcută de regim a constat în anunțarea rezultatelor finale, în care Lukașenko obținuse peste 80% din voturile electoratului. Doar orgoliul său dublat de beția puterii l-au făcut să creadă că un asemenea rezultat nu va inflama opinia publică.

Din această perspectivă, în scenariul schimbării regimului politic la Minsk, cu siguranță acesta va fi mult mai asertiv și pragmatic în relația cu Uniunea Europeană, dar partenerul său strategic va rămâne Rusia.

Care au fost principalele *fake news*-uri care au întreținut propaganda rusă în regiune? În ce măsură aceste narative au reușit să manipuleze opinia publică din spațiul belarus?

Spațiul media din Belarus este dominat de către propaganda rusă. Spre exemplu, peste 50% din producțiile media de *prime-time* din Belarus sunt realizate în Rusia. Acest lucru, dincolo de legăturile istorice și culturale, contribuie la fundamentarea unei coeziuni sociale destul de puternice între cetățenii celor două state. Este ceea ce noi, din păcate, nu prea am reușit să realizăm în relația cu Republica Moldova.

Întorcându-ne la subiectul nostru, propaganda rusă caută un inamic extern și acesta este fie NATO, fie UE, fie SUA, promovând o serie de narative care pentru noi sunt cel puțin fanteziste. Printre acestea amintesc faptul că NATO dorește să atace Belarus pe modelul fostei Iugoslavia și doar armata rusă împiedică acest lucru; Polonia vrea să anexeze Belarus și să refacă Imperiul Polon; Occidentul vrea să destabilizeze Belarus șamd.

Aceste teme nu sunt create recent, ba din contră sunt distribuite sub o formă sau alta și în statele NATO din jurul Belarus. Spre exemplu, în data de 26 octombrie 2019, site-ul web al publicației lituaniene *Kas Vyksta* a fost atacat, fiind postat un articol cu titlul: „NATO plănuiește să atace Belarus”.

Impactul propagandei ruse este enorm în acest spațiu, deși se manifestă diferit în funcție de vârste și nivel de educație, însă contribuie în mod cert la alegerea geopolitică a societății din Belarus.

**Reclama
dumneavoastră aici**

Experimentul Rusiei de schimbare a regimului politic în Belarus întâmpină dificultăți

Vladimir SOCOR

Partea I

Lukașenko și Putin (Sursă: TASS)

Kremlinul întreprinde o acțiune de schimbare a regimului politic din Belarus, prima operațiune rusească de acest gen din apropierea granițelor sale. Campania alegerilor prezidențiale din Belarus care a avut loc din mai până în august și rezultatul lor au creat premisele favorabile pentru această operațiune. Se are în vedere, ca obiectiv politic, schimbarea președintelui „nesupus” Aleksandr Lukașenko cu un regim mai slab care să corespundă intereselor politice, economice și militare ale Rusiei.

Lukașenko a reușit să reziste categoric și cu măiestrie alinierii la aceste interese ale Rusiei, timp de ani de zile. În final, a reușit să exaspereze Kremlinul prin poziția fermă adoptată cu privire la suveranitatea Belarusului. De fapt, guvernul lui Lukașenko se conformează termenilor unei înțelegeri cu Moscova veche de 20 de ani – mai precis, renunțarea Belarusului la ideea de aderare la politica occidentală în schimbul unor subvenții economice acordate de Rusia și respectarea de către aceasta a suveranității sale. Lukașenko și-a bazat supraviețuirea pe puterea politică incoruptibilă a țării, pe ancorarea din ce în ce mai profundă a clasei politice în suveranitatea statului, pe interesul populației în menținerea avantajelor statutului social belarus și pe o politică externă plurivectorială din ce în ce mai elaborată (aceasta din urmă nu a fost concepută ca să anunțe o integrare cu Occidentul).

Sursele de putere ale regimului explică rezistența în fața protestelor precum și în fața Rusiei. Numai

apropierea de Occident a fost abătută, în întregime, de la traseu, de fraudarea alegerilor prezidențiale din 9 august, de represiunea nejustificat de violentă a protestelor ulterioare alegerilor și de retorica anti-occidentală teatrală a lui Lukașenko, în scopul liniștirii Moscovei. Aceste acțiuni i-au izolat de Occident pe el și pe guvernul său, favorizând demersurile Rusiei de schimbare a regimului din Belarus (vezi EDM, 10 septembrie 2020).

Planificate cu mult înaintea alegerilor prezidențiale din Belarus, acțiunile Rusiei sunt puse la punct astfel încât să dea impresia unei schimbări discrete a regimului. Aceasta are în vedere îndepărtarea lui Lukașenko, cu asigurarea sau forțarea unei colaborări cu acesta pe durata procesului de tranziție, conform unui acord constituțional care va transforma Belarus într-o republică parlamentară. Moscova are în vedere arbitrarea acestui proces și acapararea principalelor sfere de influență din Belarus, prin controlarea partidelor politice și preluarea de active ale statului, care să pregătească Belarus pentru o „integrare mai profundă” cu Rusia.

Ca beneficiu secundar, această reformă constituțională ar putea fi prezentată drept o contribuție eficientă a Rusiei la stabilizarea pașnică și chiar la o deschidere democratică în vecinătatea sa. Acest argument ar putea contribui sau cel puțin încerca să testeze, o „repornire” a relațiilor Rusiei cu Occidentul.

Inițial, Moscova a decis să profite de alegerile prezidențiale din Belarus pentru a sabota regimul lui Lukașenko prin candidaturile lui Viktor Babarika, Valery Tsepkalo și Serghei Tihanovski (ulterior înlocuit de soția sa, Svetlana Tihanovskaia). Rusia nu se aștepta ca ei să câștige alegerile prezidențiale din august, însă ar fi putut complica situația lui Lukașenko după alegeri, ar fi putut lansa partide sau mișcări politice, diviza administrația belarusă, insista asupra stabilirii unui regim pluralist care să împartă puterea și ar fi putut declanșa un proces de schimbare a regimului, care să se demareze în perioada de după alegeri și care să continue. Alături de reducerea drastică a subvențiilor pe care Rusia le acorda Belarusului, acest model de destabilizare l-ar fi putut transforma pe Lukașenko într-o „rață schioapă” și ar fi făcut loc unor succesori partizani ai intereselor rusești (vezi EDM, 16 septembrie 2020).

Însă, această planificare a fost zădărnicită (cel puțin pentru moment) de doi factori: Primul, amploarea protestelor de după alegerile din Belarus, depășind cu mult așteptările Minskului, Moscovei sau Occidentului. Al doilea, rezistența sistemului guvernamental belarus, care a supraviețuit, cel puțin până acum, unei lupte pe două fronturi – împotriva protestelor interne și împotriva solicitărilor Rusiei cu privire la demararea, de către Lukașenko, a procesului propriu abdicării.

Kremlinul și protestatarii belaruși (sau cel puțin reprezentanții politici ai protestatarilor) urmăresc același lucru – îndepărtarea de la putere a lui Lukașenko și transformarea Belarusului într-o republică parlamentară. Cu toate acestea, diferă radical concepțiile privind procesul implementării acestor schimbări.

Reprezentanții politici ai protestatarilor consideră că mandatul lui Lukașenko este ilegal și solicită transferul puterii către opoziție, care ar urma să schimbe constituția și să organizeze alte alegeri prezidențiale și parlamentare. Aceste acțiuni presupun ca opoziția să elaboreze reforma constituțională și să asigure procesul de tranziție. (vezi EDM, 30 septembrie)

Kremlinul, însă, îl consideră pe Lukașenko președintele legitim reales. Dorește ca acesta să coopereze pe linia reformei constituționale care să ducă, prin noi alegeri prezidențiale și parlamentare, la o republică parlamentară, cu o perioadă de tranziție de un an, maxim doi. În mod evident Moscova are nevoie ca Lukașenko să coopereze, chiar dacă nu este dispus la acest lucru, pentru a păstra aparențele legate de suveranitatea Belarusului, continuitatea constituțională și lipsa implicării Rusiei în politica internă a țării.

În plus, Moscova are nevoie de perioada de tranziție pentru a îndepărta și coopta elemente ale nomenclaturii din guvernul belarus, din sistemul de securitate și din managementul de vârf al industriilor statului (fără îndoială prin preluarea activelor cheie). Și atâta timp cât protestele continuă în Belarus, Kremlinul are nevoie de sistemul de securitate al lui Lukașenko ca să gestioneze protestele stradale și să mențină situația sub control (parțial, dacă nu se poate în totalitate). Toate acestea sunt în favoarea guvernului lui Lukașenko, care câștigă timp. În acest timp, Moscova consideră că trebuie să încetinească pasul schimbărilor din Belarus și se gândește să prelungească perioada de tranziție. Lukașenko câștigă puțin teren politic în fața Moscovei. În schimb, Moscova ar putea considera instabilitatea

din Belarus la fel de utilă pentru redobândirea avantajelor pe care le-a avut față de Lukașenko la începutul instalării protestelor.

Partea a II-a

Ministrul de externe rus, Sergei Lavrov și omologul din Belarus, Uladzimir Makei (Sursă: BelTA)

Pentru moment, autoritățile din Belarus rezistă pe poziții la schimbarea regimului politic, pe două fronturi: împotriva opoziției interne și împotriva proiectului inițial al Rusiei. Acesta din urmă ar putea fi văzut ca fiind în spatele candidaturilor eșuate ale lui Viktor Babarika, Valery Tsepkalo și Serghei Tihanovski. Aceste candidaturi nu au fost concepute să câștige alegerile, ci să lanseze mișcări de opoziție împotriva guvernării președintelui Alexandr Lukașenko, coroborate cu reducerea drastică a subvențiilor economice acordate Belarusului de către Rusia. Fraudarea alegerilor și protestele în masă care au urmat au determinat, însă, toate părțile să schimbe macazurile. (vezi Partea I, EDM, 7 octombrie 2020)

Moscova a făcut public al doilea (sau același revizuit) scenariu privind schimbarea regimului la 2 septembrie 2020, prin intermediul ministrului său de externe Serghei Lavrov. Acesta i-a precizat omologului său din Belarus, Vladimir Makei, că Lukașenko ar trebui să inițieze un dialog național pe tema reformei constituționale care să dizolve sistemul de guvernământ prezidențial, să redistribuie puterile statului astfel încât să asigure varietate și, pornind de la aceste premise, să mandateze noi alegeri prezidențiale și parlamentare. Moscova are în vedere o perioadă de tranziție de un an, un an și jumate pentru ca aceste schimbări să fie implementate și Lukașenko să se retragă (mid.ru, mfa.gov, 2 septembrie 2020, facebook.com/belarusmfa, 4 septembrie 2020).

Kremlinul a susținut la fiecare pas că inițiativa reformei constituționale a aparținut chiar lui Lukașenko, nu Rusiei. Această afirmație este

adevărată numai în contextul general propus de Lukașenko, cu mult înaintea alegerilor prezidențiale, anume acela de modificare a constituției în sensul de-personificării puterii. Cu toate acestea, Moscova avea în vedere, la acel moment, transformarea Belarusului într-o republică parlamentară disfuncțională pretabilă la manipulările Rusiei. Moscova votase în favoarea unei astfel de propuneri, pe care autoritățile de la Minsk o înaintaseră Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). (Tass, 17 august 2020)

La două săptămâni după întrevederea dintre Lavrov și Makei, președintele rus Vladimir Putin a readus în discuție același aspect al reformei constituționale la întâlnirea cu Lukașenko de la Soci. Pe de altă parte, la acel moment autoritățile belaruse erau din ce în ce mai încrezătoare că sunt capabile să pună capăt protestelor furtunoase. Lukașenko a refuzat să menționeze reforma constituțională în remarcile sale publice din cadrul întâlnirii de la Soci și în mare parte i-a rezistat lui Putin (vezi EDM, 16 septembrie 2020). Între timp, autoritățile belaruse se pregătesc să elaboreze propriul proiect de reformă constituțională și formatul unei dezbateri naționale în acest sens.

Autoritățile au reușit să reducă și să restrângă protestele prin represalii sistematice, dar și prin capitalizarea coeziunii și rezilienței țării (doar represaliile nu ar fi fost de ajuns). În timp ce protestele sunt departe de a fi înăbușite de autorități, sub presiunea occidentală autoritățile au reușit să transforme situația precară într-un avantaj defensiv în relația cu Rusia. Datorită acestui lucru pot, și o fac în mod convingător, să solicite Moscovei sprijin politic și economic pentru Belarus și autorităților aflate la putere. Atât timp cât protestele continuă și economia se deteriorează, Moscova nu va risca să alimenteze instabilitatea țării prin insistența asupra reformei constituționale (un eufemism pentru schimbarea regimului) și nici prin stabilirea unei perioade exacte de tranziție (eufemism pentru plecarea lui Lukașenko). În loc să înceapă numărătoarea inversă a înlocuirii regimului, la acest moment Moscova îi oferă acestuia ajutor pentru stabilizare și depășirea perioadei de criză.

Convorbirile telefonice recente între Lukașenko și Putin (apeluri inițiate invariabil de către cel dintâi) nu mai fac referire la dialogul național în Belarus, reforma constituțională sau perioada de tranziție. De asemenea, se evită aducerea în discuție a unor chestiuni controversate, precum cea a „integrării”

Belarusului la Rusia. În schimb, stenogramele oficiale subliniază aspecte referitoare la cooperarea bilaterală, măsuri comune de combatere a coronavirusului și respingerea „imixtiunilor externe” în politica internă (TASS, BELTA, 2, 7 octombrie 2020).

Tradiționalul Forum de Investiții Rusia-Belarus – un eveniment anual care are loc la nivel inter-regional și interguvernamental – s-a desfășurat în perioada 25-29 septembrie, conform programului stabilit, în ciuda faptului că au existat temeri că ar putea fi anulat. Au fost semnate contracte în valoare de aproape 700 de milioane de dolari. Minskul deține tradițional legături economice directe cu entități federale ale Rusiei. Guvernatorii regionali reprezintă un capital electoral important pentru Lukașenko în Rusia. Adresându-se forumului de la Minsk prin videoconferință, președintele Putin a pus accent pe nevoia de stabilizare la acest moment a economiei belaruse (BELTA, 29 septembrie 2020).

Cel puțin pentru moment, Moscova se abține să se implice în procesul reformei constituționale. La 3 octombrie, parlamentul din Belarus a făcut apel la cetățeni și la organizațiile civice să transmită puncte de vedere cu privire la modificarea constituției și la reformarea sistemului politic (BELTA, 3 octombrie 2020). Punctele de vedere adunate până la 25 octombrie vor fi înaintate pentru dezbateri în cadrul unui forum convenit special, probabil un Congres Popular al tuturor cetățenilor belaruși, ca formă de „dialog național” (vezi mai sus). Această procedură va fi cu siguranță criticată ca fiind ierarhică, autoritaristă, de sus în jos și lipsită de avantajele recomandărilor occidentale. Cu toate acestea, la acest moment nu ne putem aștepta la nimic. Totuși, din punct de vedere al relațiilor dintre Rusia și Belarus, ceea ce contează acum este obținerea de către Belarus a suveranității asupra procesului constituțional.

Aparent, la acest moment Kremlinul a pus proiectul inițial de schimbare a regimului din Belarus în așteptare. Amânarea ar putea foarte bine fi temporară, evident legată de circumstanțele evoluțiilor interne și internaționale care nu pot fi prevăzute de cele două părți și care pot scăpa de sub control.

NB. Acest articol a fost publicat pentru prima dată în Eurasia Daily Monitor, ediția 17, nr. 140 (Partea I) și nr. 141 (Partea a II-a).

Interviu cu Anna Borshchevskaya, membru al Washington Institute: „Belarus este mai puțin liberă chiar decât Rusia, din cauza lui Lukașenko.”

Aleksandr Lukașenko conduce Belarus cu o mână de fier din 1994. Stilul său dictatorial de conducere, încălcările frecvente ale drepturilor omului în Belarus și fraudările repetate ale alegerilor de către regimul lui Lukașenko au împins o populație din ce în ce mai disperată la limita răbdării. Cea mai recentă fraudă alecțională a regimului Lukașenko – la alegerile prezidențiale din 9 august 2020 – a declanșat proteste de masă etichetate drept „revoluție colorată”.

Anna Borshchevskaya, membru al Washington Institute, a împărtășit din opiniile sale privind criza în derulare din Belarus, în cadrul interviului acordat revistei *Pulsul Geostrategic*.

Pulsul Geostrategic: În ce măsură putem vorbi despre o „revoluție colorată” în Belarus, având în vedere nemulțumirile profunde ale Moscovei față de Lukașenko pe fondul rezistenței acestuia la o apropiere mai mare de Rusia a țării sale și încercării Moscovei de a-l disciplina pe liderul rebel în contextul alegerilor prezidențiale din august?

Anna Borshchevskaya: Situația din Belarus nu este similară cu aceea din Ucraina și poate nici măcar cu aceea din Armenia, deși aș putea spune că se apropie mai mult de ceea ce s-a întâmplat în Armenia decât în Ucraina. În Ucraina, spre exemplu, protestatarii au adus pe Maidan steagurile UE, iar protestul a fost organizat ca urmare a faptului că liderii ucraineni au îndepărtat țara de la calea integrării în Uniunea Europeană. În Armenia poporul se săturase de guvernul corupt, iar în Belarus oamenii protestează împotriva tiraniei acestuia. Belarus este mai puțin liberă chiar decât Rusia, din cauza lui Lukașenko.

Elementul comun al tuturor revoluțiilor colorate – aplicabil și în cazul Belarusului – este că acestea au fost proteste populare ale cetățenilor care și-au dorit o schimbare în sistemul de guvernare, dintr-un motiv sau altul. Se cunoaște faptul că Putin a fost foarte supărat pe Lukașenko pentru că s-a opus integrării cu Rusia, însă nimeni nu s-a așteptat ca cetățenii să se ridice și să protesteze într-o asemenea măsură. Această acțiune demonstrează cât de sătui erau cetățenii Belarusului de Lukașenko

și că tirania și opresiunea nu conferă niciodată stabilitate.

Care sunt interesele Rusiei în Belarus și în regiune? Își dorește Vladimir Putin ca Belarus să fie vulnerabilă, instabilă și fără credibilitate pe plan internațional?

Putin își dorește ca Belarus să fie parte integrantă a Rusiei, să fie dependentă de Rusia; nu contează cine se află la guvernare, își dorește Belarusul cu sau fără Lukașenko. Aceasta este abordarea clasică a vechiului Kremlin cu privire la regiune – integrarea țărilor în „Imperiul Rus” sau marginalizarea acestora și menținerea lor slabe și destabilizate. Kremlinul se simte în siguranță când ceilalți din jurul său nu sunt.

Cum vedeți reacția internațională cu privire la criza din Belarus? Găsiți că sunt oportune noile sancțiuni internaționale la adresa acesteia?

A fost limitată. Pentru mai multă precizie, au fost condamnări verbale, însă mai ales la început și din partea unor state de mici dimensiuni, precum cele din regiunea Mării Baltice, care par că au făcut cel mai mult pentru poporul belarus. Desigur, se vorbește și despre sancțiuni, însă reacția ar fi trebuit să fie mai tranșantă și să se fi axat pe impunerea unor costuri reale asupra Rusiei.

Cât de mult depinde Belarus de Federația Rusă? Cât de mult a pătruns Rusia în interiorul regimului politic de la Minsk?

Belarus este unul dintre cei mai apropiați aliați militari ai Rusiei, din cadrul Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, iar Moscova are legături foarte puternice la Minsk; Belarus este extrem de dependentă de Rusia din punct de vedere economic, inclusiv pe plan energetic; Moscova folosește subvențiile în materie de resurse energetice drept un instrument de control și dependență. În plus, aproape jumătate din bunurile produse în Belarus sunt exportate în Rusia, aceasta fiind principalul partener de import și, chiar mai mult, deține aproape jumătate din datoria națională a Belarusului, deci este cel mai important creditor al acesteia. Însă, cu un alt guvern, Belarus s-ar putea

îndrepta către o cooperare mai strânsă cu UE și integrare cu Europa, ceea ce ar reprezenta un scenariu de coșmar pentru Kremlin.

Înălnirea recentă a lui Lukașenko cu Putin și împrumutul rusesc pentru Belarus anunțat ulterior ar putea fi interpretate drept un pas pe drumul unei integrări mai profunde sub egida „statului uniune” Rusia-Belarus?

Aceasta reprezintă un semn clar că Putin clar dorește să controleze Belarusul; este, totodată, un semn că o intervenție militară este ultima soluție și ar prefera să se folosească de alte mijloace, nu numai pentru că aceasta [intervenția militară n.r.] ar fi mai costisitoare, ci și pentru că, cel mai probabil

nu va fi foarte populară pe plan intern. De ani de zile este evident faptul că poporul rus s-a săturat de intervenții militare.

Întrevedeți schimbări majore care să ducă la o tranziție către democrație în Belarus? Ce ar putea și trebui să facă Occidentul pentru a veni în sprijinul societății civile din Belarus?

Este dificil de apreciat, însă Occidentul ar trebui să sprijine mai mult aspirațiile democratice ale cetățenilor R. Belarus și ar trebui să facă Rusia să înțeleagă că va fi supusă la sancțiuni reale, în cazul în care încearcă să integreze Belarusul în Federația Rusă. Oprirea construcției gazoductului *Nord Stream 2* ar fi un astfel de mesaj.

Războiul din Nagorno-Karabakh și moștenirea otrăvită a Kremlinului.

Studiu de caz asupra „încălzirii” unui conflict înghețat

Dr. Marius Miclea

Rădăcinile răului se găsesc în ideologia comunistă. Scurt periplu în istoria zbuciumată a regiunii

Fără îndoială, declanșarea, acum câteva zile, a operațiunilor militare între Azerbaidjan și Armenia reprezintă doar o parte a unui lung conflict înghețat, cu episoade calde, între cele două foste republici unionale care și-au câștigat independența după colapsul Uniunii Sovietice. Pe parcursul întregii existențe a marelui colos de la Răsărit au fost ținute sub aceeași „carapace” ideologică a Kremlinului. După prăbușirea acestuia, însă, diferențele etnice, religioase, culturale precum și disensiunile istorice ținute sub control de Kremlin au revenit cu puterea unui tsunami care creează, în această parte a lumii, o situație de instabilitate accentuată.

Cum s-a ajuns la această situație? Care sunt resorturile care au stat la baza radicalizării acestui conflict îndelungat, întreținut de diverși actori și care răbufnește periodic? Povestea sa începe odată cu devenirea regiunii parte a Imperiului Rus, în secolul al XIX-lea, perioadă în care armenii creștini împreună cu turcii azeri trăiau într-o comunitate pașnică și o pace relativă, chiar dacă de-a lungul timpului au mai fost mici conflicte, stârnite de cele mai multe ori din motive religioase, fapt ușor de explicat prin conviețuirea alături a creștinilor cu musulmanii.

Imediat după terminarea Marelui Război și mai ales după ajungerea la putere a bolșevicilor, ca urmare a revoluției care a schimbat radical ordinea lumii, în anul 1922, printr-un Decret al Consiliului Comisarilor Poporului al URSS, s-a înființat Regiunea Autonomă Nagorno-Karabakh, o entitate artificială, mai bine zis o enclavă majoritar armeană, parte integrantă a Republicii Sovietice Socialiste Azerbaidjan. Decizia Moscovei a produs o reacție negativă în rândul comunităților celor două tabere, concretizată prin izbucnirea unor dispute aprinse, finalizate cu acțiuni violente de ambele părți. Aceste manifestări au fost însă înăbușite cu cruzime de către instituțiile de forță ale statului sovietic, Ceka și succesoarele sale.

Crearea unei enclave artificiale din populații aparținând unei alte națiuni, sau ruperea unor părți din teritoriul unei națiuni pentru a fi făcute cadou alteia (cazul Crimeii, teritoriu făcut cadou de către Hrușciov Ucrainei), sunt operațiuni care țin de un război psihologic perfid dus de conducerea comunistă împotriva propriului popor. Metoda a fost folosită de către Kremlin de nenumărate ori în epoca sovietică și are rolul de a dezrădăcina și de a înstrăina ființa umană, (omul nou sovietic, cum era numit pe-atunci) cu scopul de a-i rupe acesteia orice legături cu trecutul, cu tradițiile sale, cu strămoșii săi, procesul generând mancurtizarea populației strămutate.

În deceniul 80 al secolului trecut, ca urmare a colapsului economiei sovietice pe fondul încercării

de a „prinde din urmă” America în cursa pentru Războiul Stelelor, Uniunea Sovietică se scufundă puțin câte puțin, dar sigur, într-o perioadă de degingoladă în toate domeniile - de altminteri un proces specific perioadei de crepuscul a imperiilor. Cu acest prilej, slăbiciunea instituțională a Kremlinului a fost simțită și la nivelul periferiilor imperiului, iar acest proces a declanșat o dezinhibare a națiunilor topite în creuzetul republicilor unionale, formând un „bulgăre de zăpadă” care a antrenat după sine implozia imperiului sovietic și secesiunea unui mare număr de republici. Regiunea Nagorno Karabakh nu a făcut excepție, situația fiind și mai complicată ca urmare a votului dat de parlamentul local, în favoarea alipirii regiunii la Armenia. Astfel, în anul 1988 a început lupta propriu-zisă între trupele Azerbaidjanului și secesioniștii armeni; conflictul a durat șase ani, aproape 30.000 de persoane și-au pierdut viața, iar peste un milion de persoane au fost antrenate într-o catastrofă umanitară fără precedent pentru acea perioadă. A intervenit însă Rusia, iar în anul 1994 a urmat un armistițiu, care a dus practic la autoguvernarea teritoriului. În termeni geopolitici, conflictul a înghețat cu această ocazie. Conflictele înghețate reprezintă tranșeele săpate de Rusia împotriva tendinței sistemelor democratice de a-și crea capete de pod spre Răsăritul continentului.

Disoluția Uniunii Sovietice a contribuit la dispariția obstacolelor care au împiedicat Armenia și Azerbaidjanul să se lanseze într-un război la o scară mare. Retragera trupelor sovietice din interior a fost doar temporară. În luna februarie 1992, fostele state sovietice au fondat Comunitatea Statelor Independente, iar Azerbaidjanul, spre deosebire de Armenia, nu a dorit să fie stat membru al acestei organizații. Armenia a aderat la CSI deoarece avea nevoie de o umbrelă de protecție, concretizată într-o clauză de securitate colectivă, de natură a-i reduce temerile privind un posibil atac din partea Turciei, ca urmare a unui trecut extrem de încărcat între cele două state. În luna ianuarie 1992, trupele CSI au avansat, stabilindu-și Cartierul general la Stepanakert și asumându-și, cu această

ocazie, un rol mult mai activ în operațiunea de menținere a păcii din regiune. În trupele de menținere a păcii au fost incluse elemente ale Armatei a 4-a sovietice, un valoros corp component al apărării din Districtul Militar Transcaucazian.¹ Treptat, în regiune începe să se producă o escaladare lentă dar metodică a violenței. În primii șase ani de după 1990, conflictul înghețat care mocnește în enclava Nagorno-Karabakh se transformă într-un conflict deschis având o puternică componentă interetnică. Problema controlului enclavei devine astfel principalul scop strategic, iar ostilitățile se desfășoară cu participarea mai multor actori. Fapt important, este pentru prima oară după căderea comunismului când două state (Turcia și Rusia) aparținând în trecut la două organizații politico-militare diferite (NATO și Organizația Tratatului de la Varșovia) se regăsesc din nou față în față, în calitate de exponanți a două civilizații diferite, Islamul și ortodoxia.

Având în vedere aceste argumente, în continuare este prezentată o analiză mai aprofundată a situației, cu intenția de a decela importanța strategică a regiunii pentru fiecare stat participant. Din punctul de vedere al participării, în conflictul din Nagorno-Karabakh sunt implicate trei state importante ale regiunii - Rusia, Turcia și Iran. Fiecare dintre acestea este moștenitorul unui trecut plin de confruntări locale cu alte state - Rusia fiind implicată în conflictul din Tadjikistan,² Turcia fiind implicată într-un lung conflict înghețat cu Grecia (conflict care beneficiază de episoade calde), iar Iranul este cunoscut prin războiul de opt ani dus împotriva Irakului.

În conflictul din Karabakh, cele trei state implicate susțin entități aparținând la două civilizații diferite. Turcia și Iranul susțin guvernul și poporul Azerbaidjanului, iar Rusia îi susține pe armenii aflați în enclavă. Luptând pentru dobândirea independenței, aceștia sunt susținuți în mod foarte eficient și de guvernul de la Erevan, precum și de puternica diasporă armenescă din Europa Occidentală și din Statele Unite ale Americii. Fără îndoială, declanșarea conflictului din enclavă a fost posibilă pe fondul măsurilor de dezgheț luate de

1. În această perioadă, Azerbaidjanul a primit ajutor din partea Turciei și Iranului, prima furnizând un ajutor militar important, incluzând consilieri militari. Pe de altă parte, vechile trupe combatante ale Uniunii Sovietice și-au oferit, la rândul lor, serviciile ambelor părți, în buna tradiție sovietică, având ca scop obținerea de beneficii din partea ambilor combatanți, dar și vulnerabilizarea acestora în același timp. Ca un exemplu, unul dintre ofițerii de elită ai fostei armate sovietice, generalul Anatoli Zinevici, a rămas în enclavă o perioadă de cinci ani și a fost implicat în planificarea și execuția a numeroase operațiuni ale forțelor armenice.

2. „Luptând deja în Tadjikistan, pentru Rusia a crescut riscul de a fi angrenată într-o confruntare prelungită cu lumea islamică”, conform Departamentului Națiunilor Unite pentru Informare Economică și Socială și pentru Analiză Politică, Divizia Populație, *World Population Prospects: The 1994 Revision* (New York, Națiunile Unite, 1995), p.29-51; Denis Dragonsky, „*Threshold of Violence*”, *Freedom Review*, 26 (martie-aprilie, 1995)

Gorbaciov în cadrul conceptelor de „perestroika” și „glasnost”, declanșate după 1985.

O altă constantă a războiului din Karabah o reprezintă antipatia - dusă până la ură - dintre turci și armeni, ca urmare a masacrelor comise de Turcia împotriva armenilor la începutul secolului al XX-lea. Turcii i-au susținut cu ferve pe azeri împotriva Rusiei, făcând dovada unei politici agresive, bine ținute, cu scopul de a deveni o putere regională în fața unei Rusii debusolate, oscilante, pe cale de a-și pierde statutul tradițional de superputere. Pe perioada conflictului, Turcia a acordat susținere financiară azerilor, a antrenat trupele acestora, a trimis consilieri militari în regiune, însă nu a intervenit în mod direct cu trupe. Pe de altă parte, Rusia a etalat la începutul conflictului elemente ale fostei armate sovietice, ulterior și piloți militari care au acționat pe cont propriu, în calitate de mercenari. În plus, armenii au beneficiat de experiența ofițerilor armatei ruse, precum și de prezența vechilor trupe ale Ministerului Afacerilor Interne, celebrele OMON.

Chiar dacă opinia publică și mass media turce au considerat în mod solidar că ofensiva trupelor Erevanului spre interiorul enclavei ar fi putut aduce un prejudiciu de imagine majorității armenilor aflate în regiune, iar intervenția logistică a Ankarei ar fi putut crea dezacorduri în rândurile aliaților NATO cu privire la implicarea Turciei, guvernul turc i-a susținut în continuare fără rezerve pe azeri, în cooperare cu Iranul. Cu toată neimplicarea militară directă a Turciei în conflict, au existat și episoade ale unor schimburi directe de tiruri între Rusia și Turcia, deasupra frontierei comune turco-armene. Acest episod a fost cel mai periculos din întregul conflict, în condițiile în care două state aparent nebeligerante, unul dintre ele membru NATO, ar fi putut declanșa un al treilea război mondial. La rândul său, Iranul și-a deplasat trupele în Azerbaidjan pentru asigurarea creării unor zone speciale destinate adăpostirii refugiaților de război. Criza a fost până la urmă dezamorsată, atât prin intervenția câtorva factori implicați, cât și prin presiunile Statelor Unite ale Americii asupra guvernelor de la Erevan.

O poziție esențială în conflictul din Karabah este dată de conduita Rusiei. La început, mișcarea armenescă din Karabah a reprezentat pentru Gorbaciov fermentul unei dezordini care ar fi putut

antrena o serie de grave incidente etnice pe teritoriul Uniunii Sovietice, un stat care se confrunta cu grave probleme economice și sociale, în perioada sa de agonie. În consecință, acesta a întreprins tot ce i-a stat în putință pentru susținerea unui guvern comunist la Baku, trimițând trupele Ministerului Afacerilor Interne în regiune. Dar aceste decizii ale Kremlinului s-au dovedit a fi până la urmă niște grave decepții pentru poporul armean, popor creștin înconjurat de musulmani, care îi considera pe ruși și pe georgieni drept frații cei mai apropiați. Mai mult decât atât, Armenia s-a dovedit a fi un stat total dependent de Rusia în privința resurselor de materii prime și energetice.

Însă Rusia și-a revizuit politica imediat după căderea URSS, iar Armenia a devenit brusc un aliat demn de încrederea sa de fost mare imperiu, ca urmare a afinităților culturale și de civilizație care au apărut la suprafață brusc după abandonarea măștii politice, consecință a eradicării comunismului. Pe aceeași cale a încrederii reciproce, pentru a-și demonstra prietenia față de Rusia, Armenia a semnat toate acordurile economice de după crearea CSI, acceptând chiar și staționarea trupelor Federației Ruse pe teritoriul național. Astfel, cu ajutorul Armeniei, supranumită „Israelul Caucazului”, Rusia a început să păsească pe calea restaurării fostului său imperiu și a influenței în regiune.³

Sprijinul acordat Armeniei de către Rusia s-a reflectat și asupra Azerbaidjanului, care, după sosirea la putere a lui Gaidar Aliiev, s-a angajat pe calea revigorării relațiilor cu Rusia și a contracarării influenței Armeniei în enclava Nagorno Karabah.⁴ Războiul din enclavă este, astfel, reprezentativ pentru politica neo-imperială a Rusiei în regiune. Kremlinul a știut să exploateze disensiunile dintre statele beligerante pentru a-și consolida puterea, influența și a reveni în forță în regiunea caucaziană. Acest război s-a dovedit a fi benefic pentru Rusia, care a manevrat de așa manieră încât să inducă ideea că doar Kremlinul, prin acțiunile sale, poate rezolva problemele regionale.

Prin întărirea Armeniei, Rusia a urmărit slăbirea statelor musulmane din regiune, pe lista sa găsimu-se atât Turcia cât și Iranul. Războiul din enclavă a reprezentat pentru Kremlin și un test, acesta urmărind să demonstreze că, pe timpul acțiunilor în forță ale Rusiei în regiune, Europa va

3. Woodward, Johnsen, (1995), *Balkan Tragedy, Deciphering the Balkan Enigma: Using history to inform Policy* (Carlisle Barracks, Institutul de Studii Strategice)

4. Denitch, (B-D.), 1994, *Ethnic nationalism, The Tragic Death of Yugoslavia* (Minneapolis University of Minnesota Press), pag. 108-109

Harta zonei de conflict

(Sursa [https://www.google.ro/search?](https://www.google.ro/search?q=conflict+nagorno+karabakh&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwit9dWdo5DsAhXH_qQKHbayA_4Q_AUoAXoECCEQAw&biw=1920&bih=911#imgsrc=6NLz7eMw4ksbRM)

q=conflict+nagorno+karabakh&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwit9dWdo5DsAhXH_qQKHbayA_4Q_AUoAXoECCEQAw&biw=1920&bih=911#imgsrc=6NLz7eMw4ksbRM)

rămâne neutră și nu va avea un cuvânt se spus în această ecuație complicată. Motivele neutralității Occidentului sunt multiple, însă cel mai important dintre ele îl reprezintă dependența statelor europene de resursele energetice rusești. Totodată, chestiunea revenirii Rusiei în forță, în calitate de prim actor pe scena internațională, nu s-a dovedit a fi un subiect pe lista cancelariilor occidentale.

Ce se întâmplă astăzi? Operațiunile militare. Declarații la cald, actorii implicați, primele luări de poziție

Pe fondul crizei din Mediterana, schimburile de focuri de la sfârșitul săptămânii trecute de la granița azero-armeană au mobilizat cancelariile occidentale și ale polilor de putere care încep să reconfigureze lumea multipolară în devenire. Au început tirurile de la frontieră, nimic nou, niciuna din părți nu și-a asumat primul foc de armă, ca de obicei, fiecare dând vina pe celalaltă. Agențiile de presă prezintă în mod dramatic situația, numărul morților crește pe zi ce trece, iar fapt important, a început și războiul mediatic. Astfel, zilnic apar filmulețe în mediile de informare, cu blindate (azere? armene?) care sar în aer ca urmare a unor lovituri bine țintite (azere? armene?). Aceste filmulețe întrețin o confuzie voită, prezentând doar părți ale unui întreg mult mai

sinistru. Luptele se dau în fiecare zi, fiecare parte lovind și încasând lovituri, la rândul său.

Din câte se observă în media, tehnica de luptă este eminamente de sorginte sovietică - vehicule blindate din clasa BTR și tancuri, modele ale anilor 80, probabil „reciclate” din stocul fostei armate sovietice. Tiruri de artilerie duc războiul adânc în spatele frontierei.

Schimburii de focuri au avut loc în dimineața zilei de luni, 28 septembrie 2020, când ambele părți s-au acuzat reciproc de folosirea masivă a artileriei grele. Luptele în enclava aflată pe teritoriul Azerbaidjanului este condusă de etnici armeni, fiind cele mai grele din anul 2016 încoace. Ministrul azer al apărării a declarat că forțele armene au bombardat orașul Terter. Acesta a mai afirmat că peste 550 de militari armeni au fost uciși în cursul zilei de sâmbătă, pe linia de contact din „regiunea nerecunoscută Nagorno-Karabakh de pe teritoriul Azerbaidjanului” (conform Agenției Reuters, Canada, din data de 28.09.2020). Ministrul apărării al regiunii separatiste a declarat că forțele sale ar fi distrus patru elicoptere azere, 15 drone și 10 tancuri, în timpul ciocnirilor care au izbucnit sâmbătă dimineața.

Azerbaidjanul a declarat, la rândul său, că a

capturat șase din satele controlate de armeni, în luptele grele disputate de-a lungul liniei de contact. Multe astfel de crâmpie ar putea completa tabloul general al operațiunilor militare, de front, de-abia declanșate, care își păstrează ritmul constant și ușor de anticipat al războaielor de frontieră, locale, cu tiruri de artilerie pe ținte aflate în interiorul teritoriului inamic, un război aproape static, de poziții, cu scurte infiltrații în spatele liniilor inamice, cu folosirea nu doar a trupelor regulate ci și a unor elemente ideologizate.

Care au fost însă reacțiile „la cald” ale celor implicați?

Cum era de așteptat, Armenia a acuzat luni Turcia că acordă ajutor direct Azerbaidjanului, în cadrul conflictului izbucnit între cele două foste republici sovietice. Aceasta a sesizat luni, în procedură de urgență, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, solicitând luarea unor măsuri provizorii împotriva Azerbaidjanului. De asemenea, Parlamentul armean, întrunit în sesiune de urgență, a condamnat „atacul militar la scară mare” întreprins de Azerbaidjan pe teritoriul enclavei, precum și implicarea Turciei într-o criză care ar putea destabiliza întreaga regiune. Ambasadorul armean la Moscova a declarat luni că Turcia și-ar fi trimis aproximativ 4000 de luptători prin nordul Siriei în Azerbaidjan, pentru a lupta împotriva Armeniei.

Primul ministru armean Nikol Pashinyan a făcut, în cursul zilei de sâmbătă, un apel către comunitatea internațională, pentru a se asigura că Turcia nu se va implica în acest conflict. Totodată, duminică a mai declarat că „Azerbaidjanul a declarat război poporului armean după noi lupte care s-au soldat cu morți, în regiunea separatistă Nagorno-Karabakh, susținută de Erevan.” Armenia a anunțat aplicarea legii marțiale pe teritoriul său în ziua de sâmbătă, ca urmare a declanșării operațiunilor militare la linia de demarcație, odată cu producerea de victime pe linia frontului. Generalul armean Astsun Hovhannisyan a declarat că Azerbaidjanul a planificat atacul împotriva Artsach (denumirea armeană a enclavei Nagorno-Karabakh).

La rândul său, Azerbaidjanul, nu a întârziat în a-și face cunoscută poziția. Președintele Ilham Aliyev a făcut un apel către poporul azer, iar Statul Major al Armatei Azere, într-un comunicat, a declarat că a decis lansarea unei operațiuni contraofensive de-a lungul întregului front, pentru a pune capăt operațiunilor declanșate de forțele armene și a proteja populația civilă. Oficiali militari au declarat că Azerbaidjanul nu va recurge la o mobilizare

totală pentru a face față tensiunilor declanșate de Armenia în Nagorno-Karabakh.

Parlamentul azer a aprobat introducerea legii marțiale pe întreg teritoriul republicii, declarând stare de necesitate, a declarat sâmbătă Hikmet Hacıyev, un apropiat al președintelui Aliyev. Conform unei declarații a ministrului azer al afacerilor externe, forțele armate armene au lovit intenționat ținte și infrastructura civilă, referindu-se la bombardarea orașului Terter.

Tehnică militară sovietică participantă la operații
(Sursa https://www.google.ro/search?q=conflict+nagorno+karabakh&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUK-Ewit9dWdo5DsAhXH_qQKHbayA_4Q_AUoAXoECCEQAw&biw=1920&bih=911#imgsrc=6NLz7eMw4ksbRM&imgdii=2KAnUgebbYmU4M)

Uniunea Europeană a atras atenția luni, puterilor regionale, să nu intervină în criza declanșată în enclavă, condamnămnd „serioasa escaladare” care amenință stabilitatea regională. Astfel, Peter Stano, purtătorul de cuvânt pe probleme de politică externă, a declarat că nu este de acceptat nicio interferență a altor state în conflict.

Franța, la rândul său, face un apel către ambele părți „pentru a înceta imediat ostilitățile și a începe dialogul.” Emanuel Macron i-a telefonat lui Ilham Aliyev, subliniind că este preocupat de declanșarea crizei și că numai prin negocieri se va putea ajunge la dialog. Franța, care este unul dintre mediatorii conflictului, alături Rusia și Statele Unite, în cadrul Grupului de la Minsk, solicită încetarea ostilităților.

Germania face apel la „încetarea imediată” a luptelor între cele două state, afirmând că doar prin dialog se poate rezolva acest conflict.

România, prin vocea ministrului său de externe, Bogdan Aurescu, arată că „situația dintre Armenia și Azerbaidjan este îngrijorătoare și face apel la ambele părți să pornească un dialog politic pentru a găsi soluțiile pașnice.”

Statele Unite condamnă escaladarea violențelor între cele două state, făcând un apel la încetarea

ostilităților. Președintele Donald Trump a afirmat că „avem o mulțime de relații bune în această regiune. Vom vedea cum vom putea să oprim aceasta” (războiul, n.a.).

Tiruri ale artileriei grele
(Sursa https://www.google.ro/search?q=conflict+nagorno+karabakh&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUK-Ewit9dWdo5DsAhXH_qQKHbayA_4Q_AUoAXoECCEQAw&biw=1920&bih=911#imgsrc=ASKJisV-cmI-tM)

Pozițiile celor doi mari actori regionali, Turcia și Rusia

Conform unei declarații din ziua de sâmbătă a Ministerului turc al Afacerilor Externe, ministrul Mevlüt Çavuşoğlu și-a contactat telefonic omologii săi rus și azer pentru a discuta pe tema escaladării conflictului. Președintele Tayyip Recep Erdogan, la rândul său, s-a adresat poporului armean, chemându-l „să devină stăpân pe viitorul propriu, să lupte împotriva conducerii care îi duce spre catastrofă, folosindu-i ca pe niște marionete.” Erdogan a mai afirmat că Armenia trebuie să se retragă de urgență din teritoriile azere pe care le-a ocupat și că ar fi timpul să fie încheiată criza din Nagorno-Karabakh, o regiune separatistă în interiorul Azerbaidjanului condusă de etnici armeni.

Turcia a criticat dur sâmbătă Armenia, ca urmare a ciocnirilor între forțele armenice și azere din regiunea Nagorno-Karabakh, afirmând că Erevanul a reprezentat întotdeauna un obstacol în calea păcii (confirmând, astfel, sprijinul său pentru Azerbaidjan).

Președintele Rusiei, Vladimir Putin, a discutat cu primul ministru armean Nikol Pashinyan pe tema luptelor care s-au declanșat între cele două state și a făcut un apel pentru detensionarea situației, se arată într-un comunicat al Kremlinului. Kremlinul a soliciat luni Armeniei și Azerbaidjanului să pună capăt activităților militare care ar putea să inflameze tensiunile din regiunea Nagorno-

Karabakh, conform purtătorului de cuvânt al Kremlinului, Dmitry Peskov. Acesta a mai declarat că Moscova a urmărit situația îndeaproape și că acest conflict a trebui rezolvat pe canale diplomatice.

Precum se vede, cei doi mari actori regionali au reacții destul de contradictorii. Astfel, poziția Rusiei este relativ rezervată, mergând spre neutru și încadrându-se pe linia generală a îndemnurilor la rezolvarea pașnică a conflictului. Turcia, în schimb, manifestă o poziție dură, în stilul arhicunoscut al lui Erdogan, care în acest moment apare și în ipostaza - destul de curioasă - de sfătuitor al poporului armean, îndemnându-l să-și renege liderii.

Se pare că al doilea conflict în care este angrenată Turcia în acest an, cel din enclava Nagorno-Karabakh, este o mană cerească pentru Ankara, deoarece distrage atenția opiniei publice internaționale de la criza din Marea Mediterană, unde Turcia a declanșat un conflict pentru acumularea resurselor de energie. Și dacă vorbim despre energie, ar fi de spus și faptul că Azerbaidjanul dispune de unele din cele mai importante resurse energetice din zonă, Rusia nu este departe de ele, iar conflictul declanșat săptămâna trecută creează o stare de instabilitate care nu ar fi exclus să influențeze și bursele de energie la nivel mondial.

Majoritatea statelor europene, dependente încă de resursele de energie din spațiul ex-sovietic, tratează cu extrem de mare atenție acest conflict care le-ar putea periclita alimentarea cu energie. Oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan este o rută de transport a petrolului care pleacă din câmpul Azeri-Chinag-Guneshli din Azerbaidjan și debusează în portul turcesc Ceyhan. Ruta începe de la Terminalul Sangachal situat aproape de Baku în Azerbaidjan și traversează Azerbaidjan, Georgia și Turcia până la Ceyhan (la *Haydar Aliyev Terminal*, de pe coasta mediteraneeană sud-estică a Turciei).

Conflictul este la început, miza este extrem de mare, fiind vorba despre stabilitatea regională într-o zonă importantă de la periferia continentului european, practic un cap de pod spre continentul asiatic, extrem de bogată în resurse. Rămâne de văzut în ce măsură actorii - cei implicați în mod direct și cei care fără îndoială sunt în spatele lor - vor conștientiza importanța rezolvării pașnice dar *temporare* a conflictului, deoarece o rezolvare *definitivă* a acestuia nu poate intra în calcul, atâta timp cât populația armeană minoritară pe teritoriul Azerbaidjanului se încadrează în tiparul sovietic de organizare teritorială.

Afghanistan și nebuloasa cale spre pace

Reza SHAHRESTANI

1

La 9 septembrie, capitala afgană Kabul a fost zguduită de tunetul unei puternice deflagrații, produsă de explozia unui dispozitiv artizanal a cărui detonare l-a avut ca țintă pe vicepreședintele Afghanistanului, Amrallah Saleh. Atentatul nu și-a atins ținta, producând, însă, 11 morți și 20 de răniți. Mișcarea insurgenților talibani a negat orice implicare în atentat iar semnificația actului terorist este cu atât mai expresivă cu cât acesta a avut loc cu numai trei zile înainte de prima întâlnire inter-afgană de reconciliere națională, prevăzută a se desfășura la 12 septembrie, în capitala qatariană Doha, cu participarea secretarului american de stat Mike Pompeo și a diplomatului Zalmay Khalilzad, reprezentant special al Statelor Unite pentru reconciliere în Afghanistan.

Prevăzute, inițial, a demara la 20 martie a.c. tratativele inter-afgane, respectiv între insurgenții islamisti și guvernul de la Kabul al președintelui Ashraf Ghani, tratativele de la Doha, prevăzute prin acordul semnat, la 29 februarie 2020, între Statele Unite și mișcarea insurgenților talibani, au fost amânate de mai multe ori, cauza principală regăsindu-se în nerespectarea angajamentului (stipulat în acord la insistența părții americane, fără informarea și acordul autorităților de la Kabul) privind eliberarea de către guvernul afgan a cca. 5000 de rebeli deținuți în penitenciarele guvernamentale, în schimbul eliberării unui număr de 1.000 afgani prizonieri ai rebelilor islamisti. Chiar dacă, la vremea respectivă, acest masiv schimb de prizonieri era prezentat, de ambele tabere beligerante, ca o precondiție pentru acceptarea negocierilor bilaterale directe afgano-afgane, punerea în practică a acestei cerințe nu a avut loc decât la începutul lunii septembrie, după ce, în prealabil, schimbul a fost încuviințat la o întrunire a consiliului consultativ Loya Jirga. Eliberarea, în luna august, a ultimului lot de 400 insurgenți s-a dovedit, însă, insuficientă pentru depășirea barierelor diplomatice și a suspiciunilor acumulate, de ambele părți, de-a lungul anilor de război. O contribuție substanțială la deblocarea acestui impas au avut-o intensele presiuni și avertismente venite din partea americană atât asupra guvernului Ashraf Ghani, cât și a rebelilor islamisti. La vremea când aceste rânduri sunt elaborate, adică în preziua propusei reuniuni de la

Doha, fondul însuși al negocierilor intra-afgane rămâne nebulos și incoerent, lăsând loc unor întrebări deloc lipsite de importanță. Ce conținut concret va avea agenda de lucru a negocierilor afgano-afgane? Ce idei aduce fiecare dintre părți pentru a asigura ieșirea ireversibilă din actuala criză politică? Ce marjă de manevră are fiecare dintre echipele de negocieri așezate în jurul aceleiași mese? Se dorește, oare, o căutare, identificare și convenire a unui progres către refacerea contractului politic și social și cât de dispuse sunt părțile să accepte tactica compromisului, cel puțin pentru această perioadă de debut a procesului de normalizare a situației din Afghanistan?

2

În acest climat, la 12 septembrie, în capitala qatariană Doha, a avut loc ședința de deschidere a negocierilor directe de pace între guvernul de la Kabul și mișcarea insurgenților talibani, cu o importantă reprezentare autohtonă și internațională (prin videoconferință): Secretarul general al ONU, Antonio Guterres, secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, Comisarul pentru Politică Externă al Uniunii Europene, Josep Borrell, Secretarul de Stat american, Mike Pompeo, miniștrii de Externe din China, India, Pakistan, Turcia, președintele Biroului Politic al Mișcării Talibane, reprezentantul special al SUA pentru negocierile cu talibanii, Zelmay Khalilzadeh și alții.

19 ani de război. Scurtă retrospectivă

2001

- 7 octombrie: Ca ripostă la atentatul terorist de la 11 septembrie, președintele George W. Bush ordonă o intervenție armată de amploare în Afghanistan. Mișcarea islamistă talibană este înlăturată de la putere. Este instalat un guvern

provizoriu condus de Hamid Karzai. Ulterior, în campania din Afghanistan se va implica și NATO.

2004

- 9 octombrie: Au loc alegeri prezidențiale, adjudecate de Hamid Karzai cu 55% din sufragii. Efectivele talibanilor se repositionează în sud-estul țării și în zona pakistaneză Waziristan, de la frontiera afgano-pakistaneză.

2008-2009

- septembrie: Efectivele americane sunt sporite la 20.000 de oameni, care se alătură celor 33.000 de soldați aflați pe front sub drapelul NATO. Progresiv, prezența umană străină va crește la 160.000 oameni, din care 100.000 americani.

- Hamid Karzai este reales în funcția de președinte, într-un scrutin suspectat de masive fraude electorale.

2011

- 14 iunie: Cu un procent de 56%, Ashraf Ghani este ales ca noul președinte afgan.

- decembrie: După 13 ani de operațiuni, NATO se retrage din Afghanistan.

2018-2019

- Au loc primele runde secrete de negocieri între SUA și Mișcarea Talibană, defășurate în capitala qatariană Doha.

- În vara anului 2018, guvernul de la Kabul controlează doar 55% din teritoriul național.

2020

- februarie, 29: SUA și Mișcarea Talibană semnează, la Doha, un acord care prevede o retragere totală a forțelor străine din Afghanistan. Acordul stipulează și eliberarea reciprocă a prizonierilor de război deținuți de talibani și guvernul afgan.

- În luna martie, are loc un prim dialog direct între guvernul de la Kabul și insurgenții islamisti. Talibanii acceptă o încetare a focului pe durata lunii sacre a Ramadanului.

- În luna mai începe eliberarea deținuților. La 10 septembrie guvernul qatarian și Mișcarea Talibană anunță începerea, la 12 septembrie, a negocierilor globale de pace între facțiunile islamiste și guvernul afgan.

3

Sedința inaugurală a dialogului de la Doha a evidențiat, de la bun început, două realități care, după toate probabilitățile, vor domina „procesul istoric” de pacificare a Afghanistanului. Este vorba, în primul rând, de șuvoiul de bune intenții declarate atât de negociatorii islamisti, cât și de reprezentanții

regimului de la Kabul. Afghanistanul – o țară pentru toți afganii, egalitatea de șanse, drepturile femeilor în stat și societate, implicarea activă și cooperantă a tuturor formațiunilor politice și civile în construirea noului Afghanistan au fost, astfel, sintagmele cele mai frecvent evocate în intervențiile vorbitorilor. Este vorba, pe de altă parte, de profunda falie care separă declarațiile de bună-intenție oratorică și revendicările pragmatice maxime puternic divergente și chiar diametral opuse.

În acest context a reținut atenția alocuțiunea rostită de liderul Mișcării Talibană, Abdul Ghani Baradar care a declarat fără echivoc că insurgența islamistă afgană se pronunță pentru un Afghanistan independent și pentru o reconciliere care să ducă la o guvernare islamică a statului și a societății afgane. „Dorim, a spus Baradar, ca atât negocierile noastre, cât și pacea la care dorim să ajungem să fie fundamentate pe o temelie islamică, după cum dorim ca Islamul să nu fie ignorat și sacrificat în favoarea unor interese înguste, particulare... Ne dorim un Afghanistan independent, înfloritor și islamic care să guverneze viața tuturor afganilor, fără discriminare”.

Abdul Ghani Baradar (sursa: www.thenational.ae)

Nu mai puțin important este și faptul că insurgenții islamisti nu recunosc guvernul laic al lui Ashraf Ghani care va trebui înlocuit, pentru ca Afghanistanul să redevină un emirat islamic, așa cum a fost în perioada cât puterea la Kabul a fost deținută, vremelnic, de talibani.

Nu au lipsit vocile care au apreciat că, prin însăși convocarea sa, dialogul concilierii intra-afgane este un fapt pozitiv, dar, în același timp, s-au făcut auzite și vocile – ale rebelilor și ale reprezentanților guvernamentali – care nu au ezitat să aprecieze că, după aproape 20 de ani de război, procesul negocierilor ar putea să aibă o durată măsurabilă nu în zile și săptămâni, ci în ani.

Față cu abordarea de forță la care recurg negociatorii islamiști, se pun nu puține întrebări privitoare la perspectivele dialogului inter-afghan de la Doha. Cel puțin în momentul de față ar fi o utopie să se creadă că talibanii sunt pregătiți să se insereze pe un parcurs către democrație. Într-o declarație din 14 august 2020, Mișcarea insurgentă islamică își prezenta astfel maniera în care abordează procesul de pace: „Națiunea afgană speră că toate suferințele materiale și spirituale pe care le-a îndurat vreme de 19 ani, sub o guvernare străină, vor lua sfârșit și vor fi reparate. Prin ocupație străină, națiunea afgană a fost deposedată de guvernarea sa islamică, iar afganii și-au pierdut libertatea politică... Acum este răspunderea tuturor părților să convină asupra modului de eliminare a tuturor cauzelor negative care au marcat identitatea islamică pură a poporului și a patriei noastre...”

În atari circumstanțe, reuniunea de la Doha trebuie privită doar ca o etapă, un mijloc de avans către o confuză cursă către normalizare, în care toți actorii implicați sunt prea puțin sau deloc dispuși să renunțe la propriile lor atuuri și avantaje oferite de frontul afgan. Dacă există o potențială perspectivă de progres către normalizare, aceasta nu trebuie cofundată, în grabă, cu o pace durabilă de realizarea căreia comunitatea internațională nu trebuie să se distanțeze doar prin simplul fapt al unei ședințe de dialog între beligeranții afgani.

Deocamdată trebuie să așteptăm semnale credibile, din partea tuturor, că inițierea dialogului intra-afghan nu va eșua într-o reluare, poate și mai distrugătoare, a ostilităților între cei care în septembrie 2020, au acceptat să dialogheze și să renunțe la dialogul letal al arsenalelor de arme și al urii.

Anunțuri - Publicitate

Anunțuri și publicitate în cadrul revistei pot fi inserate în spațiul disponibil sau pe pagină/pagini separate.

Pentru detalii și condiții vă rugăm să ne contactați la office@pulsulgeostrategic.ro.

MAREA MEDITERANĂ

Lunga vară fierbinte din Mediterana de Est. Implicațiile geostrategice ale războiului pentru acumularea resurselor

Dr. Marius MICLEA

Odată cu apariția primelor semne ale verii peste Marea Mediterană, imediat după debutul primului val de relaxare în urma pandemiei de COVID 19, opinia publică internațională a început să asiste, cu o îngrijorare consistent alimentată de mediile de informare, la o altă criză. Este vorba despre o așa-zisă escaladare a acțiunilor belicoase ale Turciei în căutarea unor noi resurse de hidrocarburi în largul apelor teritoriale ale unor state vecine, Cipru și Grecia.

Forajul ar trebui să înceapă în apropierea insulei grecești Kastellorizo, suprafață de pământ aflată la doi kilometri în largul coastelor turcești. Atena susține însă că perimetrul forării aparține Zonei Economice exclusive a Greciei. Deși adversari istorici, Grecia și Turcia sunt două state membre ale NATO (Grecia fiind și stat membru al UE), cu o pondere extrem de importantă în ecuația strategică a flancului sudic mediteraneeen al Alianței, expus unor pericole, amenințări și provocări în cea mai mare parte asimetrice, ca urmare de situației geostrategice extrem de complicată, de pe falia geografică cu Orientului Mijlociu.

În mod concret, Turcia și Grecia își dispută o zonă bogată în hidrocarburi, pe care Atena o consideră ca fiind sub jurisdicția sa. Situația a escaladat în momentul trimerii de către Turcia a unui vas de prospecțiuni seismice, sub protecția unei grupări de nave militare, într-o zonă maritimă revendicată de Grecia, care, la rândul său, a inițiat manevre navale.

În aceste evenimente este implicată și Republica Cipru, care răspunde, la rândul său, prin comunicate de presă (Navtex) la intenția Turciei de a organiza exerciții militare în largul coastelor așa-zisei Republici Turce a Ciprului de Nord, o porțiune de teritoriu care înglobează aproximativ 1/3 din teritoriul insulei Cipru, ocupată de Turcia încă din anul 1974 printr-o invazie militară, ca urmare a intenției Greciei de a anexa Ciprul. Teritoriul respectiv este recunoscut doar de către Turcia, beneficiind însă de o prezență „copioasă” a armatei turce – aproximativ 60.000 de militari turci fiind staționați în teritoriul ocupat. Zona ocupată este plasată sub protecția a trei „garanți” – Turcia,

Grecia și Marea Britanie, iar un contingent de căști albastre patrulează pe linia de demarcație.

Situația se complică și mai mult prin participarea la un exercițiu militar comun a unor nave ale forțelor speciale americane și a unor nave aparținând Gărzii Naționale cipriote. În prezent, pe teritoriul Republicii Cipru există două baze militare britanice, la Akrotiri și Dekeliya, pe teritorii aflate sub suveranitatea Coroanei Britanice, adică 3% din teritoriul Republicii Cipru. Ca și când nu ar fi de ajuns, Washingtonul consideră cele două baze militare ca insuficiente în ecuația geostrategică a regiunii și propun înființarea unei baze militare suplimentare în Cipru, în care doresc să amplaseze o forță de reacție rapidă. În paralel, între Atena și Washington se desfășoară negocieri în vederea suplimentării efectivelor americane din Grecia.

Fapt îngrijorător, pe acest fond au avut loc șicanări între forțele militare aeriene ale Greciei și Turciei (episodul intens – care a stârnit senzație și a fost popularizat – al întâlnirii deasupra Mării Mediterane a avioanelor de vânătoare turcești și grecești, iar în paralel mediatizarea, cu această ocazie a agresivității piloților turci în simularea unor manevre ale luptei aeriene de tip *dog fight* împotriva aliaților greci), dar și o „întâlnire ostilă” între fregata grecească *Lymnos* și un vas militar turc din escorta navei de prospecțiuni *Oruç Reis*, undeva în largul Arhipelagului Dodecanez.

Principalii actori participanți și modul de implicare în recenta criză

În această ecuație complicată, ar fi interesant de analizat considerentele care au stat la baza acțiunilor principalilor actori implicați, atât riverani cât și mari puteri sau puteri regionale.

Statele Unite, putere aflată la apogeu a cărei zonă de interese este reprezentată de întregul mapamond și pol important al noii lumi multipolare, consideră bazinul Mării Mediterane un vast teritoriu strategic, aflat la răspântie de drumuri. În acest areal geostrategic, state riverane aparținând unor continente, civilizații și religii diferite, conviețuiesc împreună, într-o pace întreruptă în dese ocazii de confruntări locale, pe motive religioase sau ținând

de domeniul resurselor energetice, exemplul Turciei fiind concludent. De remarcat faptul că, în perioada Războiului Rece, apele acestei mări erau brăzdate de navele Flotei a 6-a, element extrem de important în politica de „endiguement” a comunismului promovată de Casa Albă în acea perioadă de maximă confruntare ideologică.

Prezența Americii în această regiune și în această perioadă ne determină să recurgem atât la un raționament ipotetic, cât și la un experiment imaginar. Dacă am marca pe o hartă a globului terestru pozițiile principalelor zăcămintele de hidrocarburi, iar peste aceasta am suprapune o altă hartă cuprinzând dispunerea bazelor militare americane pe mapamond, am constata, nu fără o oarecare surprindere, că cele două hărți coincid, trupele americane fiind dispersate în apropierea tuturor marilor rezerve de resurse naturale.

În mod evident, prezența trupelor americane face parte dintr-o strategie extrem de bine elaborată de răspândire a democrației în lume, conform misiunii mesianice a Americii, însă cu certitudine asemenea idealuri au la bază și interese economice, într-o confruntare globală de acaparare a resurselor care a înlocuit războiul pe motive ideologice. Fără îndoială, interesul strategic primordial al Americii în această regiune este acela al aducerii la masa negocierilor a Turciei, Greciei și Ciprului, în caz contrar mecanismul de apărare al NATO în această zonă a lumii ar fi profund afectat. Această deteriorare ar stârni apetitul pentru cuceriri al Rusiei, care, conform principiului vaselor comunicante, ar suplini vidul de securitate care s-ar crea printr-o redistribuire masivă a trupelor proprii în zona Mediteranei.

În ceea ce privește participarea franceză la operațiunile din Mediterană, remarcăm faptul că după 43 de ani de la decizia președintelui Charles de Gaulle de retragere a Franței din comandamentul integrat NATO, iată, în anul 2009 aceasta s-a întors „en fanfare” la vârful organizației Nord-Atlantice. Această revenire, în opinia actualului locatar al Palatului Élysée, readuce Franței mândria și orgoliile de fostă putere colonială, responsabilizând-o și transformând-o într-o mare putere regională și într-un factor de ordine ce nu poate fi neglijat în regiunea Mediteranei și în rândurile fostelor colonii (franceze) africane. Este vorba despre implicarea Parisului în crizele din Mali, Africa Sahariană sau, mai recent, în Liban, imediat după explozia din această vară. Iată că unele dintre fostele colonii franceze, dirijate abil în anii '60 ai secolului trecut pe drumul decolonizării

și al câștigării independenței de sub dominația franceză de către reprezentanții Secției Internaționale (de diversiune) a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, solicită în prezent, cu oarecare demnitate, ce-i drept, sprijinul fostului colonizator, deoarece propriile entități statale devin de neguvernate.

Referitor la criza declanșată de turci, Parisul, prin vocea lui Emanuel Macron, a ieșit cu câteva declarații mai degrabă emoționale la adresa lui Erdoğan, alăturându-se Greciei și Ciprului în a solicita UE sancțiuni împotriva Turciei. Franța și-a declarat în mod direct sprijinul față de Grecia, președintele Macron a vizitat regiunea. În contrapartidă, între Ankara și Paris există o lungă dispută istorică având ca obiect problematica armeană, comunitate care dispune de o minoritate importantă în Franța dar care este un subiect extrem de sensibil pentru Ankara. Ar mai fi de adăugat faptul că, adiacent crizei provocate de Turcia, s-a mai produs un incident grav între două nave NATO. Astfel, în luna iunie, fregata franceză *Courbet* (parte a unei misiuni *Sea Guardian* sub standard NATO), a fost fixată pe radarele de tir ale unei nave militare turcești în timp ce se pregătea să verifice un cargou turcesc pe nume *Cirkin*, suspect că încalcă embargoul.

Referitor la Germania, motorul principal al Uniunii Europene, poziția acesteia față de chestiunea turcă este mai detașată, mai introspectivă, iar efortul german vizând rezolvarea pașnică a problemei turce este privit drept un efort al UE în ansamblu, ca urmare a deținerii de către Berlin a președinției CUE în această perioadă. Totuși, nici Berlinul nu poate rămâne total imparțial în acest conflict. Germania are față de Turcia o obligație morală ce ține de prezența unei masive comunități turce pe teritoriul ei, iar față de Grecia are rezerve ținând de un diferend mai vechi între cele două state pe tema rambursării unor datorii istorice ca urmare a distrugerilor provocate de armatele lui Hitler acestei țări în perioada ocupației, începând cu anul 1941.

Cât despre Rusia, aceasta este nelipsită din orice zonă din lume unde apar probleme sau care prezintă potențial conflictual, cu atât mai mult în locuri unde, într-un fel sau altul sunt implicate NATO sau Statele Unite. Țara se află într-un amplu proces de recâștigare a identității sale de mare putere și, mai ales, foarte dornică să aibă un cuvânt de spus în marile crize internaționale. Este clar că relațiile dintre Turcia și Grecia au ajuns la această dată la un „*minim istoric*”, nemaîntâlnit până acum în istoria

NATO. Cu toate acestea, varianta unei confruntări militare între Ankara și Atena este complet exclusă, existând un set întreg de mecanisme la nivel regional, al Alianței, european, sau la nivel ONU, de prevenire și îndepărtare a unui astfel de scenariu nedorit. Însă din aceste confruntări ar putea trage foloase Rusia, un stat aflat în permanență în așteptare în „zonele cu ape tulburi” ale omenirii.

În consecință, pentru Rusia, orice presiune pusă pe Turcia în altă zonă decât cea a Mării Negre reprezintă automat o diminuare a marjei de acțiune a acestei puteri NATO în bazinul pontic, precum și o breșă de securitate pentru Ankara la Marea Neagră. Mai mult decât atât, Kremlinul împreună cu Beijingul, după toate probabilitățile, s-au aflat la originea unei ofensive de dezinformare la nivel mondial pe perioada pandemiei, lucrând mână în mână la împrăștierea unei cantități imense de informații false, fapt care denotă o consolidare fără precedent a doi noi poli mondiali de putere extrem de agresivi la adresa NATO. În consecință, orice divergențe între state aliante din NATO reprezintă pentru noua alianță euro-asiatică, care se prefigurează între Kremlin și Beijing, o „gură de oxigen”. Iar Moscova va specula în mod indubitabil precedentul creat în Mediterana, prin începerea forărilor în Marea Neagră, în apropierea Peninsulei Crimeea.

Escadră de nave militare turcești brăzdează apele Mediteranei de Est, flancând nave de foraj
(<https://www.bing.com/images/>)

Fără îndoială, evenimentele din Marea Mediterană au fost și în atenția Beijingului, care a observat cu mare atenție escaladarea acțiunilor de către Turcia

și a tras concluziile necesare din reacțiile fără vlagă la adresa acestora. Mai precis, China a tras concluziile necesare din această „lecție învățată”, iar recent a ieșit la iveală în media internațională faptul că imensa flotă de pescuit maritim chineză, formată din nu mai puțin de 300 de pescadorean, a făcut ravagii în largul coastelor Insulei Galapagos – un areal maritim declarat de forurile internaționale drept rezervație naturală. Zona a fost efectiv secătuită de vietăți maritime protejate ca urmare a pescuitului abuziv al Chinei, iar acest dezastru ecologic nu a fost sancționat. Fără îndoială, evenimentele din Mediterana și mai ales lipsa unei reacții comune, organizate, la adresa Turciei din partea opiniei publice internaționale, au arătat Beijingului că se poate comporta similar, fără a atrage sancțiuni asupra sa,¹ deoarece comunitatea internațională nu este capabilă să se mobilizeze pentru adoptarea unei voci comune.

Nave militare turcești participă la manevre militare în Mediterana de Est

(<https://newsmaker.ro/wp-content/uploads/2019/05/marina-turca.jpg>)

Decizii, declarații și conduita principalilor actori politici implicați în criza din Mediterana de Est

În mod evident, criza din Mediterana preocupă la maxim cancelariile occidentale. Într-un interval de timp extrem de scurt, a avut loc o serie întreagă de evenimente politice, maratoane diplomatice, declarații, care arată fără echivoc dorința tuturor actorilor participanți de a soluționa pașnic criza declanșată de Turcia, pentru a nu bulversa echilibrul strategic și așa destul de precar, din această parte a lumii. Astfel, Ciprul a declanșat o adevărată ofensivă diplomatică, pe multiple planuri,

1. „Utilizând un instrument de cartografiere special, Oceana a descoperit că vasele Chinei și-au oprit dispozitivele de urmărire, transmițând astfel informații contradictorii în privința identificării vaselor. Dovezile strânse de Oceana par să confirme informațiile furnizate de guvernul Ecuadorului luna trecută. Mai mult, raportul arată că vasele s-au angajat în activități suspecte de transbordare care pot facilita pescuitul ilegal.”

Articol consultabil pe https://adevarul.ro/international/in-lume/jaful-incredibil-lasat-urma-flota-pescuit-chinei-largul-insulelor-galapagos-1_5f64198f5163ec427115ee1c/index.html

pentru a se asigura de sprijinul mai multor state membre UE, în perspectiva CAE din 21 septembrie și a Consiliului European din 24-25 septembrie.

Ministrul maltez de externe a efectuat o vizită în Cipru, iar cel austriac a anunțat că dorește să vină la Nicosia pentru a-și manifesta sprijinul în fața „*agresivității din ce în ce mai mari*” a Ankarei. Serghei Lavrov, ministrul de externe rus, s-a deplasat la rândul său la Nicosia pentru convorbiri, iar Mike Pompeo, secretarul de stat american, a făcut și el o vizită fulger de câteva ore la Nicosia, unde a avut discuții la cel mai înalt nivel. Vizita ar fi trebuit să aibă loc la începutul anului, însă a fost amânată din cauza pandemiei.

Cu această ocazie, în ceea ce privește criza din Mediterana de Est legată de hidrocarburi, Pompeo a amintit despre convorbirile telefonice purtate de președintele Trump cu premierul Mitsotakis și cu președintele Erdoğan pentru detensionarea situației, subliniind că este imperativ necesar să se ajungă la o înțelegere în problemele maritime, preponderent pe cale diplomatică, și exprimând îngrijorarea americană față de operațiunile de prospectare ale Turciei.

Președintele Ciprului, Nicos Anastasiades, a avut o videoconferință cu președintele Consiliului European, Charles Michel, cancelarul german Angela Merkel și președinții sau șefii de state ai Poloniei, Italiei, Slovaciei, Ungariei și Estoniei. În urma discuțiilor, Anastasiades a publicat pe Twitter că „*este timpul să se treacă de la vorbe la fapte și că este nevoie de o hotărâre concretă pentru ca Turcia să-și înceteze acțiunile ilegale în întreaga regiune.*”

În ziua de 10 septembrie a avut loc, în Corsica, o întâlnire sub denumirea MED7 a șefilor de stat și de guvern ai Franței, Italiei, Spaniei, Portugaliei, Maltei și Greciei, unde a fost invitat și președintele Ciprului. În timpul summit-ului au fost abordate pe larg situația din Mediterana de Est, escaladarea tensiunilor și atitudinea provocatoare a Turciei, care contestă suveranitatea și drepturile legitime ale Greciei și Ciprului și care continuă să țină sub ocupație o treime din Cipru. Turcia pare a fi din ce în ce mai puțin dornică de dialog și va trebui să respecte dreptul internațional, a afirmat ministrul grec al afacerilor externe.

Președintele Macron a declarat, la summit, că „*Europa trebuie să aibă o voce mult mai unită și mai clară*” față de Turcia, apelând la mai multă fermitate în fața a ceea ce a calificat drept „*comportament inadmisibil.*” Președintele francez a mai solicitat UE să folosească toate mijloacele de

care dispune pentru a evita un „*conflict catastrofal*” pentru întreaga regiune.

Evenimentele sunt în plină derulare, actorii politici sunt atenți la tot ce se întâmplă, deocamdată nu se întrevede o finalizare a crizei, iar Turcia nu arată că ar dori să analizeze posibilitatea unei reconsiderări a atitudinii sale. În mod evident, atitudinea Turciei este tipică pentru un nou tip de confruntare, aceasta nu face altceva decât să se poziționeze în cadrul unei competiții pentru acumularea resurselor vitale pentru supraviețuire, o formă de confruntare economică ulterioară Războiului Rece, care, deși este considerat un război mai degrabă ideologic între marile puteri, a mascat la rândul său interese economice greu de negat, inclusiv un apetit mare pentru acumularea de resurse.

Ceea ce este specific Turciei include recunoașterea publică a nevoii de resurse, desconsiderarea pe față a intereselor celorlalte state implicat direct – Grecia și Cipru, ale căror interese sunt prejudiciate, dezinteresul față de prevederile dreptului internațional, elementele de duritate ale mesajului comunicat, (complet depolitizat și cu un limbaj frust), caracteristic stilului de conducere al lui Recep Tayyip Erdoğan. Acesta încearcă de ani buni să transforme Turcia într-un pol islamic regional, apelând la fostele republici unionale turcice, cochetând cu Vladimir Putin pe teme de securitate a Mării Negre în paralel cu achiziționarea elementelor unui sistem rusesc antirachetă, trimițând „*săgeți otrăvite*” în direcția Occidentului dar mai ales a Washingtonului, iar mai nou inițiind un amplu proces de stopare a laicizării a statului turc, în paralel cu derularea unei ofensive pentru regăsirea identității religioase islamice.

Fără îndoială, Turcia nu mai este aliatul fidel și eficient al Americii din perioada Războiului Rece, pilon de bază al sistemului de securitate pe flancul sudic al Alianței. Aceasta nu înseamnă însă că Turcia reprezintă o „*cauză pierdută*” pentru NATO și comunitatea europeană, iar acest lucru va fi demonstrat cu prisosință într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

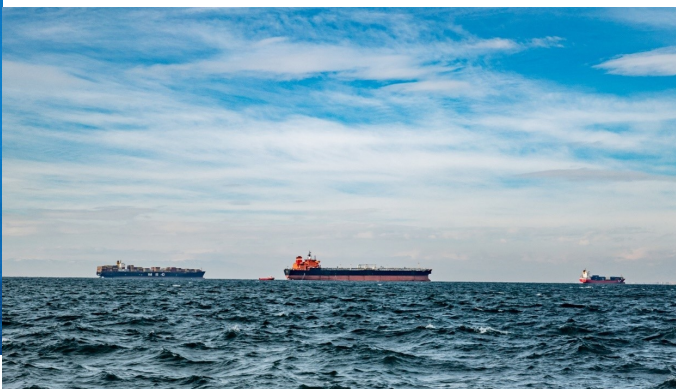
Îngrijorare în Marea Egee: jocul periculos al Greciei și Turciei în Mediterana de Est

Eva J. KOULOURIOTIS

[Foto: Getty]

Mitsotakis a pus bazele unor noi relații politico-militare între Paris și Atena, pe care președintele

[Foto: Getty]

De la luptele crâncene de după Primul Război Mondial, din anii 1920, până la disputa cu Ciprul, care a izbucnit în anii 1970, bazinul Mării Egee a reprezentat întotdeauna o sursă de dispută între Grecia și Turcia. Astăzi se află din nou pe primele pagini ale ziarelor, atât Atena cât și Ankara umplându-le cu discursuri demagogice și reanimând îndelungatul conflict dintre cele două țări.

Cu toate acestea, pe această rivalitate istorică este grefat un set mult mai complicat de preocupări geopolitice și legate de resurse, avându-și terenul de confruntare în Estul Mediteranei, mult dincolo de granițele celor două țări.

Scânteia care a aprins tensiunile recente a fost semnarea, în decembrie 2019, a memorandumului dintre Turcia și Guvernul de Uniune Națională din Libia, acoperind două paliere. Primul palier era reprezentat de trasarea frontierelor maritime dintre Ankara și Libia, demers pe care guvernul Greciei l-a perceput drept o amenințare. A doua și cea mai îndrăznească parte a acordului a fost o înțelegere pe probleme de securitate și cooperare militară, care a permis intervenția militară a Turciei în războiul libian în sprijinul Guvernului de Uniune Națională, atrăgând ostilități din partea Franței, Emiratelor Arabe Unite și Egiptului.

Drept consecință, Atena a încercat să găsească o modalitate de a împiedica Turcia să-și extindă influența în Estul Mediteranei, iar vizita la Paris de la începutul acestui an a premierului Greciei a marcat un punct de cotitură în politica externă a țării sale. Întrevederea dintre președintele francez Emmanuel Macron și premierul grec Kyriakos

francez le-a numit „cadrul unei apărări strategice”.

Partea franceză a promis să sprijine poziția Atenei vizavi de Ankara, cu privire la problematica frontierelor maritime și la disputa asupra Ciprului, în timp ce Atena a fost de acord să își alinieze politica externă și cea militară în cooperare cu Parisul. La două zile după întâlnire, Parisul a trimis nave de război în apele Greciei pentru a dovedi că guvernul francez oferă sprijin unui aliat european împotriva Turciei, marcând astfel prima măsură a Atenei împotriva Ankarei. De fapt a fost o măsură franceză sub o mască grecească și un motiv esențial pentru escaladarea tensiunilor regionale, care au culminat prin retorica extremă de azi a ambelor părți.

Poziționări geopolitice

În actualul conflict fiecare parte încearcă să-și impună punctul de vedere depășind limitele dreptului internațional sau în unele cazuri stabilind noi relații internaționale. Partea greacă se bazează pe două elemente. În primul rând se folosește de calitatea de membru al UE pentru a pune presiuni economice pe Ankara. Atena mai profită de poziția adoptată pe durata crizei refugiaților la granița cu Turcia, așa zisă „criză Evros”, când Grecia s-a prezentat ca protectorul Europei împotriva imigranților și refugiaților, solicitând ca UE să impună sancțiuni asupra Ankarei, a cărei economie era deja precară.

Al doilea element al poziției Atenei este acela de front pentru dușmanii comuni ai Ankarei. Guvernul Greciei de azi se manifestă precum o pavăză

împotriva administrației turce și un mijlocitor pentru cei care vor să transmită mesaje de intimidare și amenințări la adresa acesteia din urmă.

De partea cealaltă, Turcia înțelege nevoia economică a UE pentru piața turcească. În ultimii ani, departe de a mai aborda chestiunea aderării la UE, care în esență este în comă, Turcia a reușit să stabilească relații bilaterale la nivel înalt cu state membre ale UE, precum Italia, Spania, Malta și altele. Aceste relații asigură protecție Ankarei față de orice demers al Greciei în interiorul UE. Ankara știe că Grecia nu dorește să apeleze la Curtea Internațională de Justiție, care este puțin probabil să împărtășească în totalitate viziunea Greciei cu privire la drepturile sale din Estul Mediteranei.

Dar, în timp ce politicienii din ambele tabere își revizuiesc pozițiile în funcție de spațiul de manevră avut la dispoziție, marele actor de la Washington ar

[Foto: Getty]

putea avea ultimul cuvânt.

La Casa Albă încă predomină ambiguitatea asupra poziției SUA față de tensiunile dintre Ankara și Atena, în condițiile în care în ultimele luni, între președintele Donald Trump și Recep Tayyip Erdogan s-a dezvoltat o relație cordială pe fondul alinierii intereselor ambelor părți privind Libia, Siria și terorismul internațional.

Cu toate acestea, viitoarele alegeri prezidențiale și nevoia personală a președintelui Trump pentru sprijin internațional din partea unor țări precum EAU și Israel poate fi motivul pentru care Casa Albă ar putea să favorizeze poziția Atenei în raport cu Ankara. Decizia Washingtonului din această lună, de a ridica embargoul parțial în domeniul armamentelor asupra Republicii Cipru, ar putea fi interpretat ca un pas în această direcție.

Limitele conflictului

Guvernul Turciei nu este interesat de niciun fel de

escaladare, în special în ceea ce privește Grecia. Ankara trebuie să pună capăt conflictului libian cât mai curând posibil și să își culeagă lauri victoriei la masa negocierilor. Acest lucru este prioritar la acest moment.

Între timp, descoperirea recentă de zăcămintă de gaz de către Turcia în Marea Neagră a sporit încrederea administrației turce, care s-a transpus din punct de vedere diplomatic în faptul că Ankara a aprobat toate inițiativele germane de încetare a focului în Libia, precum și demararea negocierilor cu Ankara, ca urmare a inițiativei Secretarului General al NATO de prevenire a conflictelor militare dintre cei doi vecini.

[Foto: Getty]

În ceea ce privește Grecia, opțiunea publică și tacită a Atenei este escaladarea, care poate fi analizată din trei perspective. Prima este că actuala situație economică din țară cauzată de COVID-19 se îndreaptă către o recesiune serioasă, cu o contractare economică de 15,2% în cel de-al doilea trimestru. Guvernul dorește să distragă atenția grecilor prin „încălzirea cât mai mult a apelor” Mării Egee. A doua constă în obținerea de câștiguri partizane prin instigare la ură și prin intensificarea tensiunilor cu Ankara, prezentându-le drept victorii în scopul obținerii de sprijin popular pentru partidul de dreapta aflat la conducere și sporirii șanselor la următoarele alegeri. În final, Atena consideră că sprijinul oferit de rivalii Ankarei ar putea duce la concesiuni sporite din partea Turciei în cadrul negocierilor viitoare, iar eventuala ajungere a Democraților la Casa Albă va fi în beneficiul Ankarei.

Unii ar putea considera negocierile din 10.09.2020, mediate de NATO, drept un început al spargerii gheții și reducerii tensiunilor. Cu toate acestea, situația actuală de pe scena Mediteranei de Est nu mai constă doar în conflictul dintre Grecia și Turcia. Este, mai degrabă, un conflict între

interesele unui actor regional aflat în ascensiune, Turcia, și statele care percep această ascensiune drept o amenințare la adresa propriilor influențe și planuri în regiune. În această privință, situația din Estul Mediteranei este legată la acest moment de viitorul războiului din Libia. Acțiunile din ambele părți ale Mării Mediterane sunt asemănătoare unui dans la marginea prăpastiei și orice eroare de calcul sau aroganță ar putea arunca regiunea într-un

război sângeros în care nu vor exista câștigători.

Atena trebuie să pună interesele și securitatea cetățenilor săi deasupra promisiunilor francezilor, iar Turcia nu trebuie să cadă în capcanele militarismului și escaladării.

Nota Bene: Articolul a fost publicat pentru prima dată în cotidianul *The New Arab*, la 11 septembrie 2020.

BALCANII DE VEST

În timp ce Serbia își consolidează legăturile cu Occidentul, Rusia încearcă să le destabilizeze

Jelena MILIĆ

Photo: Guelland/ MSC (CC) commons.wikimedia.org

De-a lungul istoriei, relațiile dintre Serbia și Rusia nu au fost simple sau în mod obligatoriu prietenoase. În ultimii câțiva ani au devenit chiar mai complicate. Această tendință coincide cu eforturile intense depuse de actuala administrație de la Belgrad în scopul dezvoltării unui parteneriat mai bun cu Statele Unite - după cum menționa președintele sârb, Aleksandar Vucic, în scrisoarea adresată președintelui SUA, Donald Trump, cu ocazia sărbătoririi în acest an a Zilei Independenței. Mulți oficiali sârbi relevanți și multe personalități publice speră ca relațiile să poată atinge nivelul unui parteneriat strategic, aspect care a fost menționat de nenumărate ori în cadrul conferințelor bianuale la nivel înalt, inclusiv în cadrul Săptămânii NATO la Belgrad.

Belgradul a pretins că găsește mai multă înțelegere față de aceste eforturi din partea Administrației Trump, decât din partea administrațiilor anterioare. Din păcate nu putem să

nu ne gândim că situația este aceeași și în cazul Uniunii Europene, deoarece îmbunătățirea relațiilor cu SUA este percepută ca fiind un joc cu sumă nulă, mai degrabă decât un scenariu în care toate părțile au de câștigat.

Aceste noi eforturi nu sunt doar o încercare a lui Vucic de a manipula Occidentul, după cum afirmă nefondat și tendențios unele persoane, ci sunt demersuri concrete și constructive care demonstrează că eforturile Serbiei de orientare către Occident sunt reale, în ciuda faptului că întâmpină greutăți semnificative. Unele din aceste demersuri sunt expuse în articolul recent publicat de Centrul pentru Analiză Politică Europeană - CAPE (*Center for European Policy Analysis*), intitulat *The Right Stuff*.¹

Conform articolului publicat de CAPE, „Serbia participă la operațiuni multinaționale coordonate de UE și ONU cu cel mai important contingent din Balcanii de Vest și a instituționalizat cooperarea cu Agenția Europeană pentru Apărare”.

Articolul mai subliniază și faptul că „în 2008 Serbia și NATO au co-organizat aplicația în teren *Managementul Consecințelor*, care a numărat 2000 de participanți din 40 de state. Serbia a demarat implementarea celei de-a doua etape a Planului Individual de Acțiuni pentru Parteneriatul cu NATO, iar în 2019 a derulat mai multe exerciții cu state NATO decât cu Rusia. Programul Parteneriatului Statal pe care Serbia îl desfășoară cu Garda Națională a Statului Ohio este unul din cele mai bune din Europa.” Articolul mai menționează susținerea publică de către Vucic a acordului din noiembrie 2019 prin care Bosnia și Herțegovina se angaja să formeze un nou guvern și să implementeze un program de reformare a Forțelor

1. „Ceea ce trebuie” - Nota traducătorului

Armata în cooperare cu NATO.

CAPE continuă să evidențieze că „în ciuda presiunilor exercitate de Kremlin, Belgradul refuză să acorde statut diplomatic așa-zisului Centru Umanitar Sârbo-Rus de la Niș, un instrument al influenței ruse.” Ca o încercare evidentă de a împiedica acest demers, la momentul în care Centrul și-a amplasat sediul în Niș, guvernul sârb a preluat autoritatea asupra aeroportului din localitate.

Nu există nicio îndoială că interesul îmbunătățirii relațiilor de ansamblu cu SUA se datorează în mare parte așteptărilor Belgradului că SUA vor manifesta mai multă înțelegere cu privire la negocierile cu Pristina. Conform unui sondaj de opinie recent intitulat *This Is Us*² și întocmit de Centrul de Studii Euro-Atlantice (*Centre for Euro-Atlantic Studies*), reiese că opinia publică sârbă susține cu ardoare aceste demersuri, aspect care este de cele mai multe ori omis, fie intenționat, fie fără bună știință, atunci când se face referire la situația din Serbia. Sondajul de opinie arată că 65% din cetățenii sârbi sunt în favoarea consolidării cooperării dintre Serbia și SUA în domenii precum securitatea, apărarea și economia. Un procent de 14% sunt nehotărâți, ceea ce înseamnă că și aceștia pot fi convinși dacă se vine cu argumente solide.

Cetățenii sârbi percep actuala administrație de la Belgrad și media din anturajul acesteia ca fiind principalele surse și promotori ai acestei orientări, în pofida existenței unui număr mare de ONG-uri finanțate de Occidentul politic, a unei game extrem de largi de mișcări mărunte de opoziție pretins democratice, a unor portaluri occidentale pro-guvernamentale (Vocea Americii, RFE/RL, DW, BBC), precum și a unor portaluri media locale anti-guvern aparent pro-democratice la care ne-am aștepta să reprezinte sursele unor astfel de știri și tendințe.

Este de necontestat faptul că autoritățile de la Kremlin au observat aceste tendințe, pe care le-ar putea găsi defavorabile, dar foarte reale. Prezența în diferite forme a influenței rusești a crescut în această țară până în urmă cu câțiva ani, atât prin mijloace ilegale (inclusiv organizarea unei campanii ample care a avut la bază elemente de dezinformare și informații false referitoare la bunele relații dintre cele două state), cât și sub forma unor influențe răuvoitoare. Aceasta a avut drept cauze dependența energetică și faptul că Rusia, precum China, are o viziune proprie referitoare la statutul Kosovo stipulat de Rezoluția

1244 a Consiliului de Securitate al ONU – care mandatează misiunea NATO din Kosovo (KFOR) fără să țină cont de poziția Belgradului.

Serbia este singura țară din Balcanii de Vest care, în timpul administrației anterioare, a vândut pachetele majoritare de acțiuni din industriile sale de gaz și petrol către ruși. Această situație a oferit Moscovei ocazia să construiască un sector privat de securitate neobișnuit de amplu (aflat *de facto* sub controlul unui alt stat) care are impact asupra protecției infrastructurilor critice ale Republicii Serbia. Moscova exploatează cu multă pricepere aceste avantaje, folosindu-se de traumele provocate de bombardamentele NATO pentru a duce, prin intermediul agenției locale *Sputnik*, o campanie de dezinformare care durează de ani de zile, fără a întâmpina opoziție, și prin care și-a promovat interesele ce, în mod evident, sunt în defavoarea Serbiei. Actuala administrație sârbă nu are cum să schimbe această situație dintr-odată, cel puțin atâta timp cât chestiunea referitoare la statutul Kosovo rămâne deschisă, fapt care reprezintă, evident, intenția Moscovei.

Aranjamentele recente privind importul de armament din Rusia sunt, în parte, o consecință a presiunilor exercitate de Moscova asupra Belgradului. În ultima perioadă Belgradul a încercat să diversifice importurile de armament efectuând achiziții riscante din China, aspect care poate fi dăunător, chiar dacă acestea reprezintă substitute pentru armamentul rusesc. Cu toate acestea, Vucic nu a exclus posibilitatea achiziției unor avioane de vânătoare din SUA, alături de achiziția deja finalizată a sistemului francez *Mistral*.

Prim-ministrul Ana Brnabic a anunțat, în septembrie, că Serbia se pregătește să achiziționeze o cantitate semnificativă de echipamente militare defensive din Israel, reiterând totodată consolidarea permanentă a relațiilor dintre Serbia și Israel. Acesta este un alt exemplu al orientării politicii externe a Serbiei, care tinde să se îndrepte către Occident – aspect trecut încă odată cu vederea, pe nedrept, în rândurile decidenților politici și comentatorilor occidentali.

Serbia s-a alăturat declarației referitoare la alegerile prezidențiale din Belarus adoptată de Uniunea Europeană la 11 august a.c., care precizează că, pe durata campaniei electorale, cetățenii din Belarus au „demonstrat că sunt dornici de o schimbare democratică” și că „alegerile nu au fost nici libere nici corecte”.

2. „Aceștia suntem” - Nota traducătorului

Este important faptul că în ultimii câțiva ani Serbia a reușit să reducă semnificativ o parte din influența Rusiei – nu numai în Serbia ci în întreaga regiune a Balcanilor de Vest. Timp de mai mulți ani, influența destabilizatoare și operațiunile hibride ale Kremlinului erau îndeplinite prin conexiunile puternice cu reprezentanții politici sârbi din Kosovo, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina și ulterior Macedonia. Sergei Zheleznyak, un fost oficial de rang înalt din partidul *Rusia Unită* a lui Putin și membru al parlamentului rus, a fost responsabil cu menținerea contactelor cu structurile politice menționate mai sus. Printre altele, el a militat pentru crearea în regiune a unei comunități de state neutre din punct de vedere militar, într-un moment în care era deja evident că Macedonia urma să intre în NATO iar Muntenegru devenise deja membru al Alianței. Din fericire, planul a eșuat, în parte datorită conducerii actuale a Serbiei și eforturilor lui Vucic de a înlocui legăturile cu Rusia ale acestor actori cu altele mai puternice, cu Belgradul.

În contextul întâlnirilor dificile, dar decisive pe care le-a avut la Washington cu delegații ale guvernului american și de la Pristina, Vucic s-a întâlnit cu Milorad Dodik – longevivul lider al Republicii Srpska (entitate aparținând Bosniei și Herțegovina) și membru al președinției tripartite a acesteia (apropiat al lui Vladimir Putin). În ciuda încercărilor ridicole ale lui Milorad Dodik de a schimba statutul Republicii Srpska cu unul similar provinciei Kosovo, Vucic și Serbia nu au cedat.

Poziționarea Belgradului ca un centru neutru de abordare a unor chestiuni legitime legate de drepturile culturale și alte drepturi garantate ale sârbilor din regiune nu ar trebui să fie văzută ca un proiect de „hegemonie naționalistă a Serbiei Mari” sau ca un război politic al lui Vucic împotriva regiunii, după cum mulți sugerează nefondat, însă intenționat. Ar trebui văzută, în schimb, ca un zid de apărare împotriva influenței destabilizatoare a Rusiei, după cum o confirmă și rezultatele celor mai recente alegeri din Muntenegru.

Mai multe partide din noua coaliție la guvernare în Muntenegru mențin legături cu Belgradul, iar cooperarea are loc pe canale legitime. Belgradul sprijină ONG-uri locale din Muntenegru care abordează aceleași problematici relevante pentru sârbi și pentru Biserica Ortodoxă Sârbă din Muntenegru și care au fost susținute public de partidele coaliției câștigătoare, care este deja recunoscută și acceptată de oficialii UE.

Cea mai importantă chestiune a fost legată de

legislația deficitară cu privire la statutul comunităților religioase, care discriminează vădit Biserica Ortodoxă Sârbă. În loc să condamne această practică neliberală care e opusă curentelor democratice moderne, similară cu tendințele ce reapar în Kosovo, unde patrimoniul cultural și religios sârb este pus sub amenințare în diverse moduri, mulți decidenți politici și comentatori occidentali aleg să le treacă cu vederea. După luni de proteste pașnice de amploare împotriva legislației deficitare, la care fostele autorități au răspuns într-o manieră arogantă și au justificat-o folosind preconcepții istorice, nemulțumirea justificată a avut drept consecință înfrângerea în alegeri a partidului aflat la guvernare.

Noua coaliție învingătoare din Muntenegru s-a angajat să consolideze statul de drept pentru toată lumea, inclusiv pentru ortodocșii sârbi și să abroge controversata lege. Acest lucru va contribui cu siguranță la crearea unei atmosfere liniștite și la diminuarea influenței rusești în această perioadă sensibilă. De asemenea, coaliția se obligă să respecte toate obligațiile internaționale ale Muntenegrului (spre exemplu angajamentele privind calitatea de membru al NATO și de recunoașterea Kosovo). Este dificil de știut cum ar fi evoluat situația dacă Moscova ar fi rămas principalul susținător al acestor structuri politice și dacă Vucic nu ar fi schimbat treptat paradigma.

Acțiunile permanente ale Moscovei împotriva actualei administrații de la Belgrad, atât disimulate cât și întreprinse în mod direct, care în mod clar nu sunt întâmpinate cu o politică a „ușilor deschise”, sunt foarte îngrijorătoare. Acestea se desfășoară prin intermediul sistemului de securitate și prin sindicate pro-Kremlin profund compromise, din forțele armate și poliție. Pe durata ultimelor violențe înregistrate în Serbia, liderii acestora, care au legături strânse cu numeroase organizații și activiști de extremă dreapta din Rusia și care au sprijinit și participat la desfășurarea manifestațiilor, au continuat lungă lor colaborare cu liderii partidelor mici de opoziție și au sabotat ultimele alegeri fără un motiv întemeiat. Unul din mesajele standard exprimate pe timpul demonstrațiilor a fost că orice aranjament între Belgrad și Pristina ar reprezenta un act de trădare și, dacă acest lucru va avea loc, forțele de securitate ar trebui „să rezolve problemele singure”. Este îngrijorător faptul că analiști occidentali cu influență, care se pretind experți pe problematica Balcanilor, acuză în mod fals contrarul, în ciuda numeroaselor dovezi din surse deschise și din declarații.

Așa cum a fost menționat, protestele au fost organizate de structuri pro-Kremlin aflate în anturajul lui Mladjan Djordjevic, o persoană având legături strânse cu Moscova și unul din principalii finanțatori ai așa-zisei opoziții pro-democratice din Serbia. Printre altele a vizitat Crimeea aflată sub ocupație, cu toate că administrația sârbă sprijină integritatea teritorială deplină a Ucrainei.

Anterior protestelor violente din toamna anului 2019, s-a constatat că unul dintre membrii activi ai aparatului de spionaj rus mituia un membru al Forțelor Armate sârbe. Nici Kremlinul și nici Belgradul nu au putut nega această afacere de spionaj. Ambasada Rusiei de la Belgrad și ministerul rus de externe au încercat fără sorți de izbândă să intimideze organizații analitice și să facă presiuni directe asupra media unui alt stat suveran pentru a nega dovezile incontestabile ale implicării Kremlinului în protestele violente din Serbia. Din fericire, demonstrațiile nu au durat mult deoarece nu au reflectat „diviziunile adânci și nemulțumirile la adresa actualului guvern”, după cum s-a afirmat în mod eronat, ci, mai degrabă, o încercare de sabotare a rezultatului alegerilor – care a oferit și mai multă legitimitate actualei administrații – precum și o încercare de împiedicare a consolidării relațiilor cu SUA. Această încercare a fost precedată de demersul Moscovei din iarna dintre anii 2019 și 2020, puțin sesizat în Occident, de a-l trimite pe Evgheni Primakov, noul director al agenției de stat *Rossotrudnitchestvo*, să îl convingă pe Vucic să formeze un guvern de tranziție din care să facă parte structurile de opoziție pro-Kremlin menționate mai sus. Bineînțeles acest demers a fost respins.

În lumina celor menționate mai sus, este evident că Belgradul nu lansează acuzații la adresa Moscovei doar ca să impresioneze Occidentul, nici în general, nici în mod particular când vine vorba de negocierile privind Kosovo, după cum se vehiculează din ce în ce mai des și în mod intenționat, mai ales acum, când au loc întruniri importante la Washington și la Bruxelles, unde Belgradul și Pristina încearcă normalizarea relațiilor. În schimb, la acest moment, Belgradul se află în fața unei amenințări reale din partea Moscovei, pe care, la acest moment, nu o poate contracara în mod adecvat și fără ajutor.

Într-o perioadă în care actuala administrație americană și UE depun eforturi intense pentru a identifica un compromis exhaustiv și pluridimensional între Belgrad și Pristina, care să mențină Belgradul ancorat mai puternic în

realitățile politice occidentale, este de așteptat ca presiunea destabilizatoare pe care Rusia o exercită asupra Serbiei să crească. Statele Unite pot juca un rol esențial în diminuarea influenței rusești în Serbia și în Balcanii de Vest, care nu dețin mecanismele necesare de a o face singure.

Aceasta se poate realiza prin intensificarea cooperării strategice cu alte mari puteri, prin întărirea continuă a cooperării de securitate și apărare cu Serbia, precum și prin sprijinul deja oferit de către o serie de agenții americane și demersuri în teren vizând crearea unui mini-Schengen regional – care să faciliteze libera circulație a cetățenilor, bunurilor, serviciilor și capitalului, precum alte proiecte economice și de infrastructură, cu care și UE pare să fie de acord, dar și prin sprijinirea implementării acordului cadru dintre Belgrad și Pristina. Acțiunile ar fi atât în interesul Serbiei, al întregii regiuni a Balcanilor de Vest, al SUA, dar și al UE.

Nota Bene: Articolul a fost publicat pentru prima dată în revista *New Eastern Europe*, ediția din 3 septembrie 2020.

ORIENTUL MIJLOCIU

Mitul Panarabismului

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

Lumea arabă, cu cei cca. 360 milioane locuitori ai săi, acoperă o vastă suprafață întinsă de la Oceanul Atlantic, la vest, prin Mauritania, până la Oceanul Indian, în sud-est, prin sultanatul Oman. Această suprafață, care include 25 de state și teritorii de pe două continente - Nordul Africii și Asia de sud-vest - este împărțită în trei mari arii geo-demografice: Maghreb (,,țările de la Asfințit", în nordul continentului african), Mashriq (,,țările de la Soare-Răsare", corespunzător, aproximativ, clasicului Levant și Irakului) și Peninsula Arabică, între Marea Roșie, la apus și Golful Persic, la est.

Îndelungată și tumultuoasă istorie a arabilor a favorizat, în mod firesc, apariția sentimentului de apartenență comună, al cărei liant este dat de unitatea teritorială, religioasă și lingvistică. Chiar dacă afectată de numeroase lacune, această unitate a generat la rândul său sentimentul unei identități comune - arabitatea - înțeleasă, ca și în cazul ,,negritudinii" analizate de senegalezul Leopold Sedar Senghor, ca apartenență la o familie identitară și culturală și care, prin ingerința factorului politic și ideologic, avea să dea naștere mitului numit ,,urūba", traducibil prin ,,panarabism", concept supralicitat de-a lungul istoriei moderne până la dimensiunile mitului.

În lucrarea sa ,,Les Arabes" (Presses Universitaires de France, 1980), orientalistul francez Maxime Rodinson evoca trei elemente susceptibile să susțină și să definească apartenența identitară la un ,,popor" sau la o ,,națiune" arabă. Conform acestuia: ,,Putem considera ca aparținători la etnia, poporul sau națiunea arabă, pe cei care: 1) vorbesc o variantă a limbii arabe și care, în același timp, consideră ca limbă maternă aceea pe care trebuie să o vorbească pretutindeni în spațiul arab; 2) consideră ca patrimoniu propriu istoria și trăsăturile culturale ale poporului care s-a autointitulat și pe care alte popoare l-au recunoscut ca ,,arab", cu mențiunea că, începând din secolul al VII-lea, în specificitățile sale culturale este cuprinsă și religia musulmană; 3) își revendică identitatea arabă și au o conștiință a apartenenței la această ,,arabitate".

Așadar, potrivit autorului francez, unitatea de istorie, limbă, religie și conștiință constituie elemente fundamentale care permit să se vorbească

despre ,,panarabism". În discursul occidental, această identitate este numită și naționalism arab, de care, însă, se poate vorbi abia odată cu apariția statelor-națiuni arabe și codificarea teoretică și doctrinară a conceptului, petrecută abia la un deceniu după încheierea ultimului Război Mondial.

De la anti-otomansim la anti-colonialism

Încercând să formulăm o definiție contemporană a panarabismului, va trebui, mai întâi, să remarcăm un element fundamental. Anume că acesta a apărut ca expresie a aspirației la realizarea unității politice a lumii arabe, iar, cu acest titlu, primii germeni teoretici ai panarabismului datează de la sfârșitul primului Război Mondial. Rădăcinile panarabismului sunt, însă, cu mult mai vechi în istorie, datând din secolul al XIV-lea - odată cu expansiunea și consolidarea puterii otomane în regiunea Orientului Mijlociu. Marile revolte arabe din 1916-1918 și din 1936 au fost doar momente de manifestare intensă a aspirațiilor naționale în arealul geografiei politice a lumii arabe. Sentimentul apartenenței la ,,arabitate" nu a apărut doar ca întruchipare a rezistenței la ocupațiile străine, ci și ca revendicare a unui patrimoniu identitar comun întregii familii arabe - fie că vorbim de componentele culturale, lingvistice și istorice ale acestuia, fie, într-o măsură mai restrânsă, de comuniunea de religie (care, însă, se circumscrie mai degrabă panislamismului decât panarabismului, pentru care laicismul reprezintă o componentă fundamentală). Cu toate acestea, cele două curente - naționalismul și islamismul arab - departe de a se situa pe poziții centrifuge, își propun același scop - unificarea arabă de la Atlantic la Golful Arabo-Persic, ca entitate în care sfera politicului și cea a religiei să contribuie la conștientizarea și consolidarea sentimentului de apartenență la o națiune arabă unică și unificată.

Primul Război Mondial a însemnat pentru lumea arabă un punct de cotitură, în sensul în care guvernul otoman a trecut la aplicarea unei politici severe de interdicție și reprimare a oricăror curente și mișcări de independență arabe, considerate ca acte de trădare supremă și pedepsite în consecință. În reacție, de partea arabă se cristalizează o apropiere accentuată de statele europene, în general și de Franța și Marea Britanie, cu deosebire. Este contextul în care, cu începere din 1915, guvernele

de la Paris și Londra inițiază și desfășoară intense demersuri menite să-l determine pe șeriful Hussein¹ să se alăture celor două puteri angajate în luptele cu Imperiul Otoman, promițându-i în schimb susținere pentru crearea unui stat național arab întins din sudul Peninsulei Arabice până în nordul Siriei. Hussein devine, astfel, inițiator și organizator al marii revolte arabe din anii 1916-1918. La sfârșitul războiului, vilaietul otoman Siria își dobândește independența, dar britanicii și francezii, uitând de promisiunile unioniste făcute șerifului Hussein, convin în secret și semnează faimoasele Acorduri Sykes-Picot prin care lumea arabă de după război avea să fie pusă sub mandat franco-britanic și împărțită între cele două metropole coloniale. Momentul nu este lipsit de însemnătate, căci dubla trădare săvârșită de imperiile francez și englez avea să aibă drept efect major consolidarea sentimentului naționalist arab care, orientat până atunci împotriva stăpânirii otomane, va deveni un curent naționalist pan-arab ca mișcare de opoziție anticolonialistă și anti-imperială - în condițiile în care lumea arabă nu este organizată, încă, în state-națiuni, ci mai degrabă în state-teritoriale sau regiuni (*qutr*, pl. *aqtar*) apărute prin trasarea arbitrară de către anglo-francezi a unor frontiere artificiale, cu ignorarea totală a morfologiei demografice, culturale, religioase și tribale a arealului supus regimului de mandat.

Numeroase revolte anticoloniale vor avea loc în 1919, în Egipt și în 1920 în Irak; în urma acestora Egiptul își va câpăta independența, dar cu păstrarea pe teritoriul său a unei importante prezențe militare britanice, iar în Irak, Londra va delega irakienilor o parte din atribuțiile independenței, menținându-și însă și aici o însemnată prezență armată. O revoltă similară are loc și în Siria, în 1925, însă este

înăbușită în sânge de forța mandatară franceză. Toate acestea au imprimat o nuanță nouă și mai ofensivă mișcării naționaliste arabe, în sensul cristalizării acesteia ca doctrină unionistă panarabă fundamentată pe factorul politic în defavoarea panislamismului prevalent în anii anteriori. O conferință „panarabă” va avea loc în 1931, la Ierusalim și se va solda cu o primă codificare a idealurilor panarabe: respingerea de plano a divizării lumii arabe, lupta politică, juridică și pe alte căi pentru înfăptuirea unității arabe, respingerea și opoziția față de regimul colonial străin.

În anii '40, în vreme ce Europa era sfâșiată de cel de-al doilea Război Mondial, Irakul - care între timp parcursese o perioadă de independență și de uniune efemeră cu provincia Siria - propune crearea unei uniuni arabe care, sub denumirea de „Semiluna Fertilă”, urma să înglobeze Irakul, Siria, Libanul, Palestina și Emiratul Transiordaniei. Suspectată de a urmări expansiunea unei hegemonii Hashemite (vremelnicul rege al Irakului fiind descendent din familia Profetului, prin tribul Banu Hashim), inițiativa a eșuat, așa cum vor eșua și alte inițiative similare, până în anul 1945, când va fi proclamată prima formă de uniune politică arabă - Liga Statelor Arabe, având ca fondatori Egipt, Irak, Siria, Arabia Saudită, Liban, Transiordania, Palestina și Yemen.

Anul 1956 îl va aduce la conducerea Egiptului pe colonelul Gamal Abdel Nasser, în urma unei lovitură de stat executată în 1952 și soldată cu înlăturarea de pe tron a regelui Farouk și proclamarea sistemului de guvernare republicană în Egipt.

Panarabismul – de la nasserism la baasism

Nasser va deveni, cu repeziciune, un simbol al naționalismului panarab, pe care l-a promovat, cu ardoare și consecvență, întreaga viață. El a propus lumii arabe o a treia cale de acces către viitor, cunoscută sub numele de nasserism și având drept coordonate esențiale: realizarea unității globale a națiunii arabe, resentimentul față de puterile străine occidentale și de ingerințele acestora în problemele specifice ale arabilor, antisionismul - care coagulează coeziunea statelor arabe în confruntarea cu Israelul. Într-un fel, panarabismul nasserist propunea construirea marelui stat arab unit și, în paralel, distrugerea statului Israel. Respingerea factorului religios drept componentă a identității politice este regăsită, de asemenea, printre

1. Hussein Bin Ali Al-Hashimi (1908-1924), cleric și emir de Mecca, considerat primul lider național arab și părinte al curentului naționalist-panarab.

trăsăturile care definesc ideologia nasseristă, și aceasta în pofida faptului că Islamul rămâne și este considerat componentă fundamentală a culturii și istoriei arabe comune.

În anul 1947, sirienii Michel Aflaq și Salah Eddin Bitar înființează Partidul Renașterii (*al-ba'as*) ca formațiune politică laică și socialistă, având ca deviză „o singură națiune arabă cu un mesaj etern”. Acesta se va extinde cu rapiditate în întreaga regiune, îndeosebi după anii 1960, când, prin lovituri militare de stat, preia puterea în Siria și Irak. Departe de a fi un îndemn la apropierea și unitatea susținută discursiv, faptul a indus în relațiile siriano-irakiene o stare de ostilitate care, nu de puține ori, a degenerat în conflicte sângeroase, fiecare ramură a partidului revendicându-și calitatea de „adevărat partid al renașterii”.

În anii care au urmat au mai avut loc tentative unioniste nereușite, singura care a supraviețuit o perioadă mai lungă fiind cea inițiată de Gamal Abdel Nasser și concretizată, în 1958, prin constituirea Republicii Arabe Unite, formată din Siria și Egipt (nemulțumirile castei militare siriene care acuza „tendențele hegemoniste ale Egiptului și ale lui Gamal Abdel Nasser” a constituit motivul retragerii Siriei). Efemera „republică arabă unită” a luat sfârșit în 1961.

La rândul său promotor declarat al panarabismului, liderul libian Muammar Al-Gaddafi elaborează un proiect de constituire a unei „Uniuni a Republicilor Arabe” care ar fi urmat să includă Libia, Egipt și Tunisia. Deși un acord în acest sens a fost semnat în 1971, ideea a fost abandonată în 1984 din cauza deteriorării puternice a relațiilor bilaterale dintre Tripoli și Cairo.

În 1958 a fost proclamată și o „Federație Arabă a Irakului și Iordaniei”, însă aceasta a sucombat după numai o jumătate de an din cauza abolirii monarhiei din Irak, în urma unei lovituri de stat.

Declinul

Încetarea din viață a lui Gamal Abdel Nasser și puternica islamizare a gândirii colonelului Al-Gaddafi, urmată de reorientarea progresivă a priorităților acestuia către statele din Africa Neagră, s-au numărat printre cauzele care au determinat o relaxare a imboldurilor unioniste, proces care va fi pecetluit în 1967, în urma „războiului de șase zile” - soldat cu o gravă înfrângere pentru lumea arabă și cu ocuparea unor ample teritorii arabe, o parte dintre acestea (Platoul Golan sirian) aflându-se și astăzi sub ocupație și anexare de către Israel (jumătatea de vest a acestui teritoriu). Cert este că

războiul din iunie 1967 a marcat începutul declinului pentru doctrina și ideologia panarabă, fără însă ca acest conflict să fie singura cauză la originea acestui proces regresiv.

Nu în ultimul rând, trebuie amintit faptul că încheierea prezenței coloniale anglo-franceze în lumea arabă a Orientului Mijlociu a privat curentul naționalist-unionist arab de una dintre rațiunile principale care îl legitimau teoretic și pragmatic. În plus, angajamentele locale interne și alianțele regionale, sau conflictele în care au fost angrenați liderii arabi au șubrezit apetitul și interesul acestora pentru ceea ce s-a dovedit a fi imposibila și iluzoria unitate arabă. Termenul de *qawmiya*, ca semnificant pentru „naționalism”, derivat din substantivul generic *qawm* - neam, rasă, popor - a făcut loc celui de *wataniya*, traducibil mai degrabă prin termenul de „patriotism”, derivat de la substantivul „*watan*” - patrie. Mai mult, chiar și naționalismului derivat, semantic, de la conceptul de „patrie”, i s-a substituit, în perioada modernă a statului-națiune, termenul - chiar mai restrictiv - de *qutriya*, cu rădăcinile în lexemul *qutr* - regiune, țară, în sensul în care a fost codificat prin efectul acordurilor de mandat semnate de Sykes și Picot.

Interacțiunile pe durata mai multor ani, în contextul dialogului româno-arab, cu lideri arabi promotori discursivi ai ideii de naționalism arab au prilejuit - nu de puține ori - expunerea câtorva paradoxuri cu o indiscutabilă încărcătură de ipocrizie. Astfel, partizani notorii ai panarabismului precum liderii baasiști Ahmed Hassan Al-Bakr și Saddam Hussein în Irak, Hafez Al-Assad în Siria și Muammar Al-Gaddafi, în perioada de „glorie” a liderismului său, înfierau cu acribie situația geopolitică impusă de colonialismul european în lumea arabă, dar acționau, practic, tocmai pentru consolidarea termenului restrictiv al naționalismului „din casa proprie” (*qutriya*), „nășit” de domnia Mark Sykes și Georges Picot și pe care l-au transformat, progresiv, în ceea ce am putea denumi „tribalismul” și „confesionalismul” politic cu sens de paravan pentru apărarea propriilor interese personale, de clan, de partid, de familie, în cadrul societății. Nu mai puțin relevant, cât privește regresul spiritului de unitate panarabă este și revirimentul minorităților care își cer tot mai insistent dreptul la autonomie și care, prin tradiție, sunt adversare ale principiilor naționaliste arabe. Irakul, bunăoară, se vede fracturat, de facto, între minoritatea kurdă (ea însăși înglobând mai multe etnii), o minoritate arabă sunnită aflată la guvernare și o majoritate arabă șiiită temătoare că orice proiect național panarab ar putea să o transforme,

inevitabil, în minoritate. În sfârșit, lipsa organică și atavică de interes a regimurilor autoritare arabe pentru acceptarea și implementarea unor concepte liberale moderne precum pluralismul, alternanța la guvernare, libertatea de opinie și expresie a avut la rândul său un aport semnificativ la declinul panarabismului și la pierderea popularității de care beneficiase până atunci.

În 1945, la Alexandria (în Egipt) era creată Liga Arabă, concepută tocmai ca simbol al națiunii arabe, apărător și promotor al identității și idealurilor comunității arabe. Purtătoare a unei valori simbolice pentru elitele politice și intelectuale, această organizație regională a rămas, însă, prea puțin cunoscută mentalului arab comun - care s-a regăsit mai mult în retorica și în proclamațiile circumstanțiale ale organizației. Cu toate acestea, Liga, ca moștenitoare a ideologiilor panarabe, a fost și este și astăzi o instituție. Iar o instituție nu este suficientă prin sine pentru a se afirma ca emblemă identitară, mai ales în condițiile în care rămâne tributară abordărilor aflate în circulație la vremea apariției sale, după cum este încorsetată ca organism panarab de puternicele disensiuni și orgolii ale statelor componente și ale liderilor acestora.

Demitizarea

Declinul panarabismului poate fi, într-o manieră sintetizatoare, explicat prin dispariția factorilor, cauzelor și conjuncturilor istorice care l-au generat: emanciparea de sub dominația otomană, transformată, apoi, în confruntare cu emanciparea de sub dominația colonială; eșecul lamentabil al tuturor tentativelor de a da o reprezentare unionistă pragmatică pentru teoriile susținute în segmentul propagandistic; ascensiunea, consecutivă și progresivă, a naționalismului „patriotic”; propaganda antisionistă folosită drept liant al energiilor arabe în „lupta pentru eliberarea pământului arab ocupat”. Ipostaza iluzorie și mistificată a naționalismului panarab nu a fost dezvăluită și supusă conștientizării critice decât odată cu marea înfrângere suferită de „unitatea arabă” în războiul din iunie 1967. Unii istorici arabi au echivalat momentul cu un „Waterloo al lumii arabe” ce a făcut posibilă aplecarea analitică asupra marilor diferențe și clivaje endogene care separă corpusul arab și care nu au mai putut fi obnubilate de etichetarea lor ca „incidente conjuncturale” - prăpastiile intra-arabe au început să fie receptate ca realități vii și adevăruri care, volens-nolens, au trebuit acceptate.

Marea eroare a discursului panarabist a fost aceea de a fi ignorat cu seninătate tocmai aceste

diferențieri și fracturi, concentrându-și energiile exclusiv asupra modelării realității potrivit cu tiparele strâmte imaginate de propovăduitorii ideologici și politici ai unui panarabism idilizat și idealizat.

Ceea ce s-a întâmplat odată cu intrarea în declin a conceptului de națiune arabă a fost o reîntoarcere la religie și la un panislamism în aparență mai coerent. Acesta avea să se consolideze, sub forma islamului politic, de-a lungul mai multor etape marcate, mai întâi, de înlăturarea regimului baasist al lui Saddam Hussein, în Irak, apoi de fenomenul „primăverii arabe” care, înlăturând de pe scena istoriei patru regimuri laicizante - în Tunisia, Egipt, Libia și Yemen, a propulsat în prim plan un islamism orgolios, gândit de ideologii și fondatorii Frăților Musulmani sub semnul sintagmei „Islamul este soluția” pentru toate problemele cu care se confruntă lumea arabă. Iar această schimbare de giruetă a însemnat nu numai reaprinderea virulentă a istoricului conflict confesional între sunniți și šiiti, ci și, într-o măsură extremă, explozia și expansiunea islamismului radicalizat până la iraționalitatea actului terorist transformat în religie și Constituție.

Mișcările protestatar-revendicative din 2011 au înlăturat regimurile monopartide și unipersonale ale lui Bin Ali în Tunisia, Hosni Mubarak în Egipt, Muammar Al-Gaddafi în Libia și Ali Abdullah Saleh în Yemen. Confruntat cu primele semnale ale insurecției, președintele Bashar Al-Assad declara, senin, că „Siria nu este nici Tunisia, nici Egipt”. Această atitudine evidențiază, poate, în câteva cuvinte, tocmai realitatea că lumea arabă are multiple chipuri prea puțin asemănătoare între ele și la fel de puțin îndreptate către realitatea de acasă, din vecinătatea regională și de pe eșichierul planetei.

După conflagrația din 1967, fenomenul „primăverii arabe” a survenit pentru a da lovitură de grație „naționalismului panarab”, demitizându-l și arătându-i profunda incompatibilitate între esența discursiv proclamată și sentințele tranșante ale realității.

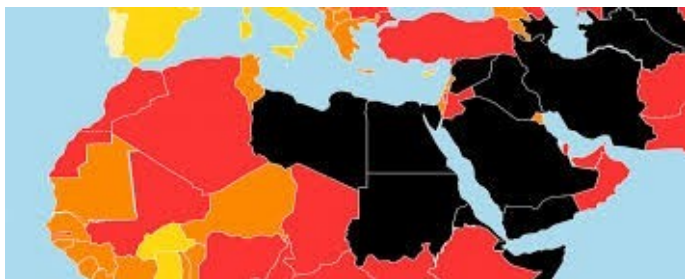
Astăzi, panarabismul este relicva palidă a gândirii predominante într-un trecut apus, într-o epocă a ignorării senine a specificităților pe cât de fundamentale, pe atât de diversificate care îi separă și îi îndepărtează pe arabi unii de alții din mai toate punctele de vedere - etnic, confesional, sociopolitic, cultural, economic. Națiunea arabă unică și unitară rămâne, pe mai departe, un concept depozitat în aventurile intelectuale ale istoriei și în studiile și cercetările orientaliștilor.

La răscruce de drumuri: sistemul de securitate și apărare colectivă al Orientului Mijlociu arab

Dinu COSTESCU

Peisajul Orientului Mijlociu de după evoluțiile politico-militare și geopolitice pe care lumea arabă le-a traversat în ultimele două decenii oferă analistului imaginea evidentă a unui areal care, situat în centrul unei zone strategice complexe și conflictuale, focalizează o ofensivă a ingerințelor externe a cărei intensitate nu este comparabilă decât cu perioada colonială a procesului de cristalizare a statelor naționale ale lumii arabe.

În toată istoria sa modernă de după cel de-al doilea Război Mondial, Mashriqul și o parte a nordului arab al continentului african au fost confruntate cu o serie aproape neîntreruptă de instabilitate, conflicte, amestec extern și șubrezenie politică, economico-socială, identitară și instituțională. Cu toate acestea, se poate afirma că niciodată până acum comunitatea arabă a Orientului Mijlociu, entitățile sale statale și socio-politice nu s-au aflat în situația de a fi ținte ale unui asemenea volum de provocări și amenințări externe manifestate simultan, concurențial și din numeroase direcții ale geografiei politice regionale și extraregionale. Iar această stare de lucruri poate fi sesizată, cu deosebire, în cazul acelor state-provincii ale Orientului Mijlociu arab aflate, astăzi, într-o situație de colaps sau de fluidizare instituțională - consecință nemijlocită a lungului serial de perturbații interne, războaie civile pe termen lung și ingerințe externe politice și militare care au instrumentalizat regiunea ca front sau succesiune de fronturi ale competițiilor străine pentru putere, influență și control asupra acestei sensibile zone a geostrategiei globale.

Fie direct, fie prin interpuși, fie prin aliațe conjuncturale cu actorii statali și non-statali regionali, prezența forțelor regionale și extraregionale este ușor detectabilă, astăzi, la o simplă privire pe harta politică a arealului în discuție.

Iranul, Turcia, Federația Rusă, Statele Unite, Marea Britanie, Franța activează militar și politic în Siria. Irakul găzduiește prezențe iraniene, americane, turcești. Libia este ținta intereselor rusești, turcești, franceze, italiene. Iranul și Arabia Saudită poartă un război de franciză feroce pe teritoriul Yemenului. Franța se pregătește pentru revenirea în Liban, sub argumente umanitare și de solidaritate și enumerarea ar putea continua.

În ce măsură se mai poate vorbi, în atari conjuncturi, de existența unui sistem regional arab de securitate și apărare?

Nu este greu de sesizat, din această privință, că îndeosebi în ultimii treizeci de ani (adică după încheierea Războiului Rece și instaurarea vremelnice a monopolarismului în ordinea globală) preocuparea comunității arabe față de chestiunea securității colective (arabe) a involuat, acest concept al securității comune fiind înlocuit cu o susținută orientare a statelor arabe către izolaționismul național, către devalorizarea vechii viziuni unioniste a „acțiunii arabe comune” care a constituit și piatra de temelie a principiilor pe baza cărora a fost construită (după ultimul Război Mondial) și Liga Statelor Arabe. Iar o asemenea opțiune a avut drept consecință, manifestată progresiv, diminuarea potențialului securitar al fiecărui stat arab, cu impact negativ direct asupra ideii de edificare și susținere a securității colective. Iar deteriorarea situației interne în state arabofone precum Irak, Siria, Libia, Somalia, în Cornul Africii, sau Libanul de la frontiera sudică a Levantului a avut drept efect nu numai șubrezenia securitară a statelor respective, ci și punerea în discuție a însuși sistemului colectiv de securitate arabă a Orientului Mijlociu și a nordului arab african.

Existența și manifestarea factorilor exteriori care incumbă amenințări la adresa securității arabe nu trebuie să conducă la concluzia că acestea poartă întreaga răspundere pentru starea deteriorată în care se află actualul sistem de securitate a „națiunii” arabe contemporane. Prezența acestor factori generatori de amenințare nu trebuie să obnubileze răspunderea pe care fiecare stat component al Orientului Mijlociu arab o are, pe plan intern, pentru dificultățile și provocările de securitate despre care vorbim. Iar acestea sunt cu atât mai nocive cu cât carențele existente se perpetuează într-un moment crucial, în care lumea întreagă

traversează o dificilă perioadă de reconfigurare a conceptului de securitate și de reasezare a morfologiei noii ordinii globale a lumii, proces de la care națiunea arabă, statele, societățile și pârgghiile sale instituționale nu trebuie să fie absente. Dar implicarea dinamică a lumii arabe în procesul de regândire doctrinară și pragmatică a conceptului de securitate arabă în contextul global impune conștientizarea necesității de renunțare și distanțare de vechile paradigme care au predominat întreaga istorie modernă și contemporană a identității arabe și găsirea de răspunsuri credibile, convingătoare și reformatoare la întrebări pe care însăși evoluția acestei părți a lumii le impune. În ce măsură mai sunt sustenabile astăzi argumentele pe care a fost construit conceptul arab de securitate națională și colectivă? Ce învățăminte fundamentale au desprins gânditorii, planificatorii și decidenții arabi din bogata și torsionată istorie a păcii și a războiului în toată perioada de la prima convenție de pace realizată de fostul președinte egiptean Anwar El-Sadat și fostul premier israelian Menachem Begin, până la primăvara arabă, la revirimentul brutal al radicalismului terorist confesional și la transformarea de facto a Orientului Mijlociu într-un poligon de experimentare a competițiilor și confruntărilor între marii actori ai geostrategiei contemporane angrenați în cursa pentru impunere a propriilor proiecte și interese - care nu întotdeauna s-au aflat în concordanță cu proiectele, aspirațiile și interesele statelor și societăților lumii arabe? Mai este credibilă și sustenabilă ideea că o singură „inițiativă arabă de pace”, elaborată unilateral de un singur stat arab și depășită de evoluțiile și realitățile actuale ale regiunii și ale comunității internaționale, mai poate răspunde la toate imperativele pe care le presupune instaurarea mult așteptatei păci, securități și normalități în lumea Orientului Mijlociu și a vecinătății sale?

Niciun observator atent nu poate ignora că în ultimele trei decenii din istoria recentă a lumii arabe, Orientul Mijlociu a parcurs o traiectorie lejeră către deschiderea porților în fața unei ofensive de ingerințe fără precedent de la încheierea epocii coloniale, după cum nu poate fi negat faptul că întregul corpus arab este confruntat, astăzi, cu provocări și amenințări cu mult mai complexe și mai înșelătoare decât cele existente în urmă cu treizeci de ani.

Desigur, se poate aduce în discuție faptul că focarele și sursele de amenințare de securitate la adresa lumii arabe sunt pe cât de numeroase, pe atât de diferite de la o țară arabă la alta. Dar, poate chiar

din pricina acestei varietăți, securitatea lumii arabe se află într-o stare cu mult exacerbată de deteriorare, în comparație cu situația existentă în perioada în care încă se mai putea vorbi de conceptul „acțiunii arabe unite” și de Tratatul de Apărare Comună patronat și legiferat de către Liga Statelor Arabe, document care își păstrează valabilitatea și care are nevoie să fie scos din conul umbrat al ignorării pentru a readuce în atenția planificatorilor, liderilor și decidenților, necesitatea la fel de actuală a reconstruirii unei viziuni și platforme comune de poziționare a problemelor aflate în strânsă relație cu securitatea națională și colectivă arabă și care să pornească de la realitățile economice, strategice, de securitate reale și nu de la reacții și sloganuri emoționale și umorale.

Emblema Ligii Statelor Arabe

*

În regiunea arabă, cu Mashriqul și cu Maghrebul său, se desfășoară, de câțiva ani, o înfrigurată și consistentă cursă a înarmărilor în care state precum Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Algeria se situează în plutonul fruntaș al achizitorilor de material militar. Ori, aceasta nu este o consecință exclusivă a implicării unora dintre statele arabe în diversele conflicte regionale care incendiază Orientul Mijlociu, ci exprimă sentimentul acutizat de insecuritate al statelor în condițiile tensiunilor ascensionale între statele regionale și al diseminării unor actori nestatali puternic înarmați și folosiți în războaiele și conflictele prin interpuși. La aceasta se adaugă și provocările de securitate generate de diseminarea fenomenului terorist care amenință, nediscriminatoriu, întreaga comunitate statală regională.

Dar acest proces de militarizare susținută este determinat și de un alt argument, nu mai puțin important, anume inexistența unui sistem coerent și

funcțional de securitate colectivă, la nivel panarab. Iar, la rândul său, această situație este mai mult sau mai puțin compensată prin dependența de prezența militară (baze militare aeriene, terestre, navale etc) a marilor puteri (regionale și globale) care, echilibrând, în grade diferite, carențele arabe de apărare și de securitate, constituite în același timp un element de limitare a suveranității naționale a statelor „protejate” și de îngrădire a autonomiei instituțiilor militare din respectivele state regionale.

Conceptul de „securitate colectivă” se definește, succint, ca o pârgie instrumentalizată prin care statele creează între ele o coaliție având drept scop apărarea intereselor lor colective legitime împotriva oricărei agresiuni și violări ale legitimității internaționale la care ar putea să fie supuse de către entități statale sau neconvenționale exterioare. În 1945, era creată Liga Statelor Arabe al cărei obiectiv central, așa cum este el definit în Articolul II al Cartei, constitutive, este acela de „consolidare a relațiilor dintre statele membre, coordonare a politicilor lor de cooperare și apărare a independenței și suveranității lor”. Pentru ducerea la îndeplinire a acestui obiectiv, Liga a dezvoltat un impresionant arsenal juridic și birocratic care, la 75 de ani de la elaborare, se dovedește din multe puncte de vedere caduc și inoperant, în contextul geopolitic și geostrategic al lumii contemporane. O manifestare explicită a sistemului de securitate colectivă patronată de Liga Arabă nu a existat nici în războaiele arabo-israeliene din 1967 și 1973, nici în cele două războaie din Golf, nici în cazul războiului civil libanez. Liga Arabă s-a limitat fie la convocarea de reuniuni ministeriale sau la nivelul cel mai înalt, soldate cu declarații și rezoluții fără urmări semnificative, fie la punerea problemelor conflictuale în dezbaterele Adunării Generale și ale Consiliului de Securitate al ONU.

În 1950, Liga a adoptat un „Tratat de Apărare Colectivă” care, din motive tehnice, financiare sau ținând de orgolii naționale și de liderism, nu a fost activat niciodată, fie și ca semn al „solidarității și unității arabe”. Mai vechea idee de constituire a unei forțe arabe de descurajare a fost multă vreme marginalizată, revenind în discuție abia în 2015, când s-a vorbit de crearea unui gen de „NATO” arab cu efective (propuse) de cca. 40.000 militari, angajați pe bază de voluntariat. Supusă la vot la summitul Ligii desfășurat în 2015, la Dubai, ideea nu a beneficiat decât de un singur vot favorabil, iar discuțiile pe marginea acestui subiect au fost amânate *sine die*.

*

Orice scanare panoramică a comunității arabe și a potențialului său de securitate și apărare va evidenția o dublă realitate:

- În primul rând, faptul că, din punct de vedere al sustenabilității juridice, capacitatea de cooperare intra-arabă dispune de o fundamentare deloc neglijabilă. Pe fondul unor profunde clivaje și divergențe care brăzdează arealul arab, însă, aceasta a fost subminată substanțial de jocurile contradictorii ale actorilor politici proprii (comunității arabe), dar și de supralicitarea politicilor de alianțe externe, în defavoarea coordonării și inter-acțiunii între regimurile și sistemele politice existente în lumea arabă. Orice inițiativă de instrumentalizare a unui sistem colectiv de securitate și apărare colectivă va avea prea puține șanse de a deveni o realitate palpabilă, atâta vreme cât unitatea arabă nu va fi epurată de retorica lipsită de conținut și cât vechea sintagmă a „arabismului” ca identitate nu va fi readusă la semnificațiile și funcțiile sale neviciate de orgolii și propagandă.

- În al doilea rând, faptul că nici potențialul militar – tehnic și logistic al statelor lumii arabe nu este cu nimic neglijabil, la rândul său. Majoritatea armatelor arabe dispun de dotări avansate, din punct de vedere tehnologic și calitativ. Statele arabe de pe malul vestic al Golfului se disting, de departe, în ceea ce privește bugetele alocate înarmării, Arabia Saudită, de pildă, situându-se pe locul al patrulea mondial în ce privește investițiile în dezvoltarea sectorului militar.

Fructificarea acestor oportunități în avantajul unei cooperări de securitate colectivă constituie, în prezent, un obiectiv mai degrabă teoretic decât operațional și pragmatic. Lipsa voinței politice, încurajată și de morfologia tulbure a Orientului Mijlociu arab în care prioritare sunt propriile interese naționale, este un element inhibitor major care ar putea, pe termen mediu, să creeze noi bariere în calea demersului de apărare și securitate comună. Iar abordarea constructivă a acestui aspect reprezintă tot mai mult o necesitate evidentă, mai ales în condițiile în care comunitatea arabă este încercuită de state non-arabe cu potențial militar superior - Israel, Turcia și Iran - și dependentă, în mare măsură, de asistența asigurată în cadrul alianțelor cu dimensiune extraregională.

Spinosul drum către pacea Orientului Mijlociu. De la Camp David la „afacerea secolului”

Ambasador prof. Dumitru CHICAN

„Nu există un drum către pace. Pacea este drumul”

Mahatma Gandhi

Conferința la nivel înalt a Ligii Statelor Arabe, desfășurată în capitala sudaneză Khartoum în perioada 29 august – 3 septembrie 1967, s-a încheiat cu o declarație care avea să rămână în istoria conflictului arabo-israelian sub numele de „Declarația celor trei NU”. Aceasta sintetiza, la nivel de intenție politică, poziția națiunii arabe față de ceea ce avea să fie unul din cele mai reziliente conflicte ale lumii moderne. Exprimată mai detaliat, respectiva declarație însemna „NU păcii cu Israelul, NU recunoașterii existenței statale a Israelului, NU oricăror negocieri de pace cu Israelul”.

Declarația survenea celor trei războaie dintre comunitatea arabă și Israel-din 1948, 1956 și 1973, fără ca o perspectivă a păcii să fie luată în calcul la Tel Aviv și în cancelariile arabe. Acest lucru avea să se întâmple abia după 35 de ani, în anul 2002, când o altă conferință la nivel înalt a aceleiași Ligi a Statelor Arabe, desfășurată la Beirut, adopta așa numita Inițiativă Arabă pentru Pace, elaborată de prințul moștenitor și apoi suveran al Regatului Arabiei Saudite, Abdallah al II-lea. Inițiativa propunea recunoașterea Israelului și stabilirea de relații normale cu acesta, cerând în contra-partidă ca Israelul să se retragă din toate teritoriile arabe ocupate și să accepte crearea unui stat palestinian cu capitala la Ierusalim. Chiar dacă această premieră politico-diplomatică nu a avut urmări concrete, ea a constituit prima străpungere, către pacea posibilă, a carapacei solide a suspiciunilor, suferințelor, inerției și conceptelor tabuizate.

Între aceste două repere temporale - ultimul război arabo-israelian din 1973 și „Inițiativa Arabă” din 2002 - a existat un drum pe care toate părțile beligerante pe tabla de șah a Orientului Mijlociu au mers, fiecare în felul său, sub stindardul retoricii belicoase, dar proclamându-și, tot fiecare în felul său, bunele intenții de pace și coexistență. La cei 35 de ani scurși în zadar între prima străpungere a zidului neîncrederii de către Israel și Egipt, trecând prin inițiativa saudită de pace din 2002, până la controversata inițiativă americană de pace cunoscută sub numele folcloric de „Afacerea

Secolului” a trebuit să se mai irosească încă două decenii pentru ca arabii și israelienii să accepte, în sfârșit, că pacea Orientului Mijlociu nu poate fi decât rezultatul dialogului direct între părțile nemijlocit implicate.

Acum, când deja Israelul și două state arabe au agreeat să încheie pace fără ca între ele să fi avut loc un război și când alte state arabe au disponibilitatea de a face același lucru, rândurile de față își propun să alcătuiască un *remember* pentru aproape jumătate de secol de avans al Orientului Mijlociu pe calea spinoasă spre pace. Vor fi prezentate principalele sale etape și, mai ales, posibilele învățăminte care ar putea să fie reținute pentru ce a mai rămas de parcurs din drumul până la punctul în care se va putea vorbi de un real Orient Mijlociu al unei solide, dinamice și echitabile stări de pace, eliberată de temeri și contribuitoare la pacea, securitatea și propășirea lumii noastre contemporane și viitoare.

I. De la Războiul din Ramadan/Yom Kippur, la Camp David

În intervalul 5-10 iunie 1967, armata israeliană a atacat Egiptul și Siria, în ceea ce este cunoscut drept „Războiul din iunie” sau „Războiul de șase zile”. A reușit ca, în aproximativ șase zile, să ocupe Peninsula egipteană Sinai (60.000 km²), Înălțimile siriene Golan (1.800 km²), Fâșia Gaza (365 km² aflată sub administrație egipteană), Malul de Vest al Iordanului (Cisiordania, 6.444 km², deținută de Transiordania – Iordania de azi) și Ierusalimul de Est. Suprafața totală a teritoriilor arabe ajunse sub ocupația Israelului se ridică, astfel, la 68.244 km².

În seara zilei de 9 iunie 1967, în ajunul încheierii oficiale a ostilităților de pe frontul oriental, președintele Gamal Abdel Nasser („ultimul mare arab” cum îl numea un biograf al său) anunța, la radio, pentru poporul său și pentru întreaga lume, retragerea din viața politică și din responsabilitățile prezidențiale. „*Am decis să renunț în totalitate și definitiv la orice demnitate, la orice funcție oficială și la orice rol din viața politică, pentru a mă întoarce, ca simplu cetățean, în mijlocul poporului meu. Imperialismul își imaginează că Gamal Abdel Nasser este dușmanul său: dușmanul imperialismului este întreaga lume arabă! Imperialismul afirmă că naționalismul arab este imperiul lui Gamal Abdel Nasser. Nu, naționalismul și unitatea arabă au existat înainte*”

de Gamal Abdel Nasser și vor continua să existe și după Gamal Abdel Nasser!” La 28 septembrie 1970, Nasser încetează din viață. O coloană de circa șapte milioane de oameni, întinsă pe zece kilometri, l-a condus pe ultimul drum. Apoi, la 15 octombrie 1970, Anwar Al-Sadat devine succesorul lui Nasser, ca președinte al Egiptului. Dar în timp ce Nasser alesese să se retragă în urma unei înfrângeri de proporții, Anwar Al-Sadat a ales, de la bun început, continuarea mobilizării naționale pentru eliberarea și redobândirea teritoriilor ocupate de Israel în iunie 1967. Astfel, la numai trei ani de la preluarea prerogativelor prezidențiale, în alianță cu Siria condusă de Hafez Al-Assad, armatele egiptene și siriene au atacat Israelul, simultan în Peninsula Sinai și în platoul Golan, sprijinite fiind - cu oameni, armament, echipamente și logistică - de Irak, Iordania, Arabia Saudită, Libia, Tunisia, Sudan și Pakistan. Ofensiva, declanșată la 6 octombrie 1973, în luna sacră a Ramadanului și (pentru evrei) în ziua cea mai sfântă a postului iudaic, Yom Kippur, Ziua Ispășirii, prefața al patrulea conflict armat arabo-israelian. Acesta avea să se încheie la 26 octombrie, prin rezoluția Consiliului de Securitate al ONU, cu un armistițiu de front. La 7 martie 1974 ultimul soldat israelian părăsea pământul Sinaiului, după ce Siria acceptase o retragere israeliană parțială a Tzahalului din Golan, pentru a lăsa loc unei forțe internaționale de dezangajare (*United Nations Disengagement Force* – UNDOF, situație care se menține și astăzi, după ce, în 1981, partea din platoul sirian rămasă sub ocupație a fost anexată de Israel). O singură enclavă, localitatea rurală Taba, avea să fie retrocedată în 1989, în cadrul acordului de pace egipteano-israelian.

Războiul din octombrie adusesese încetarea confruntărilor militare și eliberarea Sinaiului (și parțial a Podișului Golan sirian), dar nu oferise și pacea politică.

Aveau să mai treacă aproape patru ani până când, într-o alocuțiune rostită de la tribuna Parlamentului din Cairo, Anwar Al-Sadat, parafrazând o maximă atribuită Profetului („*Dacă vrei să dobândești știința, mergeți chiar până la fruntariile Chinei*”), își surprindea auditoriul cu o frază sibilinică. „*Eu sunt gata*, spunea el, *să merg până la capătul lumii dacă prin aceasta fac ca niciun egiptean să nu mai fie rănit sau ucis în război*”.

Misterul acestor cuvinte avea să fie dezvăluit la puține zile: „capătul lumii” nu se afla nici în China, nici la antipodii, ci în vecinătatea egipteană imediată și avea numele de Israel. Și nu știința era ceea ce

căuta Anwar Al-Sadat, ci pacea. La 19 noiembrie 1978, *rais-ul* de la Nil era primul lider arab care, de la crearea statului Israel, avea inițiativa de a merge acasă la israelieni pentru ca, de la tribuna parlamentului (Knesset) să proclame dorința de construire a păcii între cei care, până în momentul acela, fuseseră inamici ireconciliabili.

„*Astăzi*, spunea Sadat în discursul rostit în Knesset la 20 noiembrie, *am venit la voi pentru ca, împreună, să construim o nouă viață și să instăpânim pacea pentru toți cei care trăiesc pe acest pământ al lui Dumnezeu – musulmani, creștini și evrei... După adânci meditații, am ajuns la convingerea că răspunderea pe care o am înaintea lui Dumnezeu și a poporului meu îmi cere să merg până la capătul lumii, să vin la Ierusalim pentru a vorbi reprezentanților poporului vostru, spre a-mi împărtăși simțirea și gândurile. În rest, ce va hotărî Cel de Sus, să se îndeplinească*”.

Această alocuțiune a fost punctul de început al unor dificile și tensionate tratative între echipele de negociatori israeliană, condusă de prim-ministrul Menahem Begin, și egipteană, condusă de președintele Anwar Al-Sadat, negocieri desfășurate în stațiunea de odihnă estivală a președinților americani Camp David, din statul Maryland, sub auspiciile președintelui Jimmy Carter. La 26 martie 1979, Menahem Begin, Anwar Al-Sadat și Jimmy Carter își puneau semnăturile pe acordul-cadru pentru încheierea unui tratat de pace între Egipt și Israel, primul document juridic și politic de pace între lumea arabă și statul evreu, rămas în istorie sub denumirea comprimată de „Acordurile de la

Premierul israelian Menahem Begin (stânga), președintele Jimmy Carter (centru), președintele Anwar Al-Sadat (dreapta)

Sursa: en.wikipedia.org

Camp David”.

În acest octombrie 2020, când se împlinesc 47 de

ani de la Războiul din Ramadan/Yom Kippur și 41 de ani de la primul acord de pace între Egipt și Israel, se poate face afirmația că Tratatul de la Camp David nu a adus nici pacea globală pentru regiunea Orientului Mijlociu, nici iubirea între arabi și evrei, dar a adus în atenție ideea, care a rezistat trecerii vremii, că pacea este posibilă. Dar, în același timp, a mai arătat că nici israelienii și nici arabii nu au fost și încă nu sunt pregătiți întru totul pentru o pace egală și, de ce nu – pentru o iubire reciproc benefică și despovărată de prejudecăți. Mai mult, lumea arabă a vremii nu i-a iertat lui Sadat „tupeul” de a fi ignorat imobilismul și tabuurile unei istorii deja depășite. În 1979 și pentru un deceniu întreg, Egiptul a fost exclus din calitatea de membru fondator al Ligii Arabe. Și pentru că aceasta nu a fost de ajuns, însuși „rebelul” Sadat a plătit cu viața, la 6 octombrie 1981, la Cairo, unde, în timpul unei parade de comemorare a Războiului din octombrie, un comando al grupării islamist-radicală Jihadul Islamic a deschis focul asupra tribunei în care se afla șeful statului. Grav rănit, acesta a încetat din viață câteva minute mai târziu. Numele său, ca și al lui Menahem Begin, a fost încoronat cu laurii Premiului Nobel pentru Pace.

II. Drumul spre Oslo

La 9 septembrie 1993, Yasser Arafat, în calitate de președinte al Organizației de Eliberare a Palestinei, adresa următoarea scrisoare prim-ministrului israelian al vremii, Yitzhak Rabin:

Domnule Prim-Ministru,

Aș dori să vă aduc la cunoștință următoarele decizii: Organizația de Eliberare a Palestinei recunoaște dreptul Israelului la existență în pace și securitate... O.E.P. acceptă Rezoluțiile Consiliului de Securitate nr. 242 și 338... O.E.P. renunță la utilizarea terorismului și la alte acte de violență și își va asuma responsabilitățile asupra tuturor elementelor și a personalului palestinian, pentru a preveni violarea acestor decizii și a-i pedepsi pe violatori... O.E.P. afirmă că articolele din Carta Națională Palestiniană care neagă dreptul la existență al Israelului și contravin acestei scrisori sunt declarate nule.

Cu sinceritate, Yasser Arafat.

Destinatarul a răspuns neîntârziat la scrisoare primită:

Domnului Yasser Arafat, Președintele O.E.P.

Domnule președinte,

Răspunzând scrisorii dumneavoastră din 9 septembrie 1993, doresc să vă confirm că, în

lumina deciziilor la care vă referiți în scrisoarea dumneavoastră, Guvernul Israelului a decis să recunoască O.E.P. ca unic reprezentant al poporului palestinian și să înceapă negocieri cu această organizație în cadrul procesului de pace în regiunea Orientului Mijlociu.

Yitzhak Rabin, Prim-Ministru al Israelului.

Aceste două scrisori-document de recunoaștere reciprocă între guvernul israelian și organizația palestiniană au devenit parte integrantă a Acordurilor de la Oslo semnate la 13 septembrie 1993, care instituiau pentru prima oară starea de pace în lungul conflict israeliano-palestinian.

Puțini fuseseră aceia care, cu 15 ani mai înainte, să nu fi fost surprinși văzându-l pe președintele Anwar Al-Sadat adresându-se israelienilor de la tribuna Knesset-ului, după cum nu au fost puțini nici cei care, după un deceniu și jumătate, asistau la istorica strângere de mână de la 13 septembrie 1993 între Yasser Arafat și primul ministru israelian Yitzhak Rabin, sub privirile zâmbitoare ale președintelui Bill Clinton, după parafarea Declarației de Principii menită să pună capăt unui conflict brutal și vechi de patru decenii între palestinieni și israelieni. Realitățile și evoluțiile ulterioare aveau să confirme, însă, aprehensiunile rostită atât de liderul palestinian, cât și de șeful executivului israelian, potrivit cărora „este mai ușor să declanșezi un război, decât să construiești pacea”.

Precedat de îndelungi tatonări și demersuri preliminare, beneficiind de susținerea celor două mari puteri ale timpului – Statele Unite și Uniunea Sovietică devenită Federația Rusă și exploatând prefacerile pe care prăbușirea Cortinei de Fier le-au produs în mentalitatea și modul de abordare și înțelegere a ideii și nevoii de pace, procesul negocierilor a demarat în 1991, la Madrid și s-a desfășurat, în cea mai mare parte într-o densă confidențialitate, în capitala norvegiană Oslo, dar având conexiuni și extensii în peste zece state regionale și extraregionale: Spania, Suedia, Norvegia, Egipt, Tunisia, Maroc, Iordania, Statele Unite, Federația Rusă, Marea Britanie, Franța.

Având ca negociator-șef al părții palestinienilor pe actualul președinte al Organizației de Eliberare a Palestinei și președinte al Autorității Naționale Palestiniene, Mahmud Abbas, procesul negocierilor s-a încheiat, oficial, după doi ani, la 13 septembrie 1993, prin semnarea, pe peluza din fața Casei Albe, a primului acord de conciliere între statul Israel și Organizația de Eliberare a Palestinei, denumit, din punct de vedere juridic, „Declarația de principii

Premierul israelian Yitzhak Rabin (stânga), președintele american Bill Clinton (centru) și liderul palestinian Yasser Arafat (dreapta)

privind aranjamentele interimare de autoguvernare palestiniană”. Interimatul menționat în titlu avea o durată convenită de cinci ani la expirarea căreia, adică în 1998, urma să fie proclamat un stat palestinian independent. În acest interval cronologic, era prevăzută instalarea unei administrații palestinienilor autonome în Cisiordania și Gaza, în paralel cu retragerea pe etape a prezenței militare și de altă natură a Israelului din aceste teritorii.

De la semnarea Acordului de la Oslo au trecut 27 de ani fără ca vreuna dintre prevederile majore ale acestui acord să își fi găsit expresia practică. Cauzele eșecului, la care sunt părtași atât palestinienii cât și israelienii, sunt pe cât de complexe, pe atât de numeroase și rândurile de față nu își propun să le inventarieze aici. Amintim numai, spre exemplificare, faliile care, din 2006 au scindat corpul politic și social palestinian și care au oferit Israelului o pârgie de temporizare a procesului păcii:

- pretextul că palestinienii nu reprezintă un interlocutor unificat și coerent pentru continuarea negocierilor;

- politica israeliană de colonizare evreiască în teritoriile autonome și de iudaizare demografică a Ierusalimului de Est – declarat drept capitală unificată și eternă a Statului Israel;

- lansarea în spațiul public a intențiilor guvernului Netanyahu, de anexare a coloniilor evreiești din Cisiordania, a văii Iordanului și a teritoriilor aflate în zona coastei nordice a Mării Moarte;

- lansarea la bursa negocierilor a inițiativei americane cunoscută drept „afacerea secolului”, care a perturbat relativul echilibru existent între

viziunile de soluționare a dosarului palestinian prin formula celor două state;

- opțiunea unui singur stat sau opțiunile federative care au redus, practic, acest dosar la un soi de pace economică și prosperă pentru palestinienii, dar fără un stat palestinian, în accepțiunea națională, politică și juridică a termenului.

Conducerea palestiniană a respins *de plano* situația la care s-a ajuns, avertizând cu denunțarea tuturor acordurilor semnate cu Israelul, începând cu Declarația de Principii din 1993. Dar, din rațiuni juridice, Autoritatea Națională Palestiniană se află în situația paradoxală de a nu putea să-și pună în practică avertismentele și aceasta pentru două motive.

Este vorba în primul rând de faptul că Acordurile de la Oslo nu conțin nicio referire la posibilitatea și la mecanismul unei denunțări a tratatului de către una sau alta dintre părțile semnatare.

Este vorba, în al doilea rând, de faptul că în descendența documentului de la Oslo partea palestiniană este semnatară a mai multor acorduri angajante - „Acordul Gaza - Ierihon” din 1994, „Acordul economic de la Paris” din iulie 1994, „Acordul Oslo II din 1995, cele două „Acorduri Wye River” din 1998 și 1999, așa-numita „Foaie de parcurs” convenită în 2002 cu „cvartetul internațional” (ONU, Uniunea Europeană, Statele Unite și Federația Rusă), „Acordul de la Annapolis” din 2007 și alte convenții pe probleme punctuale. Ori, toate acestea constituie temelia care legitimează însăși existența Autorității Naționale Palestiniene, denunțarea lor însemnând, automat, pierderea de către autoritatea palestiniană a rațiunii de a mai exista.

A murit pacea parafată acum 27 de ani?

La 16 septembrie, cotidianul israelian „Israel Today” publica afirmația, atribuită premierului Benjamin Netanyahu, potrivit căreia „există perspectiva ca palestinienii să revină la masa negocierilor cu preopinenții israelieni”. Cu adăugirea că acest lucru ar putea să fie acceptat numai dacă aceste tratative se vor circumscrie concepției americane de soluționare a dosarului palestinian dezvoltată de Donald Trump și botezată chiar de către liderul de la Casa Albă cu cognomenul „afacerea secolului”.

De pe o altă poziție, ambasadorul Statelor Unite în Israel, David Friedman, provoacă o nouă reacție palestiniană de protest printr-o declarație în care sugera ca actualul președinte palestinian Mahmud Abbas ar trebui să fie îndepărtat și înlocuit cu dizidentul Mohammed Dahlan, fost membru al

Fatah (din care a fost exclus), opozant al Autorității Palestiniene, stabilit în Emiratele Arabe Unite.

Baloane de încercare? Semnale că speranța de pace nu și-a dat obștescul sfârșit?

La 13 noiembrie 1974, cu 19 ani înainte de Oslo, de la tribuna Adunării Generale a ONU, Yasser Arafat (președintele Organizației de Eliberare a Palestinei și primul lider al unei organizații non-guvernamentale invitat să vorbească sub cupola organizației mondiale) rostea aceste cuvinte memorabile: „Am venit, domnule președinte, având într-o mână pușca revoltatului și în cealaltă o ramură de măslin. Nu lăsați să-mi cadă din mână ramura verde. Nu lăsați să-mi cadă din mână ramura verde!”

La 46 de ani de la rostirea acestor cuvinte și la 27 de ani de la semnarea principiilor de la Oslo, ramura de măslin a lui Yasser Arafat încă nu a dat roade. Și nimeni nu a răspuns, încă, la întrebarea simplă „de ce?”.

Sursa: commons.wikimedia.org

III. Pacea de la „Valea Seacă”

În limba arabă, geonimul „Wadi Araba”, cu versiunea ebraică Arava și HaArava înseamnă „vale aridă și seacă” și identifică o regiune deșertică situată între sudul Mării Moarte și Golful Aqaba, la mică distanță de granița dintre Statul Israel și Regatul Hașemit al Iordaniei. Aici, în orașelul Wadi Aqaba, la nord de portul israelian Eilat, au început să se deruleze o bună parte din negocierile israeliano-iordaniene care aveau să se încheie cu Acordul de pace între cele două state vecine, păstrat în literatura istorică sub numele de „Acordul de la Wadi Araba/Arava”. Negocierile nu au fost deloc ușoare, dar sub presiunile exercitate de administrația americană a lui Bill Clinton și cu încurajarea unor state arabe au condus la al treilea acord de pace arabo-israelian. Pe această bază, la

25 iulie 1994, la Washington, este semnată o „Declarație de nonbeligeranță” care a permis începerea unui intens proces de negocieri, astfel încât, la 26 octombrie 1994, la Casa Albă, suveranul iordanian Hussein Bin Talal, premierul israelian Yitzhak Rabin și președintele Bill Clinton au semnat „Tratatul de Pace între Statul Israel și Regatul Hașemit al Iordaniei” - la un an de la Acordurile de la Oslo și la 15 ani după Acordurile de la Camp David.

Regele Hussein Bin Talal (stânga), Președintele Bill Clinton (centru), premierul Yitzhak Rabin (dreapta)

Sursa: www.gettyimages.com

Analizat din punct de vedere politic și militar, actul de la 26 octombrie 1994 a pus capăt conflictului israeliano-iordanian, instaurând starea de pace în istorica vale a Iordanului. O importantă consecință imediată a acestuia s-a concretizat și prin încetarea stării de mobilizare a armatei, instituită pe ambele maluri ale Iordanului încă din iunie 1967, când Cisiordania și Ierusalimul răsăritean au fost ocupate de Israel.

Pe de altă parte, însă, societatea iordaniană - constituită în bună parte din cetățeni de origine palestiniană, mulți dintre ei provenind de pe malul drept al Iordanului, ocupat de Israel în războiul din iunie 1967 - a rămas ostilă normalizării relațiilor cu statul israelian. Demonstrațiile de protest au fost întâmpinate cu măsuri de represiune, arestări, limitarea libertății de exprimare și alte măsuri similare care în ultimul deceniu al secolului trecut au tensionat puternic liniștea internă și contractul social între monarhie și structurile societății civile.

Într-un fel, regele Hussein Bin Talal a acceptat normalizarea deplină a relațiilor cu vecinul israelian sub presiunea unor factori pe cât de importanți, pe atât de influenți. Este vorba, pe de o parte despre faptul că, după ce la Camp David Egiptul adoptase ecuația păcii cu Israelul și după ce Organizația de Eliberare a Palestinei își negociase, în secret, propria pace la Oslo, în vreme ce Siria lui Hafez Al

-Assad optase pentru un armistițiu etern și protejat de forțele ONU, regatul iordanian risca să rămână singur și, eventual, să își piardă rolul și autoritatea în contextul păcii regionale dar și statutul de custode al locurilor sacre din „Pământul sfânt”. Pe de altă parte, este vorba de presiunile asidue exercitate asupra monarhiei hașemite de către administrația americană condusă, la vremea respectivă, de Bill Clinton. Presiuni al căror pariu era reprezentat de realizarea unei ambianțe regionale care să nu mai constituie un motiv de preocupare la adresa securității statului evreu. O rezistență prea îndârjită la insistențele Washingtonului ar fi condus la pierderea avantajelor politice, financiare, economice asigurate de aliatul american, cu rezultate greu previzibile pentru stabilitatea însăși a dinastiei.

Tratatul de Pace era o nouă expresie a minuției și a abordării detaliului de care partea israeliană a dat dovadă în toate demersurile de negociere a păcii cu lumea arabă. Pe lângă un preambul și un bogat material adiacent (anexe, apendice, material imagistic și cartografic), documentul este structurat în 30 de articole care impresionează prin bogăția și varietatea tematică - de la o definiție a păcii și a principiilor sale fundamentale, la comunicații, turism, rezerve hidrografice și până la transporturi și telecomunicații.

În expunerea de motive a proiectului de lege propus pentru ratificarea de către parlamentul de la Amman a Tratatului de pace se regăsesc, ca argumente, garantarea suveranității statale, recunoașterea internațională a frontierei iordaniene, accesul garantat la resursele hidrografice și, lucru nu mai puțin important, recunoașterea și acceptarea de către Israel și de către comunitatea internațională a statutului Iordaniei și a monarhului său, în calitate de custode al locurilor sacre ale islamului și creștinismului din Ierusalim.

Asasinarea, de către un extremist evreu, a lui Yitzhak Rabin și ascensiunea pe eșichierul intern israelian a formațiunii de dreapta Likud, condusă de Benjamin Netanyahu, aveau să își pună amprenta profundă asupra procesului de pace, în toate componentele sale. Aveau să mai treacă aproape 30 de ani până când, în noile condiții geopolitice, să se înregistreze o revenire la ideea păcii israeliano-arabe. În aceste zile ideea se află într-un nou și controversat episod, pus, de data aceasta, sub emblema unui pragmatism asociat din punct de vedere semantic și executiv cu ideea de „afacere”. Și nu orice fel de afacere, ci una a secolului în care trăim.

IV. După un sfert de veac

La 6 octombrie a.c., se împlinesc 47 de ani de la „Războiul din Ramadan” care avea să ducă la primul acord de conciliere între arabi și evrei și, tot în această lună, în ziua de 26, se împlinesc 26 de ani de la de la semnarea ultimului pas făcut pe drumul spre pacea Orientului Mijlociu - Tratatul de Pace dintre Israel și Regatul Hașemit al Iordaniei. Un sfert de veac în care, în lumea arabă a Orientului Mijlociu, trenul păcii a fost, practic, dat uitării pe o linie secundară, fără a fi ajuns într-o așteptată gară terminus. De la al 42-lea președinte, America a ajuns la al 45-lea ocupant al Biroului Oval și se pregătește pentru trecerea la numărul 46. Din 2011, comunitatea arabă traversează o primăvară cenușie care nu dă semne că s-ar apropia de sfârșit, în vreme ce componenta palestiniană a acesteia continuă să rătăcească pe drumurile unui nou front al refuzului și împotrivirii față de o „afacere a secolului” prea puțin echitabilă.

Să ne aducem aminte:

La 6 decembrie 2017, președintele Donald Trump își anunța decizia de recunoaștere a Ierusalimului drept capitală eternă și unitară a Statului Israel și de transfer al ambasadei americane din Tel-Aviv în „Orașul Sfânt”.

În zilele de 25 și 26 iunie 2019, în cadrul unui „atelier de lucru” desfășurat în capitala Bahrainului, Manama, Casa Albă pune în discuție, ca parte a unei inițiative de pace, un plan pentru dezvoltare economică în teritoriile palestiniene autonome, urmând ca segmentul politic să fie dezvăluit ulterior. Autoritatea Națională Palestiniană respinge oferta americană, cu argumentul că „Palestina și suveranitatea nu sunt de vânzare”.

La 20 ianuarie 2020, este dată publicității inițiativa americană de pace cunoscută drept „afacerea secolului”. Esența acesteia se referea, de fapt, la o „pace economică”, fără referiri explicite la perspectiva unui stat palestinian.

A urmat un prim anunț-surpriză emis de Administrația Trump: în urma demersurilor întreprinse de partea americană, în coordonare cu guvernul israelian, Statul Emiratele Arabe Unite a acceptat, la 13 august 2020, încheierea unui Acord de normalizare politică, diplomatică și în alte domenii a relațiilor sale cu Statul Israel. Inițial s-a stabilit ca documentul de normalizare să fie semnat la Casa Albă, la data de 13 septembrie, adică în ziua în care, în urmă cu 26 de ani, avusese loc, tot la Casa Albă, semnarea „Acordurilor de la Oslo” între palestinieni și israelieni.

O surpriză similară a fost anunțată tot de la Casa

Albă și aceasta se referea la decizia din 11 septembrie a Regatului Bahrain de a urma exemplul precedent oferit de federația emirateză: monarhul bahrinez Hamad Bin Isa Al-Kalifa își dădea asentimentul pentru normalizarea globală a raporturilor dintre regatul său și statul Israel.

Cele două acorduri au fost semnate în cadrul unei ceremonii care s-a desfășurat la Casa Albă, la 15 septembrie, semnarii fiind miniștrii de Externe emiratez, Abdullah Bin Zayed Al-Nahyan și bahrinez, Abdullatif Bin Rashid Al-Zayani, premierul israelian Benjamin Netanyahu și supra-semnate de președintele Donald Trump.

Ministrul de externe bahrinez Abdullatif Bin Rashid Al-Zayani (stânga), premierul israelian Benjamin Netanyahu (centru stânga), președintele american Donald Trump (centru dreapta) și ministrul de externe emiratez Abdullah Bin Zayed Al-Nahyan (dreapta)
Sursa: tjnews.com

V. Cuvântul actorilor

Proiectul americano-israelian de normalizare a relațiilor dintre Israel și mediul său arab a primit denumirea simbolică de „Abraham”, biblicul personaj încorporând ideea de coexistență și pace. Sub semnul acestui simbol au fost realizate acordurile de normalizare a relațiilor bilaterale între Israel, pe de o parte și Emiratele Arabe Unite și Regatul Bahrain, pe de altă parte și, după toate semnalmentele, vor fi realizate acorduri similare și cu alte state arabe, sens în care sunt în plină desfășurare contacte la fel de discrete, acțiuni de mediere, argumentații și pertractări vizând o prelungire cât mai durabilă a vieții și misiunii „abrahamice”. Despre acest proces s-a scris și s-a comentat cu asiduitate, astfel încât în aceste rânduri nu vom adăuga noi comentarii. Vor fi prezentate, mai degrabă, spicuri din reacțiile, comentariile și aprecierile făcute de unii dintre principalii actori

dar și de către opinia publică din ceea ce mass-media a numit „tabăra învingătorilor versus tabăra celor perdanți”, chiar dacă, în ceea ce ne privește, apreciem drept prematur și neproductiv recursul la clasificări și scenarii într-un moment de răscruce al reasezărilor aflate în desfășurare pe eșichierul geopolitic al Orientului Mijlociu.

1. *Peace, Shalom, Salam*: Un punct de vedere emiratez

Pace. Acest cuvânt în versiunile sale engleză, ebraică și arabă a fost inscripționat cu litere mari pe fuzelajul avionului charter care, după semnarea acordurilor, a efectuat primul zbor direct de la aeroportul Ben Gurion, la Aeroportul Internațional din capitala emirateză Abu Dhabi, având la bord oficiali, jurnaliști și cetățeni israelieni.

La trei zile după semnarea Acordului de Normalizare, publicația americană „Wall Street Journal” găzduia în paginile sale un articol avându-l ca autor pe semnatarul acordului, ministrul emiratez de externe Abdullah Bin Zayed Al-Nahyan, articol în care, sub titlul „Peace, Shalom, Salam”, autorul prezenta viziunea sintetică a țării sale în legătură cu acordul circumscris serialului „Abraham”. Redăm, în traducere selectivă din limba arabă, materialul așa cum a fost preluat, la 18 septembrie, de către canalul saudit de televiziune prin satelit „Al-Arabiya”, care emite din Dubai:

„Tratatul de pace dintre statul Emiratele Arabe Unite și Statul Israel reprezintă o realizare diplomatică istorică și un indiciu aducător al speranței că progresul spre pacea din Orientului Mijlociu este posibil... În cursul săptămânii trecute, Regatul Bahrain și-a făcut cunoscută decizia de a semna, la rândul său, un tratat de pace cu Israelul, ceea ce înseamnă perspectiva unei abordări de tip nou a provocărilor din regiune, într-o parte a lumii și într-un moment încărcat de tensiuni și probleme... Este începutul unei epoci a optimismului și a încrederii că putem să înlocuim starea de conflict și oportunități cu starea de pace și conviețuire.

Este de la sine înțeles că înfruntarea provocărilor nu va fi ușoară, în măsura în care există state non-arabe și entități non-guvernamentale aliniate ideologiei de «rezistență perpetuă», apărătoare a extremismului în toate formele sale, dominate de nostalgia pentru reînvierea imperiilor pierdute și pentru reconstruirea califatului musulman.¹ Cel mai

1. Este vorba de așa-numitul „Front al Ripostei și Rezistenței”, o alianță constituită, după semnarea acordurilor egipteano-israeliene din 1979, din Iran, Siria, Libia, Yemenul de Sud și OEP, pentru continuarea luptei împotriva ocupației israeliene în teritoriile arabe.

bun răspuns dat acestora constă în modernizarea societăților noastre arabe, obiectiv pe care îl slujește, cu prioritate, normalizarea relațiilor dintre Emiratele Arabe și Israel. Participarea la acest proces a Statelor Unite ale Americii are, în acest sens, o importanță majoră. Noi, cei din Emiratele Arabe Unite, suntem atașați Islamului moderat și păcii egale pentru toți, așa cum a dovedit-o și vizita pe care, în anul trecut, suveranul pontif, Papa Francisc, a efectuat-o în Peninsula Arabă.

Un alt obiectiv al acordului dintre Emirate și Israel este reprezentat de crearea unui factor motrice comun al schimburilor economice, comerciale, culturale, de infrastructură și în alt domenii instituționale în vederea stabilirii unui cadru amplu și solid pentru dezvoltarea nu numai a statelor semnatare, ci a întregii comunități arabe a Orientului Mijlociu...

O preocupare centrală va fi asigurarea mersului înainte al procesului de soluționare a problemei palestinienilor. Semnarea acordului emiratezo-israelian a stopat planurile de anexiune în teritoriile palestinienilor. Conducerea palestiniană trebuie să folosească acest prilej pentru revizuirea programelor și abordărilor sale și pentru o implicare activă în dialoguri și negocieri fructuoase. Acest dialog va beneficia, în continuare, de tot sprijinul din partea Emiratelor Arabe Unite și are perspective de dezvoltare în noile condiții în care Emiratele vor avea un dialog nemijlocit cu statul Israel..."

2. Opinii și evaluări palestinienilor

În perioada 9-12 septembrie a.c., Centrul Palestinian pentru Studii și Cercetări Politice, în colaborare cu filiala din Ramallah a Fundației Konrad Adenauer, au realizat un sondaj de opinie în Cisiordania și Fâșia Gaza, pe marginea procesului de normalizare a relațiilor arabo-israeliene și referitor la opiniile societății palestinienilor în legătură cu ansamblul situației actuale și previzibile a procesului de soluționare a problemei palestinienilor. Rândurile de mai jos prezintă, pe capitole tematice, principalele rezultate ale sondajului:²

a) Acordul de normalizare a relațiilor bilaterale Emiratele Arabe Unite-Israel

- 63%: acordul este de importanță majoră; 32%: normalizarea are o importanță minoră.
- 86%: normalizarea relațiilor servește majoritar interesele Israelului; 8%: normalizarea este benefică pentru israelieni și palestinieni; numai 1%

cred că acordul servește cauza palestiniană.

- La solicitarea de a caracteriza, într-un singur cuvânt, sentimentele față de normalizarea arabo-israeliană, răspunsurile au fost: 53% - trădare, 17% - abandon, 13% - insultă, 9% - indiferență, 6% - tristețe, 1% - satisfacție.

- O majoritate de 70% din respondenți crede că Oman, Sudan, Maroc și Arabia Saudită vor semna acorduri de relații cu Israel.

- 53%: principalii vinovați pentru normalizare sunt palestinienii, pentru a fi recunoscut Israelul și a fi provocat scindarea societății și politicii palestinienilor; 42% nu împărtășesc această opinie.

b) Anexarea de teritorii și relațiile post-normalizare cu Israelul.

- 75%: Normalizarea va încuraja Israelul să continue politica anexionistă în teritoriile autonome; 19% cred că Israelul va renunța la anexiuni.

- 75 %: nu agreează denunțarea acordurilor cu Israelul. Consecința va fi un embargo; 59% cred că manifestările de violență armată între palestinieni și Israel se vor amplifica.

- O majoritate de 59% crede că Autoritatea Națională Palestiniană va intra în colaps.

c) Procesul de pace și „Afacerea secolului”.

- O majoritate de 62% consideră că soluția „celor două state” nu mai este de actualitate, iar 31% o consideră ca fiind fezabilă.

- 77% cred că realizarea unui stat palestinian în următorii cinci ani este iluzorie sau nerealistă.

- Care este calea cea mai potrivită pentru încetarea ocupației israeliene? 36%: lupta armată; 14%: rezistența non-violentă.

- Poziția față de „Afacerea secolului”: 92% - împotriva, 5% - o susțin.

- 62% (în creștere de la 58%) susțin retragerea din viața politică a președintelui Mahmud Abbas.

VI. „Abraham” și viitorul relațiilor dintre Israel și restul lumii arabe

Vreme de mai multe decenii, ideea unor contacte și, cu atât mai mult, a unor relații normale cu Israelul a constituit un tabu intangibil pentru comunitatea lumii arabe. Un tabu oficializat și instrumentalizat în 1967 când, așa cum am arătat deja, Summit-ul Ligii Arabe de la Khartoum a adoptat faimoasa „Rezoluție a celor trei NU”: NU păcii cu Israelul, NU recunoașterii existenței statale

2. Sursa: Palestinian Center for Policy and Survey, Ramallah, pcpsr.org/en/node/817

a Israelului, NU oricăror negocieri de pace cu Israelul. Cu toate că în 1979, 1993 și 1994, Egiptul, Organizația de Eliberare a Palestinei și Regatul Hașemit al Iordaniei au convenit tratate și documente de pace cu statul israelian, o bună parte din cele 22 de state și regimuri arabe continuă să își șlefuiască politicile regionale în funcție de puterea de influență și impactul triadei celor trei NU. Cu toate acestea, între Israel și unele guverne arabe au existat contacte indirecte – contacte politice non-oficiale, schimburi comerciale, fără ca acestea să aibă și o dimensiune socială semnificativă. Circumscrișă obiectivului de soluționare a conflictului arabo-israelian și israeliano-palestinian, inițiativa americană de pace a avut și are și obiectivul implicit de creare a unui ambient arab non-conflictual pentru securitatea și pacea statului israelian, prin normalizarea raporturilor dintre acesta și statele comunității arabe, inclusiv prin stabilirea de relații politico-diplomatice consfințite prin acorduri bilaterale. Premierul Netanyahu a declarat că va renunța la intențiile sale de anexiune și colonizare. O intenție salută de unele țări arabe, dar pusă sub semnul îndoielii de altele, ceea ce face ca felul în care vor evolua atât relațiile israeliano-arabe, cât și demersurile de soluționare a contenciosului israeliano-palestinian să fie neclare, cel puțin în momentul de față, cu atât mai mult cu cât acordurile „Abraham” au fost inițiate și realizate fără o conexiune directă cu dosarul palestinian și fără vreo informare sau consultare a actorului palestinian. În ultimă analiză, acordurile din pachetul „Abraham” se referă la relațiile bilaterale, ca expresie a dreptului suveran al statelor de a încheia tratate și de a stabili relații externe, astfel încât dacă încheierea acordurilor va avea consecințe negative este de presupus că acestea se vor referi, mai degrabă, la unitatea și clasică solidaritate panarabă.

VII. În loc de încheiere: ce va urma?

Fie și doar în lumina declarațiilor mai recente ale președintelui Donald Trump și ale secretarului de stat Mike Pompeo, caruselul normalizării arabo-israeliene își urmează dinamica, fiind de așteptat ca, potrivit Agenției *France Presse*, cel puțin încă patru state arabe să se alăture caravanei: Sudan, Sultanatul Oman, Maroc și Mauritania.

Mai aproape de concretizarea unei asemenea profeții cu o miză preponderent tranzacțională, în zilele de 21-23 septembrie, noul lider interimar al Sudanului (generalul Abdel Fattah Al-Burhan) a avut, în capitala emirateză, negocieri cu înalți oficiali americani și cu gazdele de la Abu Dhabi. În

acest caz, termenii „afacerii” au fost etalați pe masa negocierilor, urmând ca părțile să delibereze. Guvernul de la Khartoum solicită, punctual, scoaterea Sudanului de pe lista americană a statelor și entităților teroriste pe care a fost inclus în 1993, pentru găzduirea pe teritoriul său, între 1991-1996, a lui Osama Bin Laden și a structurilor rețelei teroriste Al-Qaida. Partea americană privește pozitiv o asemenea revendicare, cu condiția ca Sudanul să plătească despăgubiri în valoare de 330 milioane dolari familiilor celor 200 de victime ale atacurilor teroriste executate de Al-Qaida, în 1988, împotriva ambasadelor americane de la Dar Es Salaam (Tanzania) și Nairobi (Kenya), precum și ale celor 17 americani morți, în anul 2000, în atacul Al-Qaida asupra distrugătorului „U.S. Cole”, în rada portului yemenit Aden. În plus, Sudanul revendică, drept bonus pentru o eventuală normalizare, un ajutor financiar de peste trei miliarde dolari, pentru depășirea crizei economice majore pe care o traversează această țară.

În ceea ce privește nordul arab magrebian al continentului african, Mauritania și Maroc au o mai veche cronică a relațiilor bilaterale neoficiale cu Israelul, astfel încât o aliniere a acestora la procesul normalizării nu ar constitui o surpriză deosebită.

O excepție tranșantă a venit din partea Algeriei, care, prin glasul președintelui Abdelmadjid Tebboune, a făcut cunoscut că „nu va lua parte la îmbulzeala și la cursa arabă a relațiilor cu Israelul și nici nu va cauționa această orientare”.

În sfârșit, Arabia Saudită, ca epicentru al islamului și al politicilor arabe din Golf și din comunitatea arabă sunnită, își menține deocamdată rezerva față de relațiile directe cu statul evreu. Monarhia de la Riyadh rămâne fidelă poziției sale construită pe ideea că o normalizare a relațiilor sale cu Israelul nu este luată în calcul fără o soluționare justă și trainică a problemei palestinene.

Dar, la aceste condiționări, este necesar ca, pentru o normalizare de durată și cu adevărat funcțională, toți actorii statali implicați în acest proces să țină seama și de altă condiție, pe cât de importantă pe atât de puțin evocată în momentul de față și anume aceea care spune că legăturile cu guvernele arabe nu înseamnă, cu necesitate, și realizarea păcii stabile cu popoarele, societățile și mentalitățile din lumea arabo-islamică.

Siria – Israel: o afacere rusească a secolului?

Dinu COSTESCU

Evoluțiile ulterioare datei de 20 ianuarie 2020, când președintele Donald Trump a dezvăluit detaliile politice ale faimoasei sale „afaceri a secolului”, au confirmat ceea ce nici autorii inițiativei americane, nici actorii direct vizați de aceasta nu au exprimat decât cu jumătate de glas, ori s-au abținut de la comentarii convingătoare pe marginea acestui subiect. Anume că, mai mult decât a urmări o soluționare echitabilă și durabilă a dosarului palestinian, așa cum se susținuse în retorica publică, obiectivul fundamental al inițiativei a fost acela ca, inclusiv prin instrumentarea contenciosului palestinian, să se construiască o nouă paradigmă regională de securitate pentru statul Israel în ambientul său arab. Iar paradigma ar consta în normalizarea și codificarea unor relații de pace, cooperare și non-agresiune între lumea arabă și Israel. În acest context, la 13 august și 11 septembrie, Emiratele Arabe Unite, respectiv regatul Bahrain au acceptat încheierea unor tratate bilaterale de normalizare a relațiilor lor cu Israelul, acorduri care au fost semnate la Washington, la 15 septembrie, fiind de așteptat ca și alte state arabe să se alăture acestei inițiative.

Niciunul din statele semnatare și nici altele posibil dispuse să urmeze acestei inițiative nu s-au aflat și nu se află, *de facto* sau *de jure*, în stare de război cu statul evreu. Singura excepție de la această stare o reprezintă Siria, ale cărei relaționări cu partea israeliană sunt gestionate de un armistițiu militar aplicat prin rezoluția Consiliului de Securitate în contextul războiului din octombrie 1973, Siria fiind totodată și singura țară arabă care are o parte din teritoriul național sub ocupație israeliană.

diplomatice – cele arabofone, cu deosebire – se întreabă, în ultimul timp, dacă recente evoluții generate prin acordurile de normalizare a relațiilor arabo-israeliene nu sunt încurajatoare pentru o readucere în discuție a reluării procesului de negocieri de pace între regimul de la Damasc și vecinii să israelieni. Și dacă da, ce condiții ar trebui îndeplinite pentru aceasta, ce atuuri și ce rezerve există la fiecare din părțile beligerante?

După nouă ani de război civil, Siria și regimul de la Damasc se află într-o stare de acută izolare regională și internațională, iar pe plan intern situația poate fi descrisă drept dramatică. Din acest punct de vedere există destule precedente în care, ori de câte ori s-a aflat într-o situație dificilă, regimul baasist a apelat la demersuri confidențiale pentru a găsi o ieșire din criză, inclusiv în contextul regional, sau a acceptat ceea ce, în mod obișnuit, ar fi respins în numele unor sloganuri propagandistice și ideologice. După prăbușirea fostei URSS și a sistemului satelitar al Moscovei, marcând trecerea la o nouă polaritate a ordinii mondiale, fostul lider sirian Hafez Al-Assad a acceptat, în 1991, să se alăture „procesului de la Madrid” pentru pace în regiunea Orientului Mijlociu. De asemenea, acesta a acceptat angajarea țării sale în negocieri de pace (sub auspiciile administrației Bill Clinton) cu guvernul israelian condus, la vremea respectivă, de generalul Ehud Barak, negociatorul sirian fiind Farouk Al-Sharaa, ministru de externe și, ulterior, vice-președinte al statului.

Ehud Barak, Bill Clinton, Farouk Al-Sharaa

După două decenii infructuoase, negocierile au fost încetate odată cu moartea lui Hafez Al-Assad, la 10 iunie 2000.

Peste încă o jumătate de deceniu, ca urmare a asasinării, în 2005, a premierului libanez Rafik Hariri, Statele Unite și Uniunea Europeană au

Mijloacele de informare în masă, dar și mediile

supus Siria la o serie de măsuri izolaționiste puternice, Damascul fiind suspect de a fi fost „creierul” acestui atentat ucigaș. Și, încă o dată, în 2008, privirile conducerii siriene s-au îndreptat către Tel Aviv, pentru negocieri indirecte și secrete mediate de actualul președinte al Turciei, Recep Tayyip Erdoğan. Ușile comunității internaționale s-au redeschis în fața Siriei, noul președinte Bashar Al-Assad fiind invitat la numeroase conferințe, summit-uri și congrese arabe și internaționale. Dar cramponarea, de la bun început, a negociatorilor sirieni de cererea ca Israelul să elibereze întregul Platou Golan, până la Marea Tiberiada a determinat o nouă încetare a negocierilor. Un alt premier israelian al vremii, Ehud Olmert, menționează, în relatările sale memorialistice o afirmație elocventă a lui Bill Clinton care precizase că „dacă Israelul va semna un tratat de pace cu Siria ar fi un motiv de puternică satisfacție, căci vreau a-l face pe Bashar Al-Assad să înțeleagă că drumul spre Washington trece prin Israel”.

După un război civil distrugător care încă nu a fost tranșat, deși peste 70% din teritoriul național este controlat de guvernul de la Damasc, Siria trăiește, din nou, izolarea impusă de comunitatea occidentală în frunte cu Statele Unite. Dar, de data aceasta, tactica aplicată în alte împrejurări pentru ieșirea din criză nu mai funcționează. Siria de astăzi nu mai este Siria din 2000. Peisajul său este alcătuit din orașe prefăcute în munți de ruine, edificiul economic este în comă, teritoriul național însuși este fragmentat sau controlat în trei zone de control și influență militară de cinci puteri străine – Rusia, Statele Unite, Turcia, Iran și Israel. Orientul Mijlociu și lumea arabă nu mai sunt ceea ce au fost în urmă cu două sau trei decenii. Nici lumea nu mai este la fel.

Mai există, totuși, semnale de pace

Întrerupte în 2011, relațiile diplomatice ale Emiratelor Unite cu Siria au fost restabilite în decembrie 2018, la aceeași dată fiind redeschisă și ambasada emirateză din capitala siriană. Surse de presă menționează că monarhia de la Abu Dhabi a oferit, deja, asistență financiară și umanitară substanțială (medicamente, alimente), a finanțat reclădirea unor construcții publice și edilitare, centrale electrice, instalații de apă și pregătesc un eșalon de ofițeri de informații și ingineri sirieni în domeniul comunicațiilor și telecomunicațiilor. Spre deosebire de alte state și spre nemulțumirea aliatului iranian, guvernul de la Damasc s-a abținut să condamne acordurile de normalizare semnate de

Emirate și Bahrain cu Israelul. În cazul Siriei, tăcerea constituie o poziție politică elocventă ale cărei origini se regăsesc în anul 2018, când Donald Trump și Vladimir Putin au convenit să permită armatei guvernamentale siriene redesfășurarea în sudul țării, simultan cu retragerea milițiilor iraniene din zona de frontieră cu Iordania și cu Platoul Golan și reluarea misiunilor Forțelor ONU (UNDOF) la linia de demarcație dintre Golanul sirian și Golanul ocupat și anexat de către Israel.

Este, desigur, necesar ca, înainte de abordarea aspectelor pragmatice ale unei viitoare relaționări pacifiste între Siria și statul israelian, să se prefigureze răspunsuri adecvate și constructive cât privește pachetul de elemente care pot îngreuna sau sabota de la bun început orice demers în sensul celor de mai sus.

Este vorba, cu deosebire, de construcția unei convergențe de poziții în ceea ce privește auspiciile conjugate ruse și americane care să permită repunerea în mișcare a trenului păcii în ecuația Siria-Israel. Moscova și Washingtonul au atutul relațiilor pozitive pe care, în forme diferite, atât Statele Unite, cât și Federația Rusă le au cu partea israeliană. În același timp, însă, Vladimir Putin este singurul care dispune de relații funcționale și directe atât cu regimul lui Bashar Al-Assad și cu Israel, cât și cu celelalte două forțe regionale prezente pe eșichierul politico-militar sirian, respectiv Turcia lui Erdoğan și regimul teocratic iranian al ayatollahului Khamenei.

Este vorba, în al doilea rând, de abordarea complicatului nod gordian al puternicei prezențe iraniene pe teritoriul național sirian – un nod gordian a cărui dispariție interesează în gradul cel mai înalt și din rațiuni similare atât Israelul, cât și Statele Unite și Federația Rusă. Nu mai puțin complicat este și un alt nod gordian care ar trebui eliminat drept precondiție a oricărui discurs despre pacea negociată între sirieni și israelieni, anume la fel de puternica prezență turcească în Siria. Este lesne de înțeles că nici Israelul și nici Statele Unite nu vor manifesta disponibilitate pentru o normalizare a raporturilor cu un stat sirian „infestat”, în proximitatea frontierelor israeliene, de milițiile iraniene și de trupele unui Erdoğan tot mai implicat în focarele conflictuale din regiune – de la minoritatea kurdă la dosarul libian și la controlul rezervelor energetice din estul Mediteranei.

Și, nu în ultimul rând, este vorba de măsura în care Bashar Al-Assad însuși este, în actualul context intern și regional, dispus să accepte o pace insuficient de convingătoare și avantajoasă.

Subiectul este, deocamdată, doar o temă de meditație. Mai ales pentru Vladimir Putin, care ar putea să treacă de la meditație la o nouă „afacere a secolului”, de proveniență rusă de data aceasta. Concretizată într-un acord de pace juridică Siria – Israel, această nouă „afacere a secolului” va putea

să scrie ultima pagină a istoriei unui conflict care, început odată cu războiul din 1948-1949, a făcut ca, vreme de șapte decenii, Orientul Mijlociu să fie, înainte de toate, un „Orient al conflictului israeliano - arab”.

Golful Arab și relațiile bilaterale cu Israelul. După Abu Dhabi, a fost Bahrainul. Cine urmează?

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

La mai puțin de o lună după ce federația Emiratelor Arabe Unite a anunțat oficial stabilirea de relații directe, politico-diplomatice și în orice alte domenii cu Israelul, la 11 septembrie, Casa Albă a anunțat repetarea unei asemenea decizii de către micul dar bogatul regat al Bahrainului, semnarea acordului israeliano-bahrainez fiind stabilită pentru data de 15 septembrie, tot la Casa Albă. Privit din perspectiva punctuală a implicării directe a Administrației americane, Bahrainul este, după, Emirate, al doilea stat arab de pe malul occidental al Golfului și cel de-al cincilea stat regional care își consfințește prin acorduri și tratate relațiile cu statul evreu, după Egipt, Iordania, actorul non-statal Organizația de Eliberare a Palestinei și Emiratele Arabe Unite.

Este greu de știut dacă ne aflăm în fața unei noi paradigme de politică regională, coordonată de bagheta saudită, a monarhiilor membre ale Consiliului de Cooperare al Golfului – cu excepția Kuwaitului, mai conservator și mai independent în raport cu dinastia Al-Saud și a Qatarului, exclus din această organizație subregională arabă. Dar reacțiile pozitive și elogioase ale tuturor regimurilor arabe din Golf, față de deciziile adoptate la Abu Dhabi lasă loc pentru credibilizarea unei asemenea ipoteze.

Chiar și în absența unei susțineri juridice, statele în discuție nu au fost străine de practica unor varii

opțiuni de relații, cel mai adesea confidentiale, cu statul Israel.

Arabia Saudită și guvernele de la Tel Aviv au fundamentat și desfășurat o activă conlucrare în domeniul informațiilor de securitate. Cel puțin începând cu anul 2000, Qatarul s-a situat printre importanții parteneri de relații comerciale și economice cu partea israeliană. Fostul monarh al Omanului, sultanul Qabus Ibn Said, dar și actualul succesor al acestuia, Haytham Bin Tariq Al-Said, au avut un discurs de pace cu statul evreu, premierul Benjamin Netanyahu însuși fiind primit oficial ca vizitator al capitalei Muscat. Nu cu mult diferită a fost și retorica publică a regelui bahrainez, Hamad Bin Issa Al-Khalifa în ceea ce privește chestiunea păcii arabo-israeliene și faptul că „Israelul trebuie privit ca parte indivizibilă a regiunii Orientului Mijlociu”. Oficialii emiratezi, la rândul lor, au prefațat relațiile oficiale cu Israelul prin mai multe acțiuni consistente de cooperare pe linie de securitate, comercial-economică, sportivă ș.a.m.d.

După îndelungate tatonări și contacte de culise, orientarea și dorința de coexistență pașnică cu Israelul au fisurat carapacea confidentialității, devenind poziție publică și oficială mai întâi a Emiratelor Arabe Unite, apoi a Bahrainului și, cu certitudine, a altor state arabe din Golf, doritoare de a intra pe ușile deschise ale normalizării.

Această evoluție, pe care liderul de la Casa Albă a caracterizat-o drept istorică, nu ar fi fost, probabil, posibilă fără încuviințarea Arabiei Saudite a cărei influență asupra monarhiei bahreineze este cea mai concretă și activă în comparație cu restul petromonarhiilor aflate în sfera gravitațională a mai marelui frate de la Riyadh. În cazul Bahrainului, Arabia Saudită a fost cea care a susținut micul regat în depășirea crizelor financiare cu care regatul insular s-a confruntat și tot Arabia Saudită a intervenit militar, în 2018, când familia domnitoare de la Manama s-a aflat pe marginea prăbușirii, în fața cu amplele manifestări ale minorității confessionale šiite instigată de regimul teocratic iranian.

Din dorința de a aduce pacea între lumea arabă și Israel înainte de încheierea primului său mandat în Biroul Oval, Administrația Trump nu a precupețit tentativele și presiunile de a obține din partea monarhului saudit o aliniere la șirul normalizărilor relaționale cu statul evreu, fără ca bătrânul suveran să se lase înduplecat. Este de presupus că, în calitate sa de tutore al simbolurilor fundamentale ale religiei islamice și revendicându-se a fi centru și ocrotitor al comunității musulmane arabe și globale, Arabia Saudită nu va proceda, într-un viitor prea apropiat, la o oficializare publică și juridică a raporturilor sale cu „inamicul sionist” de până mai ieri. Și nici nu are motive întemeiate să se grăbească în această direcție, cel puțin în măsura în care monarhia saudită întreține, deja, contacte confidentiale cu Israelul pe care, *in extremis*, îl consideră a oferi o garanție neinstrumentalizată împotriva intențiilor duplicitate ale regimului teocratic iranian. Se poate afirma, cu toate acestea, că regatul saudit este deschis unei relaționări normale cu statul evreu, preferând însă să rămână în expectativă, spre a putea vedea și evalua rezultatele primelor normalizări ale experiențelor emirateze, bahreineze și a altora, încă nu îndeajuns de cristalizate.

Regele Bahreinului, Hamad Bin Issa Al-Khalifa

În cazul punctual al Bahrainului, analiștii regionali au reținut aspectul că, în „curse pentru Israel”,

monarhia de la Manama s-a dovedit a fi cel mai nerăbdător și entuziast susținător al acestui proces, iar această atitudine a fost puternic încurajată și susținută de un dublu considerent: pentru Administrația Trump, alinierea Bahrainului a fost privită, mai degrabă, ca un număr în plus pe lista de normalizări care să fie realizate până la data de 3 noiembrie. În fond, esența „afacerii secolului” lansată de Donald Trump a fost dată nu atât de rezolvarea durabilă și echitabilă a dosarului palestinian, ci, înainte de toate, de implementarea strategiei americane de creare, în jurul Israelului, a unui context arab prietenos în care statul evreu să fie considerat ca „parte inseparabilă”, așa cum declarau oficialii din sultanatul Oman. Pentru regele Hamad Bin Issa Al-Khalifa, angajarea pe „drumul Ierusalimului” înseamnă o poliță de asigurare de securitate suplimentară eliberată de SUA. Ceea ce este un argument extrem de important pentru cel mai mic stat arab aflat între ciocanul propriilor capacități limitate și nicovala expansionismului teocratic iranian pentru care Bahrainul este considerat parte teritorială a Iranului istoric. Iar normalizarea relațiilor bahreinezo-israeliene mai înseamnă, în perspectivă, posibila apariție a unei axe Arabia Saudită-Emiratele Arabe Unite și Israel. Adică un cec valoros pentru vizibilitatea politică și asigurarea securității micului regat într-un Orient Mijlociu instabil și dominat de împovărătoria logică a conflictului. Rămâne de văzut dacă și când, în atari conjuncturi, statele arabe „pacifiste și neutre” de pe coasta occidentală a Golfului Arabo-Persic – Kuwaitul și Sultanatul Oman – vor opta pentru susținerea inertială a abordărilor lor politice tradiționale sau vor alege să apere „spiritul de echipă”, inclusiv prin alăturarea la caravana normalizării. Acest lucru va aduce în actualitate, inclusiv la presiunile americane, și problema reprimirii Qatarului în „familia petromonarhiilor”. Se va putea vorbi, astfel, de o nouă coordonată strategică regională, adică o nouă axă având ca actori Consiliul de Cooperare al Golfului - la Răsărit și Israelul - la Vest.

NOTĂ: La 15 septembrie, pe peluza din fața Casei Albe, premierul Benjamin Netanyahu și miniștrii de Externe ai Emiratelor Arabe Unite și Bahrainului au semnat acordurile de pace și de normalizare a relațiilor bilaterale israeliano-emirateze și israeliano-bahreineze. Documentele urmează a fi prezentate, pentru ratificare, Parlamentului (Knessetului), după care conținutul acestora va fi pus în circulație publică. Invitate să participe la ceremonia semnării, statele comunității europene au avut un singur participant, respectiv ministrul de Externe al Ungariei, Peter Szijjarto.

Liban: revoluție, clientelism, confesionalism sau dificila cale către reformă

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

La 17 octombrie 2019, spațiul public libanez a fost adus într-o stare de ebulliție și incandescență în fața căreia gazele lacrimogene, bastoanele și măsurile represive obișnuite în asemenea conjuncturi s-au dovedit în totalitate neputincioase. Aceasta a fost precedată de manifestații protestatare mocnite, generate de o lungă acumulare de nemulțumiri populare cu privire la deteriorarea tot mai greu suportabilă a nivelului de trai, cu toate aspectele sale morale, economice, sociale, instituționale. Picătura care a umplut paharul și scânteia declanșatoare a „noii revoluții a cedrului” s-a regăsit într-o banală măsură de austeritate prin care guvernul condus de premierul Saad Hariri impunea o taxă lunară suplimentară, de șase dolari, asupra mesageriei *WhatsApp*. Măsura în sine nu a fost substanțial mai aspră decât multe altele anterioare implementate de autorități, dar impactul său a avut, după atâtea acumulări de nemulțumire socială, potențialul de a mobiliza peste două milioane de protestatari, din totalul de șase milioane al populației libaneze. Aceasta s-a decis, spontan, să se împotrivescă unui sistem acuzat de corupție endemică, inerție și incompetență. De la revendicări ținând de aspectele cenușii și carențele economice și financiare cotidiene - imputabile sistemului libanez și elitelor gerontocratice care, de la crearea Libanului ca entitate statală independentă, au condus, discreționar și nu întotdeauna constructiv, destinele Libanului și ale libanezilor - revoltele revendicative și-au extins aria de cuprindere tematică a protestelor, tot mai radicalizate ca urmare a lipsei unor reacții dialogale din parte sistemului, pentru a cere „plecarea tuturor” celor ce au deținut, din 1943, supremația absolută a supra țării. „Poporul vrea să plece toți”(kullu, „Când spunem «toți», asta înseamnă toți care au adus Libanul în situația actuală”).

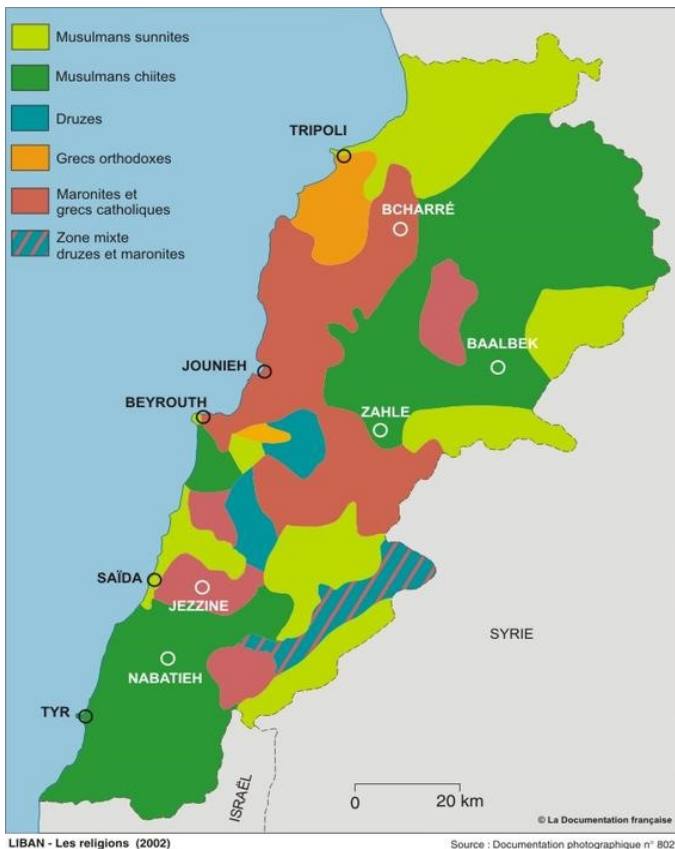

Demisia Guvernului Saad Hariri nu a fost decât o reitereare, exprimată într-un narativ cosmetizat doar în registrul declarativ. Pentru prima oară, de după războiul civil, libanezii, mai toți reprezentați de generația tânără, au pus pe un plan secund revendicările social-economice, pentru a cere, „noua schimbare la față a Libanului”, înțeleasă ca renunțare tranșantă la Libanul confesional moștenit de la tutela franceză de după primul Război Mondial. Generația a solicitat trecerea la „Libanul tuturor libanezilor”, debarasați de o structură colonială impusă din exterior, inclusiv pentru a cere eliberarea Libanului de comunitarismul religios în favoarea unui adevărat Liban al cetățeniei.

Confesionalismul libanez: Între afirmarea identității și reversul acesteia

Identitatea națională a Libanului este o realitate creată după primul Război Mondial, când, în virtutea faimoaselor acorduri anglo-franceze din 1918 numite după numele inginerilor lor, englezul Mike Sykes și francezul Francis Georges-Picot, Orientul Mijlociu era împărțit între Franța și Marea Britanie, după principiul *divide et impera*. Autoritățile mandatare franceze au dispus segmentarea fostului vilaiet Siria în cinci „state”, ale căror frontiere au fost stabilite în funcție de configurația teritorială a comunităților confesionale. Pe lângă sandjacatul Alexandreta (Iskenderun, în actuala provincie turcească Hatay) care este donat, drept compensație, republicii turce post-otomane, Siria este segmentată în „statele” Marele Liban, Alep, Damasc, Statul Alawit și statul „Jabal Druz”, locuit de comunitatea confesională a durzilor. O constituție a „Marelui Liban”, elaborată de autoritățile mandatare franceze în 1926, instituie comunitarismul confesional ca fundament și principiu de existență și funcționare statală, principiu care va fi preluat și după independența libaneză, în 1943. Aceasta este adoptată sub numele de „Pactul Național”- în fond o constituție nescrisă - convenit între marile confesiuni religioase care, pe această bază, își împart puterea politică. Potrivit acestui agreement, președintele statului trebuie să provină din confesiunea creștină maronită, postul de premier al guvernului le revine musulmanilor sunniți, iar postul de șef al Camerei Deputaților este apanaj al confesiunii musulmane šiite. Această formă de împărțire a principalelor puteri statale

între componentele complicatului mozaic religios confesional libanez devine referențialul fundamental al vieții politico-economice. Sistemul s-a înrădăcinat în așa măsură încât sfera politicului se subordonează morfologiei confesionale printr-un comunitarism fără al cărui cuvânt și acord prioritar (dacă nu chiar exclusivist) funcționarea instituțiilor statele, în diversitatea acestora, este practic marginalizată, dacă nu subordonată de-a dreptul. Din perspectivă structurală, peisajul comunitar confesional al Libanului este dominat de creștinism și islam, pe lângă acestea coexistând comunități marginale, ținând de alte credințe și rituri, astfel:

Principalele confesiuni libaneze, repartitia teritorială

I. Creștinii, cu o reprezentare numerică de 45%, ușor inferioară, demografic, în raport cu dimensiunea religiei islamice. În această categorie sunt recunoscute și activează următoarele comunități confesionale:

1. Maroniți (catolici)
2. Greco-ortodocși
3. Greco-catolici
4. Armeni de rit catolic
5. Armeni ortodocși (apostolici)
6. Siriaci (catolici)
7. Iacobini (siriaci ortodocși)

8. Caldeeni (catolici)
9. Nestorieni, biserică autocefală
10. Copti (ortodocși)

II. Islamul, cu o proporție procentuală de 54%, cu următoarea componență structurală:

1. Sunniți, cca 27%
2. Șiiți, 27 %
3. Comunitatea druză (musulmani heterodocși)
4. Alawiți, de inspirație šiită duodecimană
5. Ismailiți (de orientare šiită)

III. Alții: Secta Bahai, mormoni, budiști, evrei (sub 5.000 de oameni).

În istoria modernă a Libanului, sistemul multiconfesional a avut un rol decisiv în dezvoltarea națională pe plan intern și la menținerea și funcționarea armonioasă a edificiului economico-social, realitate care a făcut ca, pentru mai multă vreme, Libanului să îi fie acordat cognomenul de Elveția Orientului Mijlociu. Tot atât de adevărat este și faptul că războiul civil libanez din anii 1975-1990 a marcat, pe de o parte, începutul unui curent regresiv pe plan intern, determinat și de ingerințele externe și, pe de altă parte, de politizarea mai accentuată a sistemului confesional, accentuarea izolării și distanțării inter-confesionale și instrumentarea identităților confesionale – în scopul implicării religioase în sfera politicului, dezvoltarea unui clientelism invaziv și păstrarea unor privilegii politice și economico-sociale generatoare, la rândul lor, de corupție de grup și instituțională și, nu în ultimul rând, de ruperea elitelor și cercurilor decizionale de problemele și disfuncțiile reale ale edificiului național în toate resorturile vitale ale acestuia. Departe de a aduce o schimbare în sens pozitiv, războiul civil libanez a consolidat alianța între clanuri și grupuri de interese, iar argumentele ce țineau de identitatea confesională au devenit tot mai agresiv instrumente de monopolizare a confesionalismului însuși, a principalelor sectoare ale vieții politice și economico-financiare și generatoare de profituri, la adăpost de acțiunea legii publice.

Revoluție și comunitarism – dificila coabitare

Afectat de una dintre cele mai corozive crize politice, economico-sociale și instituționale din istoria sa, Libanul se prezintă, la trei ani de la declanșarea revoltelor populare, ca un stat tot mai amenințat de prăbușirea în faliment și de destrămarea totală a contractului social. Acesta este un proces în care nu puțini analiști văd primejdia reîntoarcerii țării la războiul civil, în cazul în care

ieșirea din situația actuală nu se va petrece cât mai curând.

Acumularea tensiunilor sociale a fost, în mod brutal, accentuată de teribilele explozii produse la 4 august în portul Beirut. Acestea au lăsat în urmă 200 de morți și 6000 de răniți, o capitală pe jumătate distrusă sau paralizată, și au determinat radicalizarea contestatară a unei societăți civile pentru care demontarea din rădăcini a sistemului de guvernare politic, confesional, incapabil să realizeze o reală concordie națională și iremediabil compromis de corupție a surclasat revendicările economice și neajunsurile cotidiene. Astfel, societatea civilă s-a focalizat pe sloganul viral *Irhal Kullu* – „Să plece toți”, inclusiv președintele statului și totalitatea gerontocrației și a liderilor de clanuri și grupuri.

Dar, în pofida acestei situații șubrede, spiritul comunitarismului politic și confesional, atașamentul obstinat față de menținerea privilegiilor sectare și starea de non-combat a opoziției parlamentare continuă să favorizeze, cu energie, lunecarea tot mai evidentă a Libanului către naufragiu și colaps.

Pe de altă parte, „noua revoluție a cedrului” poartă în sine virusii propriei fragmentări și fragilități. Și este suficient să fie amintit, în acest sens, faptul că, dincolo de aparenta coeziune în spațiul public, „primăvara libaneză” este profund afectată de mentalitatea atavică, adânc înrădăcinată. Mentalitate ce face ca, mai presus de radicalismul discursului „solidar”, această revoltă să fie dominată de primatul identității politice, confesionale și provinciale și de un „cult al liderului” de clan, de grup politic sau confesional văzut drept izvor, patron, simbol infailibil și garant al binelui național și individual. Astfel, revoluția libaneză este, mai degrabă, o alăturare conjuncturală de voințe care rezonază, de fapt, în funcție de tonalitatea dată de clopotele bisericilor sau de minaretele moscheilor, dar și de afinitățile culturale și mercantile față de diverșii actori non-libanezi fie din ambianța regională, fie din spațiul extra-regional. Această aderență identitară la simpatiile politice și la apartenențele confesionale, ca și mulțimea acelor așa numiți *Al-Mu'ala* – categoria socială clientelară în raport cu state străine, precum Siria, Iranul, Arabia Saudită, Franța, Statele Unite etc. – exploatează aceste pârghii pentru a-și scoate în față proprii pioni pe tabla de șah a Libanului, împotriva pionilor celorlalte tabere adverse. Este vorba, în ultimă analiză, de aceeași dicotomie care i-a segmentat

dintotdeauna pe libanezi în raport de identitatea comunitară a taberelor.

Mai renaște pasărea Phoenix?

La aproape o lună de la deflagrația din portul Beirut și de la demisia „guvernului de serviciu” condus de Hassan Diab, elitele comunitare din Liban se află într-o maximă ebuliție a consultărilor pentru ieșirea din criză, începând cu investirea unui nou premier care să conducă un Cabinet al reformelor. Este o întreprindere deloc ușoară, în măsura în care aceste demersuri au drept miză renunțarea abruptă la sectarismul rentier confesional și politic. Iar din acest punct de vedere, elementul de discordie se regăsește în lipsa de consens asupra formei la care să se recurgă în cristalizarea unei alternative unanim acceptabile. În conclavurile mai mult sau mai puțin publice, opiniile sunt împărțite între trei variante:

1) menținerea, retușată, a Constituției din 1926, care a fundamentat paradigma comunitarismului libanez;

2) o dezvoltare imprecisă, deocamdată, a Pactului Național din 1943;

3) acreditarea ca punct central de referință, a Acordului de Reconciliere Națională, cunoscut în mod curent drept Acordul de la Taif, semnat la 22 octombrie 1989 în orașul omonim din Arabia Saudită. Acesta a fost menit să pună capăt războiului civil și să reinstaureze normalitatea Libanului, inclusiv prin limitarea privilegiilor deținute de blocurile politice și confesiunile religioase, beneficiare ale sistemului clientelar ale „rentelor” și „cotelor” (*Muhasasa*) prin care acestea dețin monopolul asupra politicii libaneze și a sectoarelor economice, financiare și de servicii.

Un alt nod gordian complicat este reprezentat de găsirea unui *modus operandi* în ceea ce privește locul și rolul formațiunii politico-militare pro-iraniene Hezbollah, problemă a cărei soluționare condiționează asistența de reconstrucție și dezvoltare pe care comunitatea occidentală și instituțiile financiare internaționale sunt dispuse să o acorde Libanului „reformat și restructurat”.

La începutul lunii august, adjunctul secretarului de stat american Mike Pompeo a vizitat Beirutul pentru consultări cu partea libaneză, iar președintele francez Emmanuel Macron a revenit în capitala libaneză, în principal pentru a exercita presiuni persuasive asupra decidenților libanezi aflați într-o poziție dificilă, între protestele populare care nu dau semne că vor înceta prea curând și presiunile externe.

Drama pe care o trăiesc libanezii nu trebuie evaluată cu etaloanele aplicabile în cazul unor mari catastrofe de genul unui tsunami, al unei deflagrații atomice sau a dezastrului care a ruinat Pompeiul. Ceea ce s-a întâmplat și se întâmplă în Liban este rezultat al faptelor și atitudinilor omului libanez, singurul care, cu susținerea comunității internaționale, este și trebuie să fie cel care să reînvie pasărea Phoenix, reparându-și țara și reclădindu-se pe sine, pentru ca țara cedrilor să redevină, pentru totdeauna, un „Liban al tuturor libanezilor”.

NOTE:

- La 31 august, cu 90 de voturi din 120, Parlamentul libanez a aprobat investirea diplomatului și universitarului sunnit Mustafa Adib ca premier desemnat cu formarea și conducerea noului guvern libanez. Investirea noului șef al executivului de la Beirut a fost susținută și de formațiunile šiite Hezbollah și Amal, de Mișcarea Patriotică Liberală condusă de președintele Michel Aoun prin intermediul ginerelui său Gebran Bassil, de Mișcarea „Viitorul” a fostului prim-ministru Saad Hariri și de foștii premieri Hassan Diab, Fouad Siniora, Najib Miqati și Talal Salman. Fost ambasador al Libanului în Germania, profesor universitar, ca și predecesorul său, Mustafa Adib are în fața sa rezolvarea prioritară a cel puțin patru dosare deloc simple, respectiv reconstrucția, după pagubele produse de exploziile de la 4 august, desfășurarea și finalizarea anchetelor judiciare aflate pe rol în legătură cu tragedia din portul Beirut, reforma economică și reformarea sistemului. Analistii libanezi apreciază că, fără o susținere solidă din partea partidelor politice, a blocurilor electorale și a liderilor confesionali, adică tot ceea ce alcătuiește actualul sistem care trebuie reformat, Mustafa Adib va avea o misiune deloc comodă.

- La doar câteva ore după desemnarea noului premier, președintele Franței, Emmanuel Macron a

sosit la Beirut, în a doua sa vizită în mai puțin de o lună. Șeful statului francez a stabilit un răgaz de 90 de zile pentru implementarea primelor măsuri de reformă a sistemului libanez, în caz contrar Libanul urmând să fie supus unor penalități internaționale severe. Emmanuel Macron a anunțat organizarea, la Paris, în coordonare cu ONU, a unei conferințe internaționale consacrate ajutorării Libanului. Conferința urmează a avea loc la jumătatea lunii octombrie a.c.

DESPRE AUTORI

Dr. Daniel S. Hamilton este membru de onoare al Fundației Austriece *Marshall* și directorul Planului Europa Globală al Centrului Internațional pentru Expertiză *Woodrow Wilson* din Washington D.C. Este, de asemenea, membru al Institutului pentru Politică Externă al Școlii pentru Studii Internaționale Avansate din cadrul Universității *Johns Hopkins*. Este un scriitor premiat, fost diplomat senior al SUA, responsabil pe probleme legate de NATO și de securitatea transatlantică, relațiile dintre SUA și UE, precum și stabilitatea SE Europei.

George Cristian Maior a fost acreditat în calitate de ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Statele Unite ale Americii la 29 iunie 2015, începându-și oficial mandatul odată cu prezentarea scrisorilor de acreditare la 17 septembrie 2015. George Cristian Maior și-a început cariera diplomatică în anul 1992, în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, la Departamentul Tratatelor și la Departamentul Afaceri Strategice. Între anii 1997-1999 a îndeplinit funcția de însărcinat cu afaceri a.i. al Ambasadei României din R. Irlanda. În anul 2004 i-a fost conferit gradul diplomatic de ambasador.

Ambasadorul **Ion I. Jinga** este diplomat de carieră și lucrează în MAE din anul 1992. Între 1995 și 2001 a fost diplomat, adjunct al ambasadorului și însărcinat cu afaceri la Misiunea României la UE, Bruxelles, iar în perioada 2002 – 2003 a ocupat funcția de director general pentru Uniunea Europeană în MAE. În anul 2003 a fost numit ambasador în Belgia, între 2008 - 2015 a fost ambasador în Marea Britanie, iar din 2015 este Reprezentantul Permanent al României la Organizația Națiunilor Unite, New York.

Denis Cenușă este analist politic care în prezent este cercetător la Institutul pentru Științe Politice din cadrul Universității Justus-Liebig (Germania) unde desfășoară cercetări doctorale asupra impactului UE asupra rezilienței statului în Europa de Est, cu accent pe R.Moldova, Georgia și Ucraina.

Intelectuală și politiciană de stânga, **Gabriela Crețu** deține din 2016 funcția de președintă a Comisiei pentru afaceri europene a Senatului. În primul semestru din 2019, a coordonat dimensiunea parlamentară a Președinției României la Consiliul Uniunii Europene. Membră a Senatului din 2012, este raportoare deosebită pe tematici care privesc aspectele politice, economice și financiare ale Uniunii Europene. Anterior, a fost membră observatoare și membră a Parlamentului European (2005-2009), membră a Camerei Deputaților (2004-2007) și reprezentantă permanentă pe lângă instituțiile europene (2009-2012).

Răzvan Munteanu este doctor în Științe Politice și președintele think tank-ului Chamber of Excellence in International Affairs (CEIA). Este autorul și co-autorul mai multor cărți și articole de specialitate și colaborator al unor publicații media din România și Republica Moldova. Cea mai recentă carte a sa a apărut în 2020 la editura TopForm, sub titlul *Impactul Primăverii Arabe asupra dinamicilor relațiilor de putere din Orientul Mijlociu*. În prezent, este realizatorul talk show-ului tv *Check Media* realizat la B1 TV, o producție unică propunându-și să lupte împotriva combaterii propagandei externe din România. În perioada 2018-2019 a condus una din campaniile de comunicare publică a NATO din țara noastră, în cadrul proiectului *Youth for Understanding NATO*.

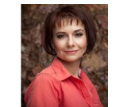
Vladimir Socor este membru al Fundației „Jamestown”, corespondent al publicației acestei fundații, „Eurasia Daily Monitor” (1995-prezent), unde scrie articole zilnic. Este expert pe zona fostei URSS, Europa de Est, Cauzului de Sud și Asia Centrală. Abordează problematici legate de politicile Occidentale și ale Federației Ruse, cu accent pe resurse energetice, securitate regională, politica externă a Federației Ruse, conflicte secesioniste și politici și programe NATO.

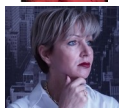
Anna Borshchevskaya este membru al Washington Institute, specializată în politica Rusiei în Orientul Mijlociu. În plus, colaborează cu Oxford Analytica și este membru al Fundației Europene pentru Democrație. A lucrat anterior pentru Consiliul Atlantic și pentru Institutul Peterson pentru Economie Internațională. A lucrat ca analist pentru un contractor militar american în Afghanistan și a fost director pe probleme de comunicare în cadrul Congresului Islamic American. Analizele sale apar frecvent în publicații precum *Foreign Affairs*, *The Hill*, *The New Criterion* și *Middle East Quarterly*. Și-a obținut doctoratul în cadrul Universității George Mason.

Marius-Sorin Miclea este diplomat de carieră. A urmat cursurile Liceului Militar „Mihai Viteazul”, ale Școlii Militare de Ofițeri Activi de Aviație „Aurel Vlaicu”, ale Facultății de Drept și ale Colegiului Național de Apărare din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I.” A studiat în Franța, devenind Doctor în Relații Internaționale și Studii Europene la Universitatea din Lyon și Master în Științe Politice la Universitatea din Grenoble. A mai studiat la Institutul de Înalte Studii pentru Apărare Națională a Franței, din Paris. Este posesorul unei diplome de inspector internațional în controlul armamentelor, obținută în anul 2006, în Franța. În plan profesional, începând cu 1985 a deținut diferite funcții în cadrul Forțelor Aeriene ale României, iar în perioada 2006-2008 a fost inspector internațional în controlul armamentelor. Din anul 2008 activează în diplomație, în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României, deținând gradul diplomatic de consul general.

Eva J. Koulouriotis este analist politic grec, specializat în Orientul Mijlociu. Este de asemenea scriitoare și comentator la diverse instituții internaționale. Web: www.evakoulouriotis.com

Jelena Milić este director al Centrului pentru studii Euro-Atlantice din Belgrad, Serbia și unul dintre cei mai influenți analiști politici din Serbia și Balcanii de Vest. Principalele domenii de expertiză și interes sunt: relațiile transatlantice; politica externă a SUA; NATO; afaceri ale UE, NATO, politicile UE și ale statelor membre față de Europa de Sud-Est și Rusia; politicile de securitate și de afaceri externe ale Serbiei cu accent pe relațiile cu NATO; influența Rusiei în Balcanii de Vest și în Europa; reforma sectorului de justiție și securitate trans-naționale. Este licențiată în ingineria managementului securității la

Dumitru Chican a absolvit facultatea de Limbă, literatură și civilizație arabă și islamică la Universitatea București și a urmat cursuri de specializare postuniversitară în domeniul limbii arabe la Universitatea Națională din Cairo, Egipt. A absolvit, de asemenea, cursuri universitare în domeniul relațiilor politice, economice și diplomatice internaționale. Ca diplomat, interpret, emisar special prezidențial și ambasador extraordinar și plenipotențiar, și-a reprezentat țara în numeroase state arabe.

N.B. Biografiile complete ale autorilor pot fi accesate pe pagina *Pulsul Geostrategic*, la rubrica „Autori”,

"PULSUL GEOSTRATEGIC" - fondat în anul 2007
Buletin bilingv editat de INGEPO Consulting - București
www.pulsulgeostrategic.ro; Tel: +4-031 1011934
J40/4984/2019, CUI RO19298677

Director și Editor Coordonator:
Constantin IACOBÎȚĂ

Editor Adjunct: Pompilia VLĂDESCU

Editor Adjunct și Tehnoredactare:
Ciprian RĂDULESCU

ISSN: 1843-701X

Coperta: producție proprie

ABONAMENTE (un an) = 599 LEI

În prețul abonamentului aveți acces la site-ul www.pulsulstrategic.ro și beneficiați gratuit de toate materialele suplimentare editate.

La cerere primiți, la adresa indicată de dumneavoastră, ediția tipărită (6 numere pe an). Prețul include TVA și cheltuielile de expediere.

Anunțuri - Publicitate

Anunțuri și publicitate în cadrul revistei pot fi inserate în spațiul disponibil sau pe pagină/pagini separate.

Pentru detalii și condiții vă rugăm să ne contactați la office@pulsulgeostrategic.ro.

Acest buletin nu poate fi multiplicat și reprodus fără acordul scris al INGEPO Consulting. Este permisă folosirea unor materiale sau citate cu păstrarea exactității și titlului original, precum și cu menționarea expresă a sursei.

Opiniile exprimate în articole prezintă punctul de vedere al autorilor, care își asumă deplina răspundere asupra conținutului, și nu reflectă în mod obligatoriu pe acelea ale INGEPO Consulting.

Parteneri:

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE
The independent resource on global security

Stockholm
Beijing
Washington

Academia Română

Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale (ISPRI)

World Security Network

NETWORKING A SAFER WORLD

ifimes

MEDNARODNI INŠTITUT ZA BLIŽNJEVZHODNE IN BALKANSKE ŠTUDIJE
INTERNATIONAL INSTITUTE FOR MIDDLE-EAST AND BALKAN STUDIES

RIEAS Research Institute for
European and American Studies

DIPLOMAT

MAGAZINE

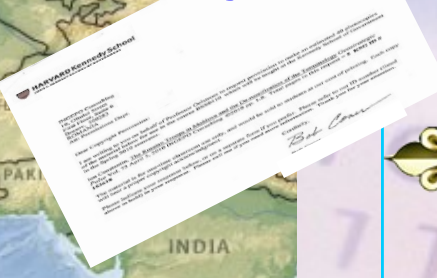
By / For Diplomats
www.diplomatmagazine.nl

American Military University
American Public University

**School of Security
& Global Studies**

**Pulsul Geostrategic
este studiat și la Harvard!**

Borysten Intel

Pulsul Geostrategic a fost accesat, în ultima perioadă, în aproape 100 de țări (în ordinea numărului de accesări): România, SUA, China, Australia, India, Turcia, Spania, Iran, Siria, Israel, Rusia, Bangladesh, Germania, Moldova, Chile, Austria, Franța, Marea Britanie, Georgia, Azerbaidjan, Camerun, Venezuela, Argentina, Ucraina, Ungaria, Irlanda, Serbia, Armenia, Italia, Grecia, Liban, Qatar, Polonia, Filipine, Indonezia și altele.

În România suntem accesați în peste 40 de orașe.

**Începând cu Decembrie 2010 PULSUL GEOSTRATEGIC
este înregistrat în catalogul internațional
INDEX COPERNICUS JOURNAL MASTERS LIST**